

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1869.

ΤΟΜΟΣ ΙΘ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 453.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ

ΤΟΥ ΥΠΟΒΑΘΕΝΤΟΣ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ
ΤΟΥ 1868.

Ὅτε τὰ κατὰ τὸν ἐφετεινὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν τελεσθέντα πολλαχῶς ἐφημίζοντο καὶ σφοδρότατοι ἔλεγχοι καὶ λοιδορίαι εἰς τὰς ἐφημερίδας ἐδημοσιεύοντο, ὁ περὶ τούτου τὴν παροῦσαν γράφω, εἰς τῶν ὑπολόγων τοῦ ποιητικοῦ κριτηρίου, ἀποσκοποῦ καὶ συνειδότης σιωπῶν ἀπέλειπε τῆς διαπάλης, ἵνα μὴ ὑποληφθῆ ὡς προτιθέμενος νὰ ἐκταράξῃ τὴν εὐθυμίαν τῶν νικητῶν καὶ ἐπιτείνῃ ἐνταυτῶ τοὺς πειρασμοὺς τῶν ἀγωνοδικῶν. Ἐπειδὴ δὲ σήμερον αἱ πύλαι τοῦ κριτηρίου ἐκλείσθησαν καὶ αἱ ἐντυπώσεις ἐκεῖναι παρῆλθον, καὶ ὁ δημοσιογραφικὸς σάλος κατέπαυσε, δύναμαι νὰ προβάλω εἰς τὴν δημοσιότητα, καὶ ἀποκαλύπτω ἐμφανιστικώτατα τὸ κριθὲν ἔργον μου ὁ ἐργάτης αὐτὸς, μετὰ παρρησίας ἀνεπικάλυπτος νὰ ἐμφανισθῶ. Ἴσως δὲ καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἀκριβεῖς παρατηρηταὶ τῶν φαινομένων τῆς πολιτείας τῶν γραμμάτων ἀνεύρωσιν ἐν τῷ παρόντι ἀνέκδοτα ἐπάξια τῆς φήμης τῶν νεωτέρων τῆς Ἑλλάδος σοφῶν.

Ἰπέβαλον εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν ποίημα ὕμνος εἰς τὸν Θεὸν ἐκ στίχων 410. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ ἀπαιτουμένου ποσοῦ τῶν στίχων συνεπέβαλον καὶ ἀποσπασμάτιον ἐξ ἄλλου σπουδαίου ποιήματος «*ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ.*» Ἀλλὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἀγωνοδικῶν ἰδίως ἐξετασθὲν καθὼς πληρῆς, καὶ περὶ οὗ ἤδη ὁ λόγος, εἶναι ὁ εἰς τὸν Θεὸν ὕμνος. Παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν ἱκανοὶ ἐξεδόθησαν ὕμνοι εἰς διαφόρους ὑποθέσεις (1)· ἀλλὰ ἰδίως

(1) Ἐκ τούτων δὲ καὶ εἰ ἐξῆς παρατιθέμενοι·

Ἦμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ Διονυσίου Σολωμοῦ. Μεσολόγιον 1823.

Ἦμνος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ Κ. Ἀριστείου. Παρίσις 1829.

Ἦμνος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ Ἰωάννου Καρασούτσα. (Βάρβιτος) 1860.

Ἦμνος εἰς τὸν ἐν Τήνῳ ἱερὸν Ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας ὑπὸ Γεωργίου Σκόκου. Ἀθήναις 1853.

Ἦμνος εἰς τὴν Ἀρετὴν ὑπὸ Π. Σ. Συνοδινῶ. (Ἀναμνήσεις) Ἀθήναι 1860.

Ἦμνος Μεσολογγίου.

Ἦμνος εἰς τοὺς περὶ τὸν Γ. Καραϊσκάκη πεσόντας ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Ἀντωνιάδου. Ἐρμούπολις 1839.

Ἦμνος εἰς τὸν θάνατον Μάρκου Βότσαρη ὑπὸ Ν. Α. τοῦ Μαρθωνίου. Βιέννη 1835.

Ἦμνος εἰς τὸν Ἔρωτα ὑπὸ Ἀθανασίου Χρηστοπούλου.

Ἦμνος εἰς τὸν Ἔρωτα ὑπὸ Παναγ. Σούτσου, (Κεῖθαρα). Ἀθήναι 1835.

Ἦμνος πρὸς τὸν Ἔρωτα ὑπὸ Παναγ. Συνοδινῶ (ἡ Πληγωμένη Καρδιά). Πάτρας 1857.

Ἦμνος εἰς τὴν 25 Μαρτίου.

Ἦμνος ὀρμητικῶς.

ἕμνον εἰς τὸν Θεὸν ἔγραψεν ὁ κ. Δημήτριος Δρωσσοῦς ἐξ ἡμιστίχων 444 (ὄρα Πρόδρομον τῶν ποιητικῶν πονημάτων αὐτοῦ σελ. 44 ἐν Λαβρονίῳ 1833.) Ἐποίησε δὲ τοιοῦτον καὶ ἡ κ. Εὐφροσύνη Σαμαρτζίδου ἐκ στίχων 42. (Συλλογὴν ποιήσεων αὐτῆς σελ. 4 Ἀθήναι 1857). Ἄλλος ἕμνος εἶναι ὁ τοῦ κ. Ἀγγέλου Στ. Βλάχου ἐκ στίχων 16 διὰ τὰ παιδιά (Ἰρα ὄρα; αὐτοῦ σελ. 83 Ἀθήναι 1860) καὶ ἕτεροι ἀδόμητοι ἐν τοῖς σχολείοις ὁ μὲν ἐκ στίχων 24, ὁ δὲ ἐκ 10. Καὶ κάλλιστοι μὲν εἶναι οἱ εἰρημένοι ἄλλ' ἕμνος ἀποτελῶν καθ' ἑαυτὸν πληρὴς τι ὅλον καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς θεοσοφίας μεγαλύνων καὶ ἐξυμνῶν τὸν Δημιουργὸν ἐκ τῆς φυσικῆς τῶν ὄντων θεωρίας, δὲν ὑπάρχει εἰμὴ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος.

Διασφαῶν ἤδη τὰ κατὰ τὸν ἕμνον τοῦτον ἐνδόξερα προτάσσω ἀναγκαίαν ἐξομολόγησιν, ἣτις συμβάλλεται πρὸς διευκρίνησιν τῶν εὐθὺς μετὰ μικρὸν λεχθησομένων. Ὁ ἕμνος ὑπεβλήθη εἰς ἐγκρατεῖς τῶν κλασικῶν σπουδῶν ἀνδρας, οἵτινες ἠξίωσαν νὰ μοι ἀνακοινώσωσι τὰς κρίσεις αὐτῶν δημοσιευθησομένας ἐν εὐθέτω χρόνῳ. Ὡς ἐπικεφαλαιῶν ἤδη ὑποσυνάπτω ἐν βραχεί τὰ δεδογμένα αὐτοῖς, ὅτι ὁ ἕμνος δύναιται νὰ προστεθῆ ὡς συνέχεια εἰς τὸν 103 ψαλμὸν τοῦ Δαυὶδ. Ἐξετάζοντες δὲ κατ' εἶδος μὲν τὸ ποίημα ἐπάγουσιν, ὅτι δὲν ἀπάδει κατὰ τὴν ἕκτασιν πρὸς τὰ περὶ ἕμνων ἐξηκριβωμένα καθόσον καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐποιοῦντο ἕμνοι ἀποτελοῦντες ὅλον πληρὴς καὶ ἴσοι τὸ μῆκος πρὸς ὀλοκλήρους βαψφιδίας καὶ μεγάλην ἔχοντες τὴν ποιητικὴν ἀξίαν ἐθεωροῦντο ὡς μικραὶ ἐποποιεῖαι καθ' ὅλην δὲ θεωροῦντες ἐπὶ ταύτης γίνονται τῆς γνώμης, ὅτι ὄντως ἐκ τῶν δυσκολωτάτων τὸ θέμα, διότι ὁ πρὸς τὸν Θεὸν οὐδὲν ἡττόν ἐστιν ἢ ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἀύλου δυνάμεως ἐπὶ τοῦ ὕλικου καὶ ἠθικοῦ κόσμου. Καὶ διακριβωλογοῦμενοι ἀνελίττουσιν ἅπαντα τὰ κεφάλαια αὐτοῦ, ἐν οἷς συνορῶσι τὴν ἐξύμνησιν τοῦ Ἀπολύτου, καθ' ἣν ἀδύνατον ποιητῆς ν' ἀριστεύσῃ.

Ἕμνος πολεμικός καὶ εἰ τρεῖς ὑπὸ Ρ. 1837.

Ἕμνος εἰς Ἀπίλλωνα ὑπὸ Χαράλ. Ὀλυμπίου. (Εὐρώτας) Ἀθήναι 1837.

Ἕμνος εἰς τὸν ἥλιον ὑπὸ Χρήστου Α. Παρμενίδου. Ἀθήναι 1847.

Ἕμνος εἰς τὴν θερινὴν Σελήνην ὑπὸ Χρήστου Ἀναστασιάδου (ἀπὸ πρῶται ἐμπνεύσεις.) Κωνσταντινουπόλις 1844.

Ἕμνος πρὸς τὸν Μάϊον ὑπὸ Π. Συνοδινῶ (Πληγωμένη Κερδία) Πάτρας 1837.

Ἕμνος τῆς ἐσπέρας ὑπὸ Ἰωάν. Καρασούτσα (Ἀπὸνθισμα ποιητικὸν) Ἀθήναι 1849.

Ἕμνος πρὸς τὴν βασιλίαν Ἀμαλίαν ὑπὸ Μ. Α. Κυπρίου Ἀθήναι 1837.

Ἕμνος πρὸς τὸν Βίκτωρα Οὐγον ὑπὸ Π. Συνοδινῶ Πάτρας 1867.

Ἕμνος πρὸς τὴν ὡραίαν ὑπὸ Π. Συνοδινῶ Πάτρας 1837.

Ἕμνος εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἑλλήνος ποιητοῦ Διονυσίου Κέμητος Σολομοῦ ὑπὸ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου. Ἀθήναι 1837.

Ἕμνος εἰς Ἀφροδίτην ὑπὸ Ἰω. Καρασούτσα (Βάρβιτος) 1860.

Καταδεικνύουσι δὲ καὶ τὰ ἡμικρημένα, ἅτινα ἐπιεικῶς καὶ κατ' ἀνθρώπον φρονούντες θεωροῦσιν ἀσημαντα πρὸς τὸ ὅλον τοῦ ἕμνου, ἀξίου λόγου κατὰ τὴν σύλληψιν τῆς ἰδέας καὶ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς παράστασιν. Παραλείπω ἐν τῷ παρόντι τὰς κρίσεις ἑτέρων περὶ τοὺς λόγους κατατριβομένων, οἵτινες κατιδόντες τὴν ἀξιολογότητα τῆς ὑποθέσεως καὶ κατανοήσαντες τὴν οὐσίαν τῆς ἰδέας οὐτῆς συνομολογοῦσιν, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ποίησις τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἔργον ἐκ τῶν ὑψηλῶν καὶ δυσκολωτάτων. Ὅτι δὲ ὁ ἕμνος ἔχων ἀντικείμενον τὴν ἐξύμνησιν τοῦ Ἀπολύτου καὶ ἀποσκοπῶν πρὸς τὴν ὑπὸ συμπάσης τῆς δημιουργίας προσαγομένην τῷ Δημιουργῷ αὐτῆς ὑμολογίαν, εἶναι ποίησις τῶν δυσχερεστάτων, ἐκτός κεῖται ἀμφισβητήσεως. Οὕτω δὲ ἅπας ὁ ἐν λόγῳ ἕμνος διατρανοῖ τὴν γνώσιν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως, ἣν ἄνωθεν ὁ πᾶς ἐξύμνησε χρόνος τὴν γνώσιν τῆς θείας ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀνωτάτω Προνοίας τὴν γνώσιν τῆς παραγωγῆς τῶν ὄλων ἀπειροδυναμίας καὶ τῆς συντηρήσεως τὸν ἔνυλον, αὐλον καὶ ἠθικὸν κόσμον ἀπειροσοφίας. Ἐπὶ τούτοις δὲ καθ' ἅπαντα τὰ κεφάλαια αὐτοῦ ἐν γλώσσῃ μεγαληγόρῳ δοξάζεται καὶ ἀνομνεῖται ἢ ὑπέρθους Θεότης οὐσιούσα τὰ σύμπαντα ἢ ἄφατος εὐσπλαγχνία καὶ αὐταγαθότης ἢ ἐνδεδεχῶς ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἐπιτελουμένη θαυματουργία τῆς ὑπερουσίου οὐσίας. Ἐκπεριέρχεται δὲ τὴν μεγαλοουργίαν τοῦ κόσμου, ἵνα ἀποδοθῆ ἢ ἄκρα λατρεία ὀφειλομένη εἰς τὸν ἀνευδέςτατον μὲν ἀλλ' ἄκρως ἀγαθοποιὸν καὶ ἀπόλυτον Κύριον τοῦ Σύμπαντος, καθ' ἣν συνεμφαίνεται ἢ πρὸς αὐτὸν ἡμετέρα σχέσις καὶ ἐξάρτησις. Ἡ ὑμνωδία λοιπὸν αὕτη συντελουμένη ἐκ τῆς φυσικῆς τῶν δημιουργημάτων θεωρίας εἶναι ἱερά καὶ εὐάρεστος εἰς τὸν Δημιουργὸν προσφορά δι' αὐτὴν τὴν ἐξαγγελλομένην περὶ Θεοῦ γνώσιν, ἣς ἄνευ οὔτε πίστεως, οὔτε ἐνάρετος πράξεως. Ὁ τοῦδε τοῦ Παντός Δημιουργός καὶ Πατὴρ οὐ δεῖται αἵματος, οὐδὲ κνίσεως, οὐδὲ τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ θυμαμάτων εὐωδίας, αὐτὸς ὢν ἡ τελεία εὐωδία, ἀνευδής καὶ ἀπροσδεής. Ἀλλὰ θυσία αὐτῷ μεγίστη, ἂν γινώσκωμεν τίς ἐξέτεινε καὶ συνεσφαίρωσε τοὺς Οὐρανοὺς καὶ τὴν γῆν κέντρον δίκην ἠδρασε. Τίς συνήγαγε τὸ ὕδωρ εἰς θαλάσσας καὶ διέκρινε τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ σκότους. Τίς ἐκόσμησεν ἄστρους τὸν αἰθέρα καὶ ἐποίησε πᾶν σπέρμα τὴν γῆν ἀναβάλλειν. Τίς ἐποίησε ζῶα καὶ ἄνθρωπον ἔπλασε.» Ἀθηναγόρου Πρεσβ. περὶ χριστιαν.

Τούτων οὕτω καὶ οὐχὶ ἄλλως ἐχόντων, καὶ γινώσκων ἔνθεν μὲν τὸ δυσχερὲς τοῦ ἔργου, ἐτέρωθεν δὲ τὴν ἀσθένειαν ἐμοῦ, ὄφειλον νὰ ἐξεύρω πηγὰς ἀφθονωτάτας, ἀγνωστάτας καὶ μάλιστα δυσπροσίτους. Προσέφυγον λοιπὸν εἰς τὸν Ἀγγλικὸν Παρνασσόν, καὶ διότι ἡ ὑπεροχὴ τῆς παρὰ Βρεττανοῖς

θρησκευτικῆς ποιήσεως ἐξῶ πάντως φέρεται ζητήματος, καὶ διότι παρ' Ἑλλήσι κοινότεραι ἰδέαι δὲν εἶναι αἱ Ἀγγλικαί. Ἐσταχυολόγησα δὲ ἐκ τοῦ Μίλτωνος, Γούγκ, Δράυδεν, Πῶπ, Γρέυ, Γλὺν, Στέρνου, Ἀκενσάιδ. Ἐλαβον ὑπ' ὄψιν τὸ Religions Souvenir (1836) τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Κόλτωνος. Ἀλλὰ πρὸ πάντων μοὶ ἐχρησίμωσαν οἱ εἰς τέσσαρα βιβλία συνηγμένοι Select Hymns «ἐκλεκτοὶ ἕμνοι» οἱ ἐκδοθέντες ἐν Βοστώνῃ τὸ 1823 ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ Οὐορσέστερ, ἐν οἷς ἀπανθίζεται ἡ σοφωτέρα θρησκευτικὴ ποίησις τῶν εὐκλεσετέρων αἰδῶν. Οὕτω λοιπὸν καὶ τὴν λογικὴν τῶν ἰδεῶν, ἦτοι τὴν τέχνην τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, καὶ τὴν ὕλην τὴν οἰκοδομικὴν βεβαιωσάντων παρέλαβον ἀπὸ ἐξόχους ἀριστοτέχνας. Εἰς τὸ ἐφύμνιον μάλιστα τοῦ ὑπὸ λόγον ἕμνου παρεντίθεται ὄλος ὁ Morning Hymn τοῦ Μίλτωνος πολυειδῶς προσεπνευξημένος. Διὰ τοῦτο ἢ πρὸς τοὺς ἐπαινέτας τοῦ ἔργου ἀπάντησίς μου ὑπῆρξεν αἰετοπε στερεότυπος καὶ εἰλικρινής. Ὅτι καλὸν ἐν τῷ ἕμνῳ, οὐκ ἐστὶν ἐμόν' ὅ,τι δὲ οὐ καλόν, τοῦτο ἐμόν.

Μετὰ τοιαύτην ἐλθεσιν τοσοῦτον αὐθομολογούμενον πράγματος, ἐπικεῖται ἤδη νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ Βουτσινάιον κριτήριον καὶ ἀκούσωμεν τοὺς ἀγωνοδίκας πῶς ἐθεώρησαν, ἐξηρένησαν, ἀνέκριναν καὶ ἐκρίναν τὸ ἐν λόγῳ ἔργον. Ὁ ὀξυδερκέστατος τὴν διάνοιαν κ. Ἀφεντούλης ὡς μαντεῖον πυθόχρηστον χρησιμοδοτεῖ, ὅτι «ὁ ἕμνος ἠντλήθη ἐκ τῶν τροπαρίων τῆς Ὀκτώηχου καὶ τῶν ἕμνων τῆς Ἐκκλησίας.» Παραπολὺ τὸ πρῶτον ἐτυράνησα τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἀσκαρδαμυκτὶ εἰσορῶν ἐν τῇ χρησιμολογίᾳ ταύτῃ τῶν κριτῶν ἐρριμμένην τὴν λέξιν Ὀκτώηχος, καὶ ὑποτοπεύων διαστροφὰς καὶ μεταμορφώσεις ἐσπευσά νὰ συμπαραβάλλω τὸ μετὰ χεῖρας ἐμοῦ φυλλάδιον πρὸς τὰ ἀντίτυπα τούτου, ἐν οἷς ἅπασιν ἡ Ὀκτώηχος ἀνασπληθῆται. Ἐν ἐμαυτῷ δὲ γενόμενος, ὁ Μίλτων, ἐψθύρισα, εἶναι τοῦ 47, ἢ δὲ Ὀκτώηχος τοῦ 8 αἰῶνος ὀλίγους λοιπὸν μῆνας οἱ βαθεῖς ἐξινευταὶ ἐλανθάθησαν. Ἐπειτα καὶ τὴν Δεμασκὸν φαίνεται, διεσκόπευσαν ὀλίγους μόνον παρασάγγας ἀπέχουσαν τοῦ Λοιδίνου. Δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ἦναι τις πανεπιστημιακὸς καθηγητῆς, τόσον ἐπιφόδως ἐξωγκωμένος ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων, ἀλλὰ τὰ κοινὰ μόνον γράμματα νὰ γινώσκῃ, καὶ ἀναγινώσκων τὸν ἕμνον καὶ τὴν Ὀκτώηχον, ἀπτόμενος, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοῦ τοῦ πράγματος αἰσθάνεται ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει κοινὸν ἐν αὐτοῖς. Προκαλῶ τοὺς κριτὰς ν' ἀντιπροβάλλωσι πᾶν ὅ,τι τούτου ἀντίθετον γινώσκουσι. Σωστά σωστά ἡ πολυτελής ἐργασία ἐμοῦ ἐσκόπει νὰ μὴ θίξῃ τὴν Ὀκτώηχον, καὶ διότι κῦτη, ὡς μικρὸν ὕστερον καταδειχθήσεται, εἰς ἕτερα ἀφορᾷ, καὶ διότι ἄλλως ὁ ἕμνος οὐδὲν καινοπρεπὲς

ἤθελε περιέχει καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὄκησα νὰ ὀρειβατήσω εἰς τὰ δυσανάβατα τοῦ Ἀγγλικοῦ Παρνασσού, ὥστε ἡ ἰχνευτικὴ αἰσθησις τοῦ κ. Ἀφεντούλη νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ σφραγισθῆ τὰ πατήματα τῆς πολυπλανήτου ταύτης ἐξόδου μου. Ἀλλὰ τῆς ἀδυναμίας ταύτης τῶν κριτῶν δὲν κατατιθῶμαι, ἂν καὶ ἠδύνατό τις κατὰ λόγον καὶ δίκην νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι ὁ ἔκουσις ὑψωθείς ἐπὶ πανεπιστημιακοῦ θρόνου, ἵνα ὡς ἄλλος οἰκουμηνικός κριτὴς ἐξετάζῃ καὶ κρίνῃ πάντας, τόσον καὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἔθνους, ὅσον καὶ ἅπαντας τοὺς ἐξ ἑκατέρως τῆς οἰκουμένης προσερχομένους μετὰ ποιήματα ἑλληνιστὶ γεγραμμένα, ὀφείλει νὰ γινώσκῃ τὴν σύγχρονον φιλολογίαν ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἀγνοῇ τὴν ἱστορίαν τῆς συγχρόνου ποιήσεως τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἔθνους. Καὶ ὁ Γούγκ καὶ ὁ Μίλτων κυκλοφοροῦσι μετενηνεγμένοι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας καὶ ἤθελον ἀδικῆσαι τοὺς πολυμαθεῖς καὶ γλωσσομαθεῖς κριτὰς διατεινόμενος, ὅτι ἀγνοοῦσι τὸν Μίλτων, διότι οὕτως ἤθελον ἀγνοεῖ αὐτὸν τὸν Ὀμηρον τῆς νεωτέρας ποιήσεως.

«Ὁ Μίλτων θεὸς αἰοδός, οὐ τις εἶν' ὁ θρόνος

«ἐξῆς μετὰ τὸν Ὀμηρον ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος,

«οὐ τις εἶν' ὁ μέγας νοῦς, ὡς τὸ πτεροσκέπάζον,

«Πνεῦμα Θεοῦ τὴν Ἄβυσσον καὶ κόσμους ἐπώάζον.»

(Ι. Καρασούτσα πρὸς Λαμαρτίνον.) Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τούτων, τὸ ἐφύμνιον, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, εἶναι τοῦ Μίλτωνος. Τοῦτο δὲ μετνηχῆθη καὶ εἰς ἑλληνικὴν στιχογραφίαν ὑπὸ τοῦ Κ. Χρήστου Ἀναστασιάδου ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «αἱ πρῶται ἐμπνεύσεις 1844.» Τοῦτο τοῦλάχιστον ἠδύνατον νὰ μὴ ἀγνοῶσιν οἱ κριταὶ τῆς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων ποιήσεως.

Ἄλλ' ἔστω ἂν οὗτοι δὲν γινώσκωσι κατὰ φιλολογικὴν ῥήτραν σύμπαντα τὰ ἐγνωσμένα, εἰπάτωσαν, τί γινώσκουσι περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἐγνωσμένων δεδόσθω, ἂν τοῦτο τὸ συγκεκριμένον, ὡς προσέρηται, διαλανθάνον τὴν ἐξυδερκίαν τῶν κριτῶν ἀγνοῶσι, δεῖξάτωσαν, τί δὲν ἀγνοοῦσιν ὑποπίπτον ὑπὸ τὰς ὄψεις αὐτῶν. Ὁ κ. Ἀφεντούλης ἀνευδοκίμως ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ ἕμνος εἶναι ἐκ τῆς Ὀκτώηχου καὶ τῶν ἕμνων τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλει ἄρα ν' ἀποδείξῃ τοῦτο, ἔστω δὲ καὶ πορρωτέρωθεν ὑποδείξῃ. Τὸ ἀγνοεῖν τὸν Μίλτων καὶ τοὺς διασημοτέρους Ἀγγλους καὶ Ἀμερικανούς ποιητὰς, τοῦτο δὲν εἶναι ἀμάρτημα ἢ, ἵνα τὴν αὐτὴν τῶν κριτῶν ὀμιλήσω γλώσσαν, ὁ Θεὸς συγχωρεῖ τὴν ἀμαρτίαν αὐτῆν ἄλλ' ἡ ἀγνοία τῆς Ὀκτώηχου καὶ τῶν ἕμνων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μέγα ἔγκλημα διὰ τὸν ἐπαγγελλόμενον τὸν τε φαστῆρα καὶ σωτῆρα τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν λαῶν, καὶ ἐγχειριζόμενον τὴν τε ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀγωγὴν καὶ παιδευσιν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ καὶ τοῦτο τὸ ἔγκλημα, ἵνα καὶ

πάλλιν τὴν αὐτὴν τῶν κριτῶν μετέλθω γλώσσαν, οὔτε αἱ Μοῦσαι, οὔτε ὁ Θεὸς συγχωροῦσιν. Ἄν εὐμοίρουν δυνάμειον νὰ μεταφράσω τὴν Ὀκτώηχον εἰς τὴν νεωτέραν παρ' Ἑλλήσι ποίησιν, ὡς πράττει ὁ Π. Κ. ἐπιτυχῶς παραφράζων τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ, ἔργον τοιοῦτον καὶ ἐφ' ὅσον ἂν ἐγίνετο ἀνεπιτέχνητον, ἤθελεν εἶσθαι ὅμως ἀξιολογώτατον καὶ ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως, δὲ δ' εἰπεῖν, καὶ μετὰ κατακρίσεως τῶν ἀγωνοδικῶν. Ἀλλ' ἡ μὲν Ὀκτώηχος ἔχουσα ἕτερον προορισμὸν στρέφεται ἰδίως εἰς τὰ σεπτὰ πάθη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἀνάστασιν αὐτοῦ καὶ τὰς θεολογικὰς ἐκείνας ἀληθείας τὰς προσπιπτούσας εἰς τὰ ἀναγινωσκόμενα εὐαγγέλια ἐκάστης Κυριακῆς· τοῦτο δ' ἔστιν ὑμνοῦν τὴν κατ' ἀποκάλυψιν θεότητα. Τὸ δὲ ὑπὸ λόγον πόνημα προωρισμένον εἰς τὴν ὑμνολογίαν τῆς ἐνιαίας θεότητος, τῆς ὑπεραρχίου ἀρχῆς, ἀποτελουμένην ἐκ τῆς τῶν ὄντων θεωρίας καὶ προσφερομένην κατὰ φυσικὴν τινα πορείαν ἄγουσαν ἐκ τῶν δημιουργημάτων εἰς τὸν Δημιουργὸν, φέρουσαν ἐκ τῶν κτισμάτων εἰς τὸν Κτίστην, εἶναι ὀλοσχερῶς ἄλλο καὶ ἄλλοιον ἐν πᾶσι καὶ κατὰ πάντα, ὡς ἐν αὐτῷ οὐχὶ ἰδέα, ἀλλ' οὐδὲ λέξις τις παρεμφαίνεται ἐκ τῆς Ὀκτώηχου. Ἐκ τούτου ἀριδῆλως συνάγεται, ὅτι ἀγνοοῦσι τί ἐστὶν Ὀκτώηχος. Ἡ δὲ ἄγνοια τῶν Κριτῶν τοσοῦτον αὐτοφώρατος γίνεται, ὅσον αὐτοὶ οὗτοι ἐμφανίζονται διαρρήδην μνησύντες, ὅτι οὐδὲ κατ' ἔψιν γινώσκουσι τὴν Ὀκτώηχον, ὡς ἀπαξιοῦντες νὰ τιμῆσσι τὴν ὄρξιν αὐτῶν μὲ τὴν θεῶν τοσοῦτον εὐτελοῦς βιβλίου, καὶ τὸ ὅποιον οὐδέποτε κἂν ἰδόντες αὐταῖς ἔψιν ὠνόμασαν Ὀκτώηχον, οὕτως ἀξιοπίστως αὐτομαρτυροῦντες, ὅτι ἀγνοοῦσι καὶ αὐτὴν τὴν ὀρθογραφίαν τῆς λέξεως· (διότι ἡ ἱερά αὕτη βίβλος οὔτε ὀνομάζεται, οὔτε ποτὲ ὀνομάσθη Ὀκτ-Ἀηχος, ἀλλ' Ὀκτώηχος, ὡς καὶ ὁ λαὸς προφέρει αὐτὴν λέγων Ἰχτώηχι, φτώηχι, καὶ οὐχὶ Ἰχταῆχι, φταῆχι.) Ἐκτὸς τῆς Ὀκτώηχου ἐπιπροστίθενται, ὅτι ὁ ὕμνος ἠγ-τ.λήθη καὶ ἐκ τῶν ὕμνων τῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο οὐδόλως ἄπορον. Ἀφ' οὗ ἀγνοοῦσι τί ἐστὶν Ὀκτώηχος, βεβαιότερον θέλουσιν ἀγνοεῖν τί εἶναι ὕμνος τῆς ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν ὕμνων λοιπὸν, τουτέστι τῶν πολλῶν τοῖς Κριταῖς μόνον γνωστῶν ἐκείνων, οὐδὲ ἓνα κατονομάζουσι, καὶ ἐπομένως ὁ τοσαύτης ἐπισημονικῆς ἐμβριθείας ἀποφαντικὸς οὗτος λόγος κέκτηται τὴν πολυτίμον αὐτὴν χάριν, ὅτι εἶναι παντάπασιν ἀρίστος καὶ ἀνεπίδεκτος πάσης ἐκτιμήσεως. Καθίσταται δὲ ἐπ' ἀληθείας ἀπίρου θαυμασμοῦ ἄξιον, πῶς ἄνθρωποι τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἐγκουχόμενοι ἐπὶ σοφίᾳ καὶ τὸν φωτισμὸν ἐπαγγελλούμενοι τοῦ ἔθνους αὐτῶν, νὰ καταφωρῶνται ἀγνοοῦντες καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καθ' ἐκάστην ψαλλόμενα.

Ἀλλὰ παροπτέον καὶ τὸ ἀγνοεῖν τὸν Μίλτωνον· ἔτι δὲ ἀφετέον καὶ τὸ παρανοεῖν τὴν Ὀκτώηχον· ἀνεκτέον προσέτι καὶ τὸ ἀλλογοῦν τὰ ψαλλόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐμφαίνεται ὅμως ἐτι χείρων τούτων ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταποίησις τοῦ πράγματος, ὡς οὔτε συγκατέθεσαν νὰ ἐκφράσωσι τὸ κλεινὸν τοῦ ποιητοῦ τῆς Ὀκτώηχου ὄνομα. Ἐν ᾧ οἱ κριταὶ ἐκ πρώτης ἀρχῆς συνομολογοῦσιν, ὅτι ὁ ὕμνος εἶναι γεγραμμένος εἰς γλώσσαν λογίων, παραχρῆμα δι' ἀνακολουθίας αἰφνιδιζούσης ἐπάγουσιν, ὅτι περιέχει «πάταγον λέξεων, ἄκριτον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ κακοζήλως ἀντληθέντα (· τὸ· πάταγον;) ἐκ τῶν τροπαρίων τῆς Ὀκτώηχου καὶ τῶν ὕμνων τῆς ἐκκλησίας.» Ἀφ' οὗ ἐκ τῶν ἤδη καθωμολογημένων ἀποδεδεικται ἡ γενεθλιαλογία τοῦ ὕμνου, καὶ ἀφοῦ ἀδιαπαύστως προκαλῶ τοὺς κριτὰς νὰ ἀνεύρωσιν ἐν αὐτῷ οὐχὶ ΜΙΑΝ ἰδέαν, ἀλλὰ μόνον ΜΙΑΝ λέξιν ἐκ τῶν τροπαρίων, προδηλότατον, ὅτι ἐνταῦθα οὐδόλως ἐγχερούσης τῆς Ὀκτώηχου, ἀπὸ σκοποῦ καὶ διανοημένως τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐρρίφθη ἐν τῷ μέσῳ. Ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν, ὡς τανῦν ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι, οἱ πρώην τε καὶ χθὲς διδασκόμενοι τὴν ἀνάγνωσιν ἤρχοντο ἐκ τῆς Ὀκτώηχου (ἐν ἧ καὶ προτάσσεται αὐτὸ τὸ ἀγράφητον καὶ πίνακες συλλαβισμού) καὶ ἐπειδὴ αὕτη ὡς τοιαύτη οὖσα τὸ πάμπρωτον καὶ στοιχειώδες βιβλίον τῆς ἀναγνώσεως μόνως οὕτως ὑπὸ τῶν ἀναλαβητῶν ὑπελαμβάνετο καὶ ὡς ἐλαχίστης, ἦτο ὡς μόνον ἀλφαβητικῆς ἀξίας βιβλίον; Οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου παραπειθόμενοι ἀπὸ τὴν αὐθεντικὴν ταύτην διάγνωσιν τῶν κριτικωτάτων ἀναλαβητῶν, καὶ ἐπιτηδείως ἐξ ὀλισθημάτων εἰς ὀλισθημα διολισθαίνοντες καὶ ὑπολαμβάνοντες ἐν τῇ ἀσυγγνώστῳ ἀγνοίᾳ αὐτῶν ὡς πράγματι μηδαμινὸν πόνημα τὴν Ὀκτώηχον, διανοήθησαν ὅτι οὕτω μόνως δι' αὐτῆς παρεμβαλλομένης ὑποβιάζουσι πᾶσαν ἀξίαν τοῦ ὕμνου καὶ ἀποδενούσι πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ κλητὸν, ἂν ἔλεγον, ὡς καὶ ψευδομαντευόμενοι τὸ ἐφώναξαν, ὅτι «ἦντλησα πάταγον λέξεων ἐκ τῆς Ὀκτώηχου,» τουτέστι τῆς μὴ περιεχοῦσης εἰμὴ πάταγον λέξεων, ἐξ ἧς καὶ ἦντλησα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐμφιλοτεχνούοντες ἐπέμειναν νὰ μὴ μνημονεύσωσι τὸ ἐνδοξον ὄνομα τοῦ θεοσόφου Δαμασκηνοῦ. Ὁ πάταγος τῶν λέξεων κατηγορεῖται ὡς περιεχόμενος εἰς τὴν ἀντλούμενην πηγὴν τῆς παταγούσης Ὀκτώηχου, καὶ εἰς τὸν ἐξ αὐτῆς ἀντλούοντα τοὺς πατάγους ὕμνον. Ὁ κ. Ἀφεντούλης ἐπιμηχανώμενος, ἵνα σφόδρα τὸν ὕμνον τοῦτον κατασμηκρύνῃ ὑπὸ τὴν, ὡς αὐτῷ δοκεῖ, σμηκρότητα τῆς Ὀκτώηχου, κατάρθρωσεν ἀκοντὶ καὶ ἀνενοήτως νὰ τὸν μεγαλύνῃ παρὰ τῷ μεγαλοφειγῆ Δαμασκηνῷ καὶ ἀλογίστως νὰ τὸν τοποθετήσῃ περὶ ὅπου ἐντὸς τοῦ Ἁγιοτάτου Ναοῦ τῆς χριστιανωσύνης. Ἀλλ' αὕτη ἡ κατησχυμένη Ὀκτώηχος, τῆς

ὅποιος τὸ ἄκουσμα ἀποσπᾷ τὸν γέλωτα τῶν ἀκαδημαϊκῶν, εἶναι τὸ ἐξάκουστον ποίημα, ἐν ᾧ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν «προσφωνοῦνται τῇ Τριάδι ἄσματα θεοφθεγκτα,» καὶ δι' οὗ ὁ ποιητὴς αὐτῆς «ἄλλος μελωδὸς Δαυὶδ ἐδίδαξεν ἅπαντας τοὺς υἱοὺς τῆς ἐκκλησίας ν' ἄδωσι τὸν Θεόν,» καὶ καθ' ἃ ἀπονέμουσα αὐτῷ πανηγυρικοὺς ἐπαίνους τὸν ὀνομάζει λύραν τοῦ Πνεύματος, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐξῆς· «Ἡδύφωνος αὐλὸς, μεγαλόφωνος σάλπιγξ, κιθάρᾳ μελουργὸς, λιγυρὰ θεία λύρα, κιθάρᾳ παναρμόνιος, μουσικώτατον ὄργανον ἐμπνεόμενον τοῦ Παρακλήτου ταῖς αὔραις, ἀναδέδειξαι, ὦ Ἰωάννη, καὶ θέλγεις, ἡμῶν τὰ νοήματα.»

Ἀλλ' ὁ εἰς μὲν τοὺς ἀγωνοδικὰς ἀνόμαστος, εἰς δὲ τὸν χριστιανικὸν κόσμον ὀνομαστότατος Δαμασκηνὸς συνέγραψε, προστεθείσθω ἐν παρόδῳ, σὺν τῇ Ὀκτώηχῳ καὶ διαφόρους κανόνας εἰς τὰς Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς ἑορτάς, οἵτινες κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Σουῖδα (ἐν λέξει Ἰω. Δαμασκ.) εἶναι ἀμίμητοι καὶ ἀσύγκριτοι· «οἱ γοῦν ἄσματικοὶ κανόνες Ἰωάννου τε καὶ Κοσμᾶ σύγκρισιν οὐκ ἐδέξαντο, οὐδὲ δέξαιτο, μέχρις ἂν ὁ καθ' ἡμᾶς χρόνος περαιωθῆσεται.» Καὶ ὁ σοφώτατος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, καὶ ὁ Θεοφάνης, καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Ἰωάννης καὶ πλείστοι τῶν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς ὁ αἰδιδίμος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μισαήλ, ἐκριναν ὁμοφώνως, ὅτι «ὑψος καὶ κάλλος καὶ εὐροῖαν λόγου παριστάνουσιν ἐξαιρέτως τὰ ἱερά ἄσματα τοῦ Δαμασκηνοῦ.» Σώζεται δὲ ἐπὶ πᾶσι τούτοις καὶ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις, ὅτι ταῦτα συνετέθησαν ἐντολῇ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Ἀληθῶς ἄρα οἱ ἀγωνοδίκαι καὶ ὡς τέκνα τῆς Ἑλληνορθοδόξου ἐκκλησίας, καὶ ὡς ἀκαδημαϊκοί, καὶ ὡς μέλη τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Ἑλλήνων οἴκου πιστεύουσιν εἰς τὰ γραφόμενα αὐτῶν περὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τῆς Ὀκτώηχου αὐτοῦ; Ἐχέτω πᾶς τις οἰονδήποτε φρόνημα καὶ δοξασίαν περὶ ποιήσεως· ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἀλήθεια, ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ ἐθνικὸν τοῦ Ἑλλήνου συμφέρον μᾶς ὑποχρεοῦσι νὰ σεβώμεθα τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅστις, κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τῶν θεολόγων καὶ φιλοσόφων, πρῶτος ἐπεχειρήσθη νὰ συντάξῃ δογματικῆς θεολογίας σύστημα ἐντελές, καὶ πρῶτος ἔδωκεν εἰς τὴν θρησκείαν τὴν μορφὴν τῆς ἐπιστήμης τῆς καλουμένης Θεολογίας. Ἄν ὑπάρχει σύγγραμμα τῆς ἱστορικῆς φιλοσοφίας ἢ τῆς φιλολογίας ἢ τῆς θεολογίας, ἐν οἷς ὁ ἡμέτερος Δαμασκηνὸς νὰ μὴ ἀναφέρεται μὲ ἐπαίνους περιφανεῖς καὶ ὑπερκειθαιζόμεναι ὡς μέγας θεολόγος, φιλόσοφος, μαθηματικὸς καὶ ῥήτωρ εὐφραδῆς, δι' ἃ καὶ χρυσοβόρας ἐπωνομάσθη ὁ τοσοῦτον ἀπὸ τοῦς Καλίφας ἀγαπηθείς, ὡς καὶ τὴν ἐπικράτειαν διεῖπεν

ἐπικληθείς Πρωτοσύμβουλος, ἦτοι κατὰ τὴν γλώσσαν τῶν σημερινῶν πραγμάτων, Πρωθυπουργός. Οἱ φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι τῆς Δύσεως καὶ πάντες οἱ ἔρασταὶ τῆς ἐξωτερικῆς φιλολογίας καὶ ἱστορίας ἀσχολοῦνται εἰς τὴν μελέτην τοῦ θεσπέσιου τούτου ἀνδρός, ὡς παραδοξοτάτου φαινομένου τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τῆς ἀσεβείας καὶ τοῦ διωγμοῦ τῆς παιδείας. «Πρῶτος ὁ Δαμασκηνός, λέγει ὁ Schoell (ἱστορία τῆς Ἑλλην. φιλολογίας τόμ. β' σελ. 257), προσεήρμοσε τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν θεολογίαν καὶ οὕτω κατέστη ὁ πρόδρομος τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πρώτου ἐντελοῦς θεολογικοῦ συστήματος. Ὁ φωστὴρ οὗτος εἶναι ἐν φαινόμενον τόσον μᾶλλον λαμπρὸν, ὅσον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ (750) οἱ θεολόγοι τῆς Δύσεως ἀφιλόσοφοι καὶ ἄγευστοι τῶν ἱερῶν γλωσσῶν κλπ.» Ὁ Degerandau (ἱστορία τῆς φιλοσοφίας) ὀνομάζει αὐτὸν «τὸ φῶς τοῦ Μεσαιῶνος. Τὰ συγγράμματα τούτου ἀποδεικνύουν τὸ ὕψος τῆς εὐφυΐας καὶ ἀγρυπνοῦς αὐτοῦ.» Καὶ ἀριθμῶν ταῦτα ἐπιφέρει, ὅτι «πρῶτος αὐτὸς κατέστησε τὴν θεολογίαν εἰς ἐπιστήμην, θέσας τοὺς καὶ μέχρι σήμερον κανόνας αὐτῆς. Πρῶτος αὐτὸς διήρσε τὴν φιλοσοφίαν εἰς «θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν κλπ. Τὰ συγγράμματα τούτου ἐπὶ τῶν ἐπιστημῶν μένουσιν ἀείποτε ἀθάνατα εἰς τὸν φιλολογικὸν καὶ φιλοσοφικὸν κόσμον.» Ὁρα καὶ Tenemann ἱστορία τῆς φιλοσοφίας. Οὕτω καὶ ὁ αἰδιδίμος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μισαήλ ἐν τῇ περὶ τούτου πραγματείᾳ, ὅτι «πρῶτος ὁ Δαμασκηνὸς συνέταξεν ἐντελὲς σύστημα δογματικῆς θεολογίας — καὶ τοῦτο ἐχρησίμευσεν ἔπειτα ὡς ἀρχέτυπον εἰς ὅλους τοὺς μετὰ ταῦτα καὶ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας σχολαστικοὺς θεολόγους κλπ.» σελ. 350. Τὸ σκοπούμενον τοῦ παρόντος δὲν εἶναι πραγματεία περὶ Δαμασκηνοῦ, ἀλλὰ ἡ παρεμπύσις τοῦ λόγου παρέχει εὐθετον ὥραν νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι, ἂν οἱ σοφοὶ τῆς Δύσεως οὕτως ὑπερκειθαιζοῦσι τὸν ἡμέτερον Δαμασκηνόν, ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχομεν σπουδαιότερον ἐνδιαφέρον νὰ ἐγκουχόμεθα καὶ εὐφραίνόμεθα, διότι, ὅτε τῶν γραμμάτων καταδιωκομένων ὑπὸ τῆς ἀσεβείας καὶ βαρβαρότητας, ἐπέλαμψαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀληθεῖς φωστῆρες, οἵτινες διέσωσαν καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς ὀρθοδόξιας καὶ τὸν πλοῦτον τῆς προγονικῆς ἡμῶν παιδείας; Πάνυ εὐλόγως ἄρα οἱ παρ' ἡμῖν πραγματευθέντες περὶ τούτου ἐκήρυξαν «οἶον κειμήλιον διδασκαλίας κατέχει προσέτι ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος ἐκκλησία, καὶ οἶον μάρτυρα τῆς ὀρθότητος καὶ γνησιότητος τῶν θείων αὐτῆς δογμάτων, καὶ ἐπομένως οἶον εὐεργέτημα τῆς θείας προνοίας, ὅτι καὶ εἰς ἡμᾶς διεσώθησαν τὰ συγγράμματα τοῦ θεοσόφου τούτου ἀνδρός.» Ἐχέτω δὲ ὁ κ. Ἀφεντούλης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συντεταγμένοι

φιλόλογοι τοῦ οἰκουμενικοῦ τῆς ποιήσεως κριτηρίου τὴν χειρίστην ἰδέαν περὶ τοῦ συγγραφέως τῆς Ὀκταήχου καὶ Πρωθυπουργοῦ τοῦ Καλίου Ἀβδουλ μεζίτ, ἀλλ' οὐδέποτε θέλουσι κατισχύσει νὰ ἐξαμαυρώσωσι τὸν ὑπὸ τῶν σοφῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ὁμοδόξως καὶ ὁμοφώνως ὀνομαζόμενον φωστῆρα, καὶ ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς ἐκκλησίας θεηγόρον ἐν τοῖς Ἁγίοις ἐγκαταλεγόμενον (1). Καὶ ἵνα μὴ εἰς πολὺλον καταγάγῃ τὸν λόγον, προτάσω Μακάριον τὸν Ἀγκύρας γράφοντα κατὰ Βαρλαάμ (Κεφ. 35) «Δαμασκηνὸν μὲν τοι εἰπὼν πάντας τοὺς διδασκάλους καὶ θεολόγους συμπεριλαβὼν ἐδήλωσα στόμα γὰρ καὶ διερμηνεὺς οὗτος ὁ πάντων πάντων τῶν θεολόγων — οὐ γὰρ ἠλίκον τὸ τῶν λόγων ὕψος καὶ ἡ τῶν δογμάτων ἀκρίβεια τε καὶ στάθμη καὶ ὅσον τὸ ἐν ἅπασιν μέγιστον κλέος, ἡ τῶν οἰκουμενικῶν Ἁγίων Συνόδων περίστησι.» Σημειώδης δὲ καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ σοφωτάτου τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιεπισκόπου Εὐσταθίου λέγοντος «φῶς εἰς τὰς θείας Γραφὰς ἐλθεῖν ἐκ Θεοῦ τὸν λαμπρὸν τοῦτον Δαμασκηνὸν λέγω» (σχόλιον τοῦ κανόνος τῆς Πεντηκοστῆς.) Καὶ ὁ Σουΐδας δὲ μαρτυρεῖ, «ἦν ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, οὐδενὸς δευτέρου τῶν κατ' αὐτὸν ἐν παιδείᾳ λαμπάντων» (ἐν λέξει Ἰω. Δαμασκ.) Οὕτω δὲ καὶ ὁ Κεδρηνός· «Ἦν τῷτε βίῳ καὶ τῷ λόγῳ διδάσκαλος ἀριστος, πάσης γνώσεως θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης ἐμπειρησμένος» καὶ πλείστοι τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας θαυμάζουσι καὶ διὰ τιμῆς ἄγουσι τὸν περιώνυμον ἄνδρα (2).

Οὐδόλωσ θέλει φανῆ παράδοξος ἡ ὑπὸ τῶν Χριστεπωνύμων Κριτῶν εὐσεβῆς ὑποδοχὴ «τοῦ μόνου» καὶ κατ' αὐτοὺς μονωτάτου θρησκευτικοῦ ποιήματος. Κρατῶν ἐγὼ ἐκ τοῦ κρασπέδου εἶτε τὸν θεσπέσιον Μίλτωνα, εἶτε τὸν θεηγόρον Δαμασκηνὸν, ἀλλὰ πάντοτε φέρων ἐν χερσίν ἕνα ὕμνον εἰς τὸν Θεὸν, παραπέμπομαι ὑπὸ τῶν κριτῶν νὰ δεχθῶ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας εἰς ἕνα — ὅποιόν τινα; — καὶ ποῖος δὲ παγγνώστης ἱκανοῦται νὰ τὸν σκοπέσῃ εὐθεσίως; — Εἰς πατέρα ἄρα γὰρ τῆς Ἀνατολικῆς ἢ Δυτικῆς ἐκκλησίας, ὡς τοῦτο ὁ τῆς ὑποθέσεως προστάττει λόγος; Ὁχι; — Εἰς φιλόσοφόν τινα ἠθικόν, ὡς τοῦτο παντὸς λόγου προϋπόκειται; Ὁχι. — Εἰς διδάσκαλόν τινα τῆς ἐπιστήμης, τὸν ὅποιον οἱ κριταὶ ὡς ὁμοίη καὶ ὁμοφράδμονα ἐπιζητοῦσιν; Ὁχι. — Εἰς θρησκευτικῶς ὁμοδόξον, ὡς ἡ κρινομένη περὶ Θεοῦ ἰδέα προϋπο-

τίθηται; Ὁχι. — Εἰς ἄνθρωπον τοῦλάχιστον τίμιον, ὡς ἡ δημοσία ἠθικὴ παρακαλεῖται; Ὁχι. — Ἀλλ' εἰς ποῖον; Παρουσιάζω κατὰ μέσον τοῦτον αὐτὸν λαλοῦντα, καὶ ἡ ἀποφορὰ αὐτοῦ ἀρκεῖ νὰ συστήσῃ τὰ ὑπερχειλῆ ἀγγεῖα τῶν ἐξόχως ἠθικῶν καὶ λαοσωτηρίων αὐτοῦ ἀρετῶν...

«Κόρη. Τί βέζεις, σατυρίσκε; τί δ' ἐνδοθεν ἄψχο...;

» Δάφρις. Μᾶλα τὰ πρότιστα τὰ δε...

» Κόρη. Ναρκῶ, — Δάφρις. Θάρσει...

» Κόρη. Βάλλεις εἰς ἀμάραν με καὶ...

» Δάφρις. Ἀλλ' ὑπὸ σοῦς...

» Κόρη. Φεῦ φεῦ, καὶ...

» Δάφρις. Τῆ Παφίᾳ...

» Κόρη. Μίμνε, τάλαν, τάχα τίς τοι ἐπέρχεται ἦχον ἀκούω.

Ἄρτεμι, μὴ νεμέσα' σὴ ἐρημιάς οὐκέτι πιστή.

» Δάφρις. Ἐξέω.....

» Κόρη. Παρθένος ἐνθα βέβαια...»

Εἰς τοιαύτην λοιπὸν θεολογικὴν, φιλοσοφικὴν, ἐπιστημονικὴν, ἠθικὴν, ἀνθρωπίνην σχολὴν παρεπέμφθη ὑπὸ χριστομιμήτων διδασκάλων ἐν ἔργον τῆς χριστιανικῆς θεολογίας, ἵνα προσλάβηται τὴν μεγάλην ἐπισφράγιση τῆς κρίσεως αὐτῶν. Πᾶς τις ἀδυνατεῖ νὰ ἐννοήσῃ, τί κοινὸν ἔχει ὁ ἐν ἁγίοις θεόσοφος Δαμασκηνός ἢ ὁ θεοφορούμενος Μίλτων με ἕνα Θεόκριτον, ἕνα αἰσχροτάτον εἰδωλολάττην, ἕνα λυμῶνα τῆς ἠθικῆς. Καὶ τί πρέπει νὰ διδαχθῆ πᾶς κατὰ Χριστὸν ἄνθρωπος ἀπὸ ἕνα χαμαιτυποῦντα, πρὸς βῆθμισιν ἐνὸς θείου ὕμνου; Καὶ εἰς τοὺς κειμηλιοῦχος θησαυροὺς τῶν γνώσεων τῶν δὲν εὐρον οἱ ἀκαδημαῖκοι φιλόσοφόν τινα ἠθικόν ἢ θεολόγον, διὰ νὰ παραινήσωσιν ἡμᾶς τοὺς ἀγραμμάτους ἀμαρτωλοὺς, εἰμὴ τὸν πορνικώτατον Θεόκριτον; Ἀλλ' ἀφ' οὗ οἱ κριταὶ ἀληθῶς περὶ πλείστου ποιοῦνται καὶ τιμῶσι τὸν ἄνδρα, εἰπάτωσαν ἐν γενναίᾳ εὐκρινείᾳ, ἀντολμῶσι νὰ ἐμπιστευθῶσι τὰς θυγατέρας, οὐχὶ ἄλλων ἀλλ' αὐτῶν τῶν ἀπονοδοτέρων αὐτοῖς ἐχθρῶν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοκρίτου τούτου.

Ἐπ' ἀνάγκης νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὰ ἐνδότετα τοῦ ποιητικοῦ κριτηρίου καὶ ἐγγύθεν παραστῶμεν ἀντιμέτωποι τῶν λειτουργῶν τοῦ ἱεροῦ σκηνώματος τῶν Μουσῶν. Οἱ αἰδεσιμώτατοι ἀγωνοδίκαι ἐπεξεργάσθησαν 26 ποιήματα, ἐξ ὧν 2 τὰ βραβευθέντα, 4 ἔχοντα ὑπόθεσιν τὸν πατριωτισμὸν, 19 τὸν ἔρωτα καὶ μονώτατον ἐν τὴν θρησκείαν. Εἰς τὸ θέατρον τοῦτο τῆς ἐρωτομανίας καὶ γυναικομανίας τὸ καλούμενον ποιητικὸς διαγωνισμὸς, διετραγωδοῦνται ἀπαγωγαί, δολοφονίαι, ἐξομώσεις, παιδοκτονίαι, αἰμομιξίαι, φαρμακεῖαι, αὐτοχειρίαι, παρθενοφθορίαι, νοθεῖαι, δολοπλοκίαι, ληστεῖαι, παντοῖα

ἔργια τοῦ Βάχχου καὶ τῆς Κύπριδος, καὶ συρφετὸς ἐγγλημάτων' ὅλα τὰ ἐνδοξα ταῦτα κατορθώματα τοσοῦτον εὐεργετικῶς ἐπιδρῶντα εἰς τὴν ἠθικοποίησιν τῶν λαῶν εἶναι τῶν ὑπολόγων ποιημάτων αἱ χαριτόβρυτοι ὑποθέσεις. Οἱ κοιταὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐρωτοδιδασκάλους καὶ εἰς τοιαῦτα ἐορταζόμενα ἀληθῆ ἄλλα τῶν πρόπαλαι ἐρωτίδια ἐκάθησαν ὅλους τοὺς ἐρωτογράφους διὰ πάσης φιλόφρονος εὐτραπείας καὶ εὐνουσίας δεξιώσεως. Ἡ πρωτοκάθεδρία, ὡς γνωστὸν, παρεχωρήθη εἰς τὴν κωμωδίαν τοῦ λοχαγοῦ τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἐμπαίζουσιν μὲν ἀμέσως ἐλαττώματα, ἐμμέσως δὲ διακωμωδοῦσαν τὸν ζωτικώτερον θεσμόν τῶν ἐθνικῶν τοῦ Ἑλλήνος ἐλευθεριῶν. Εἰς τοὺς ἐρωτογράφους ἐχορηγήθησαν περιφανεῖς ἐδραὶ, ἀλλὰ κατ' αὐστηρὰν καὶ ἰσραρχικὴν δικαιοσύνην ἐπάξιον τῆς πεφωτισμένης εὐθυκρισίας καὶ τῆς ἠθικῆς εὐαισθησίας τῶν ἀκαδημαϊκῶν, διότι ὅσον ἡ ἐρωτοληψία ἐξετιμᾶτο περισσοτέρως μανιωδεστέρᾳ, τοσοῦτον ὁ γυναιμανέστερος προεβιάζετο εἰς τὸν φωτεινότερον ἀναβαθμὸν ὅσον δὲ ἡ ἐρωτοληψία ἐξευρίσκετο ὀλιγοφελῶς ἀπαλόφρων καὶ ἀπικρόχολος, τοσοῦτον ὁ γυναικεραστὴς ἐκρημνίζετο εἰς τὸν σκοτεινότερον καταβαθμὸν. Οὕτω μεταξὺ τῶν πέντε ἐκ τοῦ συνόλου ἀρίστων ἐριζόντων περὶ τοῦ βραβείου, τὸ πρῶτον ἀριστον ὑπερέχον καὶ ἀρίνον ἐξοπίσω 22 ποιήματα καὶ καθωραϊσμένον εὐπρεπέστατα διὰ τόσων ἀποτροπαίων ἐγγλημάτων, «ἔχει, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἐπιτροπῆς σελ. 36, ἔχει ἀλλεπαλλήλους καὶ κτηνώδεις ἔρωτας ἐνὸς Μαλτέζου, οἵτινες διὰ τὸ θηριώδες ἐμπνέουσι φρικὴν καὶ ἀηδίαν.» Ἄν δὲ πρὸ τοῦ ἀρίστου τούτου δυστυχῶς δὲν ἐτύγχανον 4 ἔτερα ἀρίστα, ἀναγκαιῶς τοῦτο καὶ μόνον μένον ὡς τὸ πανάριστον ἤθελεν ἀφεύκτως τύχει καὶ τοῦ βραβείου. Ὄθεν τοιαύτη ἀποτυχία πρέπει νὰ λογίζηται ὡς συμφορὰ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, διότι οἱ ἀγωνοδίκαι δὲν κατάρθωσαν νὰ κορυφώσωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς στεφανουμένου «τοὺς θηριώδεις, φρικαλέους, ἀηδεστάτους καὶ κτηνώδεις ἔρωτας ἐνὸς Μαλτέζου.» Ἀλλ' οὐκ ἀπόλωλε καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ὀλικῆς ἐπιτυχίας τούτου κατὰ τὸν ἐπιόντα ἀγῶνα, ἐπειδὴ, ὡς παρηγοροῦσι τὴν κοινωνίαν οἱ κριταὶ, οἵτινες καταγοητευμένοι ἐκ τῆς διὰ τῶν Μαλτεζικῶν ἐρώτων εὐγενεοῦς ὑποστηρίξεως τῶν προόδων τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, προενόησαν φιλοτίμως νὰ προτρέψωσι τὸν θεσπιωδὸν αὐτὸν νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον θεάρεστον καὶ ἐθνοσωτήριον τῆς ποιήσεως ἔργον. Ἰπεράνω δὲ καὶ τούτου τὸ ἀνυψωθῆν δευτέρου ἀρίστου ἀρίνον ἐξοπίσθεν 23 ποιήματα εἶναι κωμωδία ὑπηρετοῦσα τὴν Εὐαγγελικὴν Πολιτείαν, ἀλλὰ στρεφόμενη, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἐπιτροπῆς σελ. 40 «εἰς ὅπως ἀνύπαρκτον εἶδος

προσηλυτισμοῦ, σκοποῦν νὰ ἐξάψῃ τὰ θρησκευτικὰ μίσθη—προβάλλει δὲ καὶ αὐτὴν τὴν εὐπρέπειαν καὶ αἰδοσύνην ἀνευ ἀνάγκης (;) διὰ βωμολογιῶν, αἰτινες μόνον ἐν φραγκικαῖς γελοιογραφίαις εἶναι συγκεχωρημένοι.» Ἄν ἡ κωμωδία δύναται νὰ ᾖ ἡ ἀσφαλὴς μέθοδος ἡ τεκτονόουσα τὴν οἰκοδόμησιν τῶν ἠθῶν, τοῦτο ἀποτελεῖ ζήτημα ὑψηλῆς πολιτικῆς θεωρίας, ὑπερ ἤδη παραλειπτέον. Ἀλλὰ πρὶν ἐπὶ τὰ λοιπὰ κατατεῖνω τὸν λόγον, ἤδη ἐν παρεκβολῆς μέρει ἐρωτῶ τοὺς ἀγωνοδίκαις, ἡ ποίησις πρέπει νὰ προσβάλλῃ τὴν ἠθικὴν; Πρέπει ν' ἀντιμάχηται κατὰ τῆς θρησκείας τοῦ Εὐαγγελίου; Ὁ κ. Ἀφεντούλης ἐνδείκνυται εἰς τοῦτο ἔχων ἀδιάφορον αἰσθημα' δὲν δύναται ὅμως νὰ προσποιηθῆ καὶ ἀγνοίαν, διότι ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν παραπλευρῶς ἐνωτίζεται τοῦ σοφωτάτου ἐθνοδιδασκάλου κηρύττοντος μεθ' ὅλων τῶν ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐπιστήμη τῆς φιλολογίας διαπρεψάντων, βιβλιογραφούντων, στήλιτεύοντος τὴν ἐκτετραχλισμένην ταύτην κατάστασιν. «Ἡ ποίησις ἔχει μόνον δὲν ἐπαγγέλλεται τι κατὰ τῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ ἠθικὴν διότι ποίησις ἐναντίον τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν ἢ ἀκολασίαν καὶ κακοήθειαν ὑποκρύπτουσα μόνον εἰς ἀνδραγία φαῦλα καὶ κακῶς ἀνατεθραμμένα δυνατὸν ν' ἀρέσκη.» Ἱστορία Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων σελ. 527. Τούτων οὕτω πεπραγμένων ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἐν τῷ κριτηρίῳ πρυτανεῦον τῆς καλαισθησίας δαιμόνιον, πῶς καὶ ποῦ καὶ πόθεν πλέον ἠδύνατο ὀρθοστάτην νὰ βασταχθῆ ὕμνος εἰς τὸν Θεὸν ἐνώπιον τῆς καπριώσης Ἀφροδίτης καὶ ἐντὸς τοῦ καταγωγίου τῆς γυμνουμένης θεᾶς Κοτυττοῦς, ἥτις κατὰ τὴν λογικὴν τῶν Ἑλλαδονικῶν, μόνη αὕτη ἀξιώκτητος πρὸς εὐδαιμονίαν τῶν ἐπικρατειῶν καὶ μονωτάτη αὕτη διὰ τῶν θηλυμανούντων καὶ βωμολογικῶς κωμωδούντων ἐπαγγέλλεται νὰ κρατῆ τὴν πίστην, τὴν οἰκογένειαν ὡς τὸ σπέρμα τῆς πατρίδος, τὴν ἠθικὴν τάξιν, τὰ θέσμια τοῦ Ἑλλήνος, τὰ θρησκευτικὰ καθεστῶτα, τὰ πατρῶα ἦθη καὶ εἴτι παρ' ἀνθρώποις ἱερόν. Ὁ ὕμνος λοιπὸν, ὅστις ὑπὸ βίας καὶ μύλις διεσώθη ἀκατασπάρακτος ἐκ λύκου στόματος, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐπιτροπῆς «ἔχων ὑπόθεσιν μόνην καὶ μονωτάτην τὴν θρησκείαν, ὅχι μόνον δὲν ἐτιμῆθη με μίαν τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰς χιλιάς ἐκεῖνας τρυφερωτάτας φιλοφροσύνας τὰς δαψιλευθείας εἰς τὰ βδελυρὰ καὶ ἀνάμεσα αἰσχύνης, εἰς τὰ αἰσχρογρότατα καὶ ἀκολαστότατα τοῦ Ἀφροδισιασμοῦ, ἢ ἐπὶ τὸ εὐφημότερον καὶ ἀπαλώτερον τῆς γλώσσης τοῦ ὑψηλοῦ συρμοῦ, εἰς τὰ μελιστάλακτα τῶν ἀνθοβολούντων θεληγῆτρων τῆς ἀβρᾶς Κοτυττοῦς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀξιώμιος ἐπετιμῆθη ἐπὶ τῇ ἐκπληκτικῇ θεᾷ αὐτοῦ (μακροτόνου μὲν καὶ μονοσχῆμου, ὅμως δὲ γλαφυρῶς ἐξεργασμένου δι-

(1) Ἐν μὲν τῇ Ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ τελεῖται ἡ μνήμη αὐτοῦ τὴν 4 Δεκεμβρίου, ἐν δὲ τῇ Δυτικῇ τὴν 6 Μαΐου.

(2) Σοφωτάτην καὶ ἐκτενεστάτην πραγματείαν ἀνάγνωθι ἐν τῷ Εὐαγγελικῷ Κήρυκι ἔτος ἐ τοῦ 1861 καὶ 1862 ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἀρχιμανδρίτου καὶ Εφραμίου ἐν τῷ Ἑλληνορθόδοξῳ ναφ τῆς Λιθερπούλ. «Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ὡς φιλόσοφος καὶ θεολόγος ἐξεταζόμενος.»

κην περιτραχηλίου), αλλά και έπετιμήθη βριμηδόν υπό του κ. Άφεντούλη ολοφυρομένου, ως ν' άνεκομβώθη νά τόν βαπτίσω χριστιανόν, διότι του κατετάραξε τούς περι τών έρωτομανούντων κύκλους αυτού, και διότι, άπίστευτον, αλλά θανάσιμον άμάρτημα!! (σελ. 5.) «ήτο τετυπωμένος ήδύτερον άναγνωσκόμενος επί βλάβη (!!!) τών χειρογράφων» (της έρωτομανίας)· αλλά κυρίως διότι ήτο τó μόνον μονότατον θρησκευτικόν ποίημα.

Τοιαύτα διαπράττοντες άφόβως οί Έλληνοδίκαι και διά στόματος του χριστιανικού της Άνατολής Πανεπιστημίου ύπερευλογούντες ύποστηρίζουσιν άδιανοήτως όσα αυτή ή Δύσις ως φαγέδαιναν του κοινωνικού σώματος άποδιοπομπεύεται. Αλλά « τοιαύτην έπονείδιστον φιλολογίαν » ως την άπεκάλεσαν έξυβρίσασα και έξοπλισθείσα κατ' αυτής ή Γαλλική Κυβέρνησις (1) « έναβρυνόμενην εις τόν κυνισμόν τών έαυτης εικώνων, τήν άνθητικότητα και τήν διαφθοράν, και διαχύνουσιν τά έξαμβλώματα της διεστραμμένης αυτής φαντασίας έντός της οικογενεικής έστίας » κατεπολέμησεν ή έπιστήμη της φιλολογίας, αί Κυβερνήσεις, οί ήθικολόγοι και άθροώς ειπείν, πώς μη φαύλος και τίμιος άνθρωπος. Ειπάτωσαν οί άλλοφρονούντες άκαδημαϊκοί, οποία τινα άγαθά δικαιούται νά προσδοκῆ ή κοινωνία, ή πολιτεία, ή έξουσία, ή εκκλησία, ή πατριά, ή πατρις, ή οικογένεια του νεάζοντος Έλληνας από τοιαύτα, ως οί φιλολογούντες τά άπεκάλεσαν έμφυσώντες και έμπτύοντες έν αυτοίς, έκσπαρκώματα και φαγεδαίνια της καθ' αυτό σαρκός του πολιτισμού; Κατά τί συντελεῖ εις τήν ήθικην και εκπολιτιστικήν κατάστασιν του έθνους ή έπίμεστος κατεσπιλωμένης άτιμίας ποίησις του σαρκολάτρινος και θνητοψυχίτου, όστις υπό τó πρόσχημα της θεραπειάς τών Μουσών ύπονομεύει πάντα τά άνεκαθεν καλώς κείμενα της πίστωσης και της πολιτείας; Αλλά ο κ. Άφεντούλης περισπώμενος εις άπελευθερώσεις τών χριστιανών της Άνατολής λησμονεί τήν πολλαχώς και ποικιλοτρόπως πραγματευομένην υπό του έθνοδιδασκάλου ύπόθεσιν ταύτην, και μάς αναγκάζει νά τῷ συνοψίσωμεν ελάχιστον μέρος του ιστορικού αυτής. Ο γηραιός διδάσκαλος αναγράφει (ιστορία Έλλήνων ποιητών σελ. 597) έπίκρισιν Άγγλου τινός μη φαύλου υποβαλόντος εις έξέτασιν δέκα δράματα

(1) Εγκύκλιος του ύπουργού τών έσωτερικών Βιλλώλτ της 11 Ιανουαρίου 1860 προς τούς Νομάρχας, δι' της προσκαλών αυτούς: «νά προστατεύσωσι τήν καταπίπτουσαν δημοσίαν ήθικην άπέναντι τοιαύτης έπονείδιστου φιλολογίας προσβαλλούσης πᾶν ανθρώπινον αίσθημα αιδούς, και άναπτυσθείσης έπικινδύνως, ώστε ούτε ή νέστις, ούτε ή άθωότης είναι πλέον άσφαλείς του κολλητικού τούτου κινδύνου, και έπιστών τήν επάγγρυπον προσοχήν τών άρχων, απαιτεί, ίνα διοικητικώς και δικαστικώς καταδιώκωνται τά τοιαύτα συγγράμματα »

των δύο επισήμων ρωμαντικών Βίκτωρος Ούγου και Άλεξάνδρου Δυμά και παρατηρεί, ότι «έν αυτοίς — γέμουσι πολλών και μεγάλων έλλειμμάτων, — ούδέν ολιγώτερον νέον παρά τά έν αυτοίς καινοφανή, ούδέν δουλικώτερον παρά τας αὐτῶν έλευθερίας, ούδέν τοσοῦτον άπειλητικόν και έπίφοβον, όσον τά τούτων άλλόκοτα, παράλογα και φαύλα. Νοθεία, άποπλάνησις, άρπαγή, μοιχεία και αίμομιξία είναι τά ελατήρια, έγχειρίδιον, δηλητήριον και προαγωγή είναι τά μέσα. Αύτη είναι όλη ή μουσική αὐτῶν κλίμαξ. Εκ τών γυναικείων χαρακτηρήων έν τοίς δέκα δράμασι τών δύο τούτων μεγάλων δραματικών οί όκτώ παριστώσι μοιχαλίδας, οί πέντε πόρνας διαφόρων βαθμῶν, και άποπλάνησεως θύματα οί έξ, δύο τών όποιων παρ' όλίγον επί σκηνής εκλοχεύονται. Τέσσαρες μητέρες έρωτεύθησαν εις τούς υίους ή γαμβρούς των και επί τριών παραδειγμάτων ή άμαρτία επληρώθη. Ένδεκα άνθρωποι μαιφονούνται υπό τών έρωμένων. Είς έξ τών δραμάτων τούτων οί έξοχοι άρβενες χαρακτηρες παριστώσι νόθους ή εκθέτους· και πᾶσα ή σωρεία τών φρικαλέων τούτων εύρίσκειται συμπεφορημένη εις δέκα δράματα, έντός τών τελευταίων τριών έτών παρασταθέντα έν Παρισίοις. Αλλά τά νυν μετ' άπορίας και λύπης ένταυτῷ βλέπει τις επί θεάτρου μεγάλου και πολιτισμένου έθνους πᾶσαν νύκτα, έν παντί δράματι τών δεξιωτέρων και δημοτικωτέρων δραματικών ούδέν άλλο ή αισχροτήτα μετ' ένθουσιασμού χειροκροτούμένην. — Ταύτα πάντα είναι ήτοι άποτέλεσμα ή αίτιον γενικής διαφθοράς τών ήθῶν και γενικής διαλύσεως τών άρχων της κοινωνίας εις λαόν τοιούτω μεθυστικῷ και θανατηφόρῳ δηλητηριῷ τρεφόμενον. Ίπενθυμίζει δέ ο έπικριτής, ότι τά παραδείγματα ταύτα παρελήφθησαν εκ τών ως κορυφαίων παρά Γάλλοις νομιζομένων, ένῶ εκατοντάδες και χιλιάδες άλλων κατωτέρων ασχολούνται εις βδελυκτάς μιμήσεις, ύπερβάλλοντες τά κακά τών πρωτοτύπων. Ταύτα ύπενθυμίζων ο έπικριτής ελπίζει νά εύρη τούς πάντας όμόφρονας, ότι τήν σήμερον ή κατάστασις του έν Γαλλίᾳ δημοσίου φρονήματος είναι φαινόμενον τρομερόν, όποιον μέχρι τούδε ο πολιτισμένος κόσμος δέν είδεν· επικαλούμενος δέ τήν μεγίστην προσοχήν τών κυβερνήσεων έπιφέρει τούς έξής προφητικούς λόγους: «έν τῇ Γαλλίᾳ θέλει δειχθῆ έντός όλίγου, ότι ήτοι ή κυβέρνησις πρέπει νά επιτηρῆ τήν σκηνήν, ή ή σκηνή θέλει ανατρέψει τήν κυβέρνησιν, έν τέλει δέ και όλον τó της κοινωνίας οικοδόμημα.» Αλλά ο κ. Άφεντούλης άπίστως έχει και προς αυτά τά παρατεθέντα κατά της έπονείδιστου φιλολογίας του σαρκολάτρινος· τουλάχιστον άς πιστεύση τήν εκκλησίαν, τούς θεηγόρους Άποστόλους, τούς θηπόλους διδασκάλους, τούς πνευματοφόρους πατέρας,

των Δημοσθένη της εκκλησίας Παύλον βοώντα (έπιστολ. προς τούς άνοήτους Γαλάτας Κεφ. 5, 19) «Φανερά δέ έστι τά έργα της σαρκός, άτινά έστι μοιχεία, πορνεία, ακαθαρσία, άσελγεία, ειδωλολατρεία, φαρμακεία, έχθραι, έρεις, ζήλοι, θυμοί, έριθείαι, διχοστασίαι, αίρέσεις, φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κώμοι και τά όμοια τούτοις,» άτινα επιχαρίτως άνωφωθέντα εις ύποθέσεις τών έρωτικών ποιημάτων ούδόλως έξετάραξαν τήν χριστιανικήν καλαισθησίαν του κ. Άφεντούλη, του διά τσαύτης ύψηλοφροσύνης προβιβάσαντος και αυτούς τούς κτηνώδεις έρωτας τών Μαλτέζων εις άριστον ποίημα. Αλλά άν ο ίατροσοφιστής έπιμένη έθελοκωφεύων εις τας φωνάς της κατεξανισταμένης έσω και θύραθεν παιδείας, (1) άν έπιμένη δυσπιστών εις τήν ανθρωπότητα και τόν Θεόν, άς έρωτήση τó άδέκαστον της συνειδήσεως αυτού κριτήριον και άς κηρύξη, άν ποτε τοιαύτη έπονείδιστος φιλολογία έμεγάλυνη τά έθνη. Και τί τά πορρωτέρω; Τό καταπληκτικόν εκείνο φαινόμενον του ΙΘ' αϊώνος, καλούμενον Νέα Έλλάς, δέν αυτοβοῶ, ότι διά της πίστωσης ή πατρις ανετάφη από τά βάθη του άρχαιοτάτου κόσμου και έξεκρόπη από τούς όδόντας του άγριωτέρου δεσποτισμού; Ναι! υπό τήν πανσθενή δεξιάν του ύψιστου οί εύσεβείς άναγνώσται της Οκτωήχου άνύψωσαν τήν πατρίδα εις έλευθερίαν, τήν δικαιοσύνην εις κράτος, τόν δούλον εις πρόσωπον, τόν Έλληνα εις έθνος· και έπρεπε τούτο κατά πᾶσαν ώραν και στιγμήν νά μεγαλοφωνῆ διά τών Ταλθυβιαδῶν και Στεντόρων εις όλους τούς κύρβεις και στήλας της πολιτείας. Αποκρούεται λοιπόν πανταχόθεν διά της άκραδάντου λογικής τών πραγμάτων ή καλαισθησία του ίατροσοφιστου, και επί πλείον ως επιτηδευσμένου τήν σωτηρίαν τών υπό δυνάστης όπαδῶν του Χριστου, ώστε και άν άπαντες οί Έλληνας μεταβληθῶμεν εις τόσους γυναικίζομένους και εις τόσους θηριώδεις

(1) Αλλά ότι μεν ούκ άχρηστον ψυχαῖς μαθήματα τά έξωθεν δὴ ταύτα, Ικανῶς εἴρηται. Όπως γε μεν αὐτῶν μεθεκτέον ὕμν, εἴης ἂν εἶη λέγειν. Πρῶτον μεν οὖν τοῖς παρὰ τῶν ποιητῶν ἴν' έντεῦθεν ἄρξωμαι, ἐπει παντοδαποί τινές εἰσι, μη πᾶσιν ἐφεξῆς προσέχειν τὸν νοῦν. Αλλ' ὅταν μεν πᾶς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν πράξεις, ή λόγους ὕμν διεξίωσιν, ἀγαπᾶν τε και ζηλοῦν, και ὅτι μάλιστα πειρᾶσθαι τοιούτους εἶναι. Όταν δὲ ἐπὶ μοχθηροῦς ἀνδρας ἔλθωσι, τῇ μιμῆσει ταύτη δεῖ φεύγειν ἐπιφρασσομένους τὰ ὅσα, οὐχ ἤττον, ή τὸν Ὀδυσσεῖα φασιν ἐκείνοι τὰ τῶν Σειρήνων μέλη. Η γὰρ πρὸς τούς φαύλους τῶν λόγων συνήθεια, ὁ δὲ ὅστις ἐστὶν ἐπὶ τὰ πράγματα. Αὐτὸ δὴ πάση φυλακῇ τὴν ψυχὴν τηρητέον, μη διὰ της τῶν λόγων ἡδονῆς παραδειξάμενοι τι λάθωμεν τῶν χειρόνων, ὡς περ οἱ τὰ δηλητήρια μετὰ τοῦ μέλιτος προσείμενοι· οὐ τόνον ἐπινοοῦμεθα τούς ποιητάς· οὐ λοιδοροῦμεν· οὐ σκώπτοντας· οὐκ ἔρωτας, ή μεθούσα μιμουμένους· οὐχ' ὅταν τραπέξῃ πληθοῦση και ὠδαῖς ἀνεμάναις τὴν εὐδαιμονίαν ὀρίζωνται. κλπ. κλπ. Μ.Βασίλ. ὅπως ἂν εἴη Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων. σελ. 405. Ἐκδοσις Βασιλείας 1832.

έρωτοβλήτους Μαλτέζους, όχι μόνον δέν προσδοκώμεν τήν άπελευθερώσιν της δούλης Θεσσαλίας του κ. Άφεντούλη, αλλά και έτι τήν ύποδούλωσιν και άποκτήνωσιν όφείλομεν ν' αναμένωμεν και αυτής της έλευθερίας Έλλάδος. Ίσως δέ και ούτος ησθάνθη μέχρι του δευρο, ότι έν όσω διά τών φιλοτάτων αυτού κωμωδιῶν κεραμεύει τας άπελευθερώσεις τών δούλων Έλλήνων, παραλαμβάνει δι' άξιοθαυμάστου επιτηδειότητος νά περατώση όλας εις επιτυχείς κωμωδίας.

Ούτως οί άκαδημαϊκοί τιθέμενοι τά άνω κάτω και τά κάτω άνω, δογματίζουσι τήν αρχήν (σελ. 4) « ότι ή φιλολογία είναι άπαύγασμα της κοινωνικής καταστάσεως τών έθνῶν, ή δέ ποίησις ο καθρέπτεις (;) τών αισθημάτων τών συνταρασσόντων τούς μυχούς της καρδιάς των, » και υπερέδονται ύπολογίζοντας, ότι « είναι τοσοῦτον πλούσια τά έφετεινά ποιητικά προϊόντα. » Έν πρώτοις τó άνωφελές αυτό λόγιον δύναται άδιαφορώς νά ρηθῆ ούχι εις φιλολογίαν και ποίησιν, αλλά και διά πάσας τας ώραίας τέχνας, και διά πάντα τά οργανικά άγαθά, ως πολιτεύματα, πλούτος κλπ. έστω δέ περι τούτου όπωςδήποτε, άλλ' εύρυτέρα περισκόπησις και πρακτική άνάλυσις τοιαύτης αρχής επί του προς θ αυτή κοινωνικού συνόλου, ήθελεν έμποιήσει φρίκην και άπελπισίαν· διότι πᾶς τις επιδεκτικός σκέψεως και άπλουστάτου συλλογισμού ήθελεν ανακράξει· άν ή ποίησις εκπροσωπῆ τά αισθήματα του έθνους, και εκδηλοῖ τήν κοινωνικήν κατάστασιν αυτού· και άν μεταξύ 26 ανθρώπων οί 19 είναι έρωτομανείς εκπροσωπούντες τά τοιαύτα της κοινωνίας εγκάρδια αισθήματα, προκύπτει έμφανεστάτα, ότι μεταξύ 1,500,000 Έλλήνων είναι 1,300,000 οί εκπροσωπούμενοι έρωτομανείς. Ίσως νεώτεροι εκτός φύσεως θαυματουργικαί αλλοιώσεις του έρωτος κατέστησαν ούτω τήν επικρατούμενην χώραν του βασιλείου της Έλλάδος άχανές τών υπό του έρωτος μαινομένων φρενοκομείων, του όποιου επιστάται και φρουροί δέν είναι δυνατόν νά επαρκέσωσιν όλοι οί λαοί της γῆς. Αλλά άποκρούομεν παντί σθένει τόν ψευδή τούτον τρόπον του σκέπτεσθαι, τόν όποιον ο ίατροσοφιστής επικροτῶν γηθοσύνως έθηκεν ως αρχήν και έπραγματοποίησεν ως γεγονός· διότι μόνον ένώπιον προμάχου της Άφροδίτης, ούδέν φανταζομένου, ειμή άπογυνάκωσιν του κόσμου, ο κοινός νοῦς, ή ήθικη τάξις, ή φύσις, αυτός ούτος ο άνθρωπος, τά πάντα παρίστανται ήλλοιωμένα. Αναμφιβόλως ένταύθα τó πρακτικῶς γινόμενον δέν έχει ούτω κατά τόν της ακολουθίας λόγον, διότι τά πονήματα ταύτα δέν ανήκουσιν εις ιστορικήν ποίησιν, άλλ' άπασσι αί ύποθέσεις τών τοιούτων έρώτων και κακουργημάτων είναι πλαστὰ και ψευδέστατα, είναι γραῶν μύθοι,

είναι ἀθυρμάτια κοροπλάθων, είναι, οὐχὶ ὁ καθρέπτης, ὡς πλατεῖ στόματι ἐξεβόησε, τῶν αἰσθημάτων τῶν συνταρασσόντων τοὺς μυχοὺς τῆς καρδίας τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ κενολογία ἀντικρυς καὶ παίγνια τῆς φαντασίας ὅπως ψευδαλέα καὶ τοιαῦτα, ἅτινα οὐχὶ τῶν ἐντοσθίων τῆς καρδίας, ἀλλ' οὔτε κἀν τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ ὄχλου ἐφάπτονται. Καὶ ὅμως ἐπὶ τοιοῦτου σαφειστάτου καὶ αὐταναιρέτου ψεύδους, καὶ μύθων σεσοφισμένων, καὶ χιμαιρικῶν ὑποθέσεων, οἱ κριταὶ κενεμβατοῦντες ἐξεκένωσαν τὴν περὶ ποιήσεως ἀρχὴν τῶν.

Ἀληθῶς ὁ κ. Ἀφεντούλης ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθέμενος τὸ μονώτατον θρησκευτικὸν ποίημα, ὅπερ ὑποβλήθην τετυπωμένον τὴν μὲν εὐμοιρίαν τῶν χειρογράφων ἐβλαπτε, τὴν δὲ δυσμοιρίαν αὐτοῦ προσήξανεν, ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ ὕμνος εἶναι ἀνάξιος νὰ πραγματευθῆ περὶ ὑποθέσεως τοσοῦτον ὑψηλῆς, καὶ δὲν ἐξομολογεῖται τὴν πανταχόθεν προσκυρομένην ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι οὗτος εἶναι ἀνάξιος νὰ κρίνῃ τὸ ἔργον τοῦτο· τούτεστι δὲν ἐνόησε τὴν οὐσίαν τῆς ὑπὸ κρίσιν ὑποθέσεως. Ζητεῖται ἐνταῦθα τί εἶναι τὸ ἐξετασθὲν ἔργον. Ἀλλ' ὁ ἐπιστημονέστατος διαγνώστης καὶ γνωριστικὸς τοῦ καλοῦ οὕτω πεφυλαγμένως μὴ ψαύσῃ τοῦ πράγματος προσηνήχθη, ὥστε οὐχὶ τὸ, τί ἐστὶν ἀποφαίνεται, ἀλλὰ τὸ, τί οὐκ ἔστιν ἐνῷ ἀναγκαιῶς ὁ ἐξετάζων καὶ καλούμενος νὰ κατονομάσῃ τὴν οὐσίαν τινός, ὀφείλει· τί εἶναι νὰ εἴπῃ, οὐχὶ τί δὲν εἶναι. Ἦθελεν εἶσθαι ἀρνησις ὅλων τῶν ἀρχῶν τῆς λογικῆς νὰ ἐμφανισθῆ τις ἐνώπιον τῶν σοφῶν, διὰ νὰ μάθῃ, οὐχὶ τὸ ὄντως εἶναι αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ εἶναι οὐ. Ἰπὸ τὴν ἐκτεινομένην ἔρευναν πράγματός τινος ἐξετάζομεν ἀείποτε τοὺς τε ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς λόγους τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ὧν ἕνεκα γινώσκομεν τὸ ἐξεταζόμενον πρᾶγμα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτος ἀποσιωπῶν καὶ μὴ κρίνων μῆτε ὄθεν, μῆτε ὅπως, μῆτε ἐφ' ὅσον εἶναι ἀξίας ἢ ἀπαξίας ἢ ὑπόθεσις τοῦ πράγματος, ἀποφεύγει τεχνικῶς τὴν ἐσωτέραν ἔρευναν τούτου, μόνον διότι φοβεῖται τὸν ἐλεγχον. Τὸ διακινθάνον λοιπὸν τὸν κ. Ἀφεντούλην εἶναι, ὅτι οἱ μεγαλοφύεστεροι τῶν ποιητῶν, οἱ δεινότεροι τῶν ῥητόρων, οἱ διορατικώτεροι νόες, ἢ παρὰδειγματικώτερον εἰπεῖν, ὁ Δαυὶδ τῶν Ἑβραίων, ὁ Ὀμηρὸς τῶν Ἑλλήνων, ὁ Βιργίλιος τῶν Ῥωμαίων, ὁ Δάντης τῶν Ἰταλῶν, ὁ Μίλτων τῶν Ἀγγλων, ὁ Καμῆνος τῶν Λασιτανῶν, ἂν ἤτο ποτε δυνατὸν νὰ συνεργασθῶσι πάντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ γράφοντες περὶ Θεοῦ τοῦ ἀπεριλήπτου πάσης κτιστῆ καὶ πεπερασμένη νοήσει, πάντα ἤθελον εἶσθαι ἐλαχιστότατα καὶ ἀναξιοτάτα. Τοῦτο λέγουσιν ὁ Βασίλειος, Γρηγόριος, Χρυσόστομος, τοῦτο ἐκβοᾷ πᾶσα ἡ ἐκκλησία, «καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν

θαυμασίων σου,» καὶ τοῦτο πάντες οἱ ἐπὶ λόγοις εὐδοκίμοι νῦν καὶ πάλαι, καὶ τὸν αἰετὸν χρόνον διεδράνωσαν. «Τὴν ἀκριβῆ τοῦ Θεοῦ κατάληψιν καὶ τὴν τετρανωμένην γνῶσιν οὐδεὶς ἔχει.» (Δαμασκ. ἔκδ. ὀρθ. πίστ. Α. 4.) Ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτῶν τὸ εἶπεν ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ. «Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν.» Καὶ ὁ Πλωτῖνος ἐνεαδί ε. βιβλ. γ'. «Δι' ὃ καὶ ἀρρητον τῇ ἀληθείᾳ· ὅτι γὰρ ἂν εἴπῃς, τί ἐρεῖς; ἀλλὰ τὸ ἐπέκεινα πάντως καὶ ἐπέκεινα τοῦ σεμνοτάτου νοῦ ἐν τοῖς πάσι μόνον ἀληθές.» Ἡ τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἐπαισιητὴ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου, καθὼ πεπερασμένης νοήσεως, πρὸς τὸν Θεὸν ὡς ὑπεράνωθεν πάσης καταληπτικῆς ἐπινοίας, ἐκτίθεται ἐν τῷ ὕμνῳ διὰ πάσης ποιητικῆς ἰσχύος καὶ ἐκφραστικῆς ποιικιλίας εἰς ὅλον κεφάλαιον ἐκ στίχων 46, ἀρκούντων νὰ πείσωσι πάντα μὴ ἐλλανοδικῆν, ὅτι ἔργον τέλειον πεπερασμένου ὄντος εἰς ὕμνωδιαν τοῦ ἀπείρου εἶναι ἀδυνατώτατον. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τοῦτο πρῶτην φορὰν ἤδη μαθηθεὶς ὁ κ. Ἀφεντούλης· μαθηθεὶς δὲ καὶ ἕτερον σπουδαῖον, ὅτι τούτου καὶ τοῦ τοιοῦτου ἔνεκεν οἱ εἰς τὸν Θεὸν ὕμνοι ἐν ἑκατέρᾳ τῇ οἰκουμένην σφόδρα σπανίζουσι καὶ ἐν τοῖς ἀνωθεν χρόνοις καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς. Καὶ ἐν τούτοις ὁ εἰς τὸ κριτήριον ὑποβληθεὶς ὕμνος οὐδὲν κέκτηται ἄξιον λόγου. Ἐνῷ οἱ τεχνοκρίται ἐν ἄλλοις ποιήμασιν ἀνεκάλυψαν μετὰ χαρᾶς καὶ τέρψεως ἀξιολογώτατα πρᾶγματα ἀποστάζοντα μυριάδας χαρίτων, ἀλλ' ἔχοντα ἀφθόνως καὶ ἀβασκάντως μόνον τὸ ἀσημαντότατον τοῦτο ἐλάττωμα, ὅτι ἀπαταγὴ εἶναι, κατὰ τοὺς κριτὰς τούτους, ἀκολαστότατα, χιμαιρικώτατα καὶ ἀνορθογραφώτατα, ὑπερτερήσαντα δὲ ταῦτα εὐλόγως τοῦ ὕμνου τοῦ γεγραμμένου, κατὰ τὴν ἐπιτροπὴν, εἰς Ἑλληνικὸν λόγον καὶ ἀπρηχούντος τὸν ἀθάνατον Μίλωνα ἢ τὸν μελωδικώτατον Δαμασκηνόν.

Ἄς κρίνωσιν ἤδη ἕτεροι, διατὶ οἱ ἀγωνοδίκαι ἐν τῇ χρησμολογίᾳ αὐτῶν οὕτως εὐλαβῶς παρατάτουσι δογματίζοντες, οὐχὶ τοῦλάχιστον κατὰ δυστυχίαν, ἀλλ' ἀπομηματίζοντες καὶ προθυστερῶς κόπτοντες, 4 στίχους ἐκ τοῦ ὕμνου· καὶ πρῶτιστον μὲν τὸν 419, ἕστερον δὲ τὸν 45, ἔπειτα δὲ τὸν 31 καὶ τέλος τὸν 69. Τοιοῦτος κατακερματισμὸς ὑπομιμνήσκει τὸν ἀγενέστερον ἐκείνον δόλον, ὅστις πρακτόμενος εἰς ἔγγραφα τῶν ἰδιωτικῶν συναλλαγῶν οὐδὲν ἤττον ἢ ὅτι ἀποτελεῖ ἐγκλημα τιμωρούμενον ὑπὸ τῶν νόμων. Καὶ τί μὲ τούτου; Ἐκ τῶν ἀγχιθῶν τούτων ἀνθρώπων, οἵτινες μῆτε τοὺς ὄνειδισμοὺς ἐπαισχυνόμενοι, μῆτε τὴν δημοσίαν κατακραυγὴν εὐλαβοῦμενοι, προσβάλλουσι καίριον καὶ τὴν παιδείαν, καὶ τὴν ἠθικὴν, καὶ τὰ ἤθη, οὐδεμίαν δι-

κιοῦμαι νὰ ἔχω ἀξίωσιν περὶ τῆς καλῆς πίστεως ἢ τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῶν συνειδότος. Διὰ τοῦτο περιττὸν ἡγοῦμαι νὰ μηκύνω περαιτέρω τὸν λόγον, καὶ κάμπτων τάχιον πρὸς τὸ τέλος, ἐρωτῶ τὸν κ. Ἀφεντούλην προτάσσοντα τὸν ἐξῆς στίχον·

«Τὸ ἀκαλλῆς μὲ καλλονὰς ἐκάλλυνας καλλίους» καὶ ἐπάγοντα, ὅτι «εἶναι ἀπομίμησις τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου» «ὁ γαλανὸς ὁ οὐρανὸς ἐγέλα γάλα ὄλος,» πόθεν γινώσκει τοῦτο, καὶ ὀφείλει νὰ εἴπῃ τὸν τρόπον πῶς, καὶ τὴν αἰτίαν διατὶ εἶναι ἀπομίμησις, καὶ ποῖος ὁ γνωστὸς ἐκείνος; Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐρμηνευτικὴ γλῶσσα καὶ τὸ φιλάληθες ἐπιστημονικοῦ κριτηρίου μὴ ἔχοντος κἀνὲν ὠρισμένον μέτρον ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ τῆς ἐρεύνης αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιγνώσει στραγγαλίζοντος τὴν ἀλήθειαν. «Τίς εἶναι λοιπὸν ὁ γνωστὸς ἐκείνος; — Ὁ κ. Ἀφεντούλης ἀποφεύγων ἐκφέρει τὸ καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ λόγιον ὁ τέτοιος (ὅπερ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον «τὸ τοιοῦτο,» οὗτος τὸ δεῖνα εἶπε, διὰ τὴν εὐτέλειαν σιγήσας» καὶ ἀορίστως προενέγκας.» Σχόλ. Λουκ.) Ἀλλ' ὁ γνωστὸς καὶ οὐχὶ ἐν εὐτελείᾳ σιγητέος εἶναι ὁ αἰμνηστος Παναγ. Σοῦτσος. — «Εἰς ποῖον τῶν ποιημάτων αὐτοῦ εἶναι γεγραμμένος ὁ στίχος; — Ὁ κ. Ἀφεντούλης συμφορὰν ἡγεῖται τὸ πρᾶγμα, ἂν προφέρῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου, περὶ οὗ τὸ ποιήμα. Τὸ ἀκούει ὅμως ἤδη καὶ τὸ βλέπει μεγαλωστὶ γεγραμμένον· «ΕἰΣ ΤΟΝ ΜΕΣΣΙΑΝ ἢ ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΗΜΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥ.» — Πῶς δὲ γράφει τὸν στίχον τοῦτον ὁ κριτὴς ὁ ἀνακαλύψας τὴν ἐξ αὐτοῦ μίμησιν; — «Ὁ γαλανὸς ὁ οὐρανὸς ἐγέλα γάλα ὄλος.» Ἐνταῦθα ὁ κ. Ἀφεντούλης ἔχασε καὶ τὸ μέτρον, καὶ τὸ μιμούμενον, τὸ ὁποῖον παρεισωθεὶ ὄλως ἐξεφθαρμένον, διότι ὁ Σοῦτσος γράφει·

«Ὁ σιγαλὸς αἰγιαλὸς ἐγέλα γάλα ὄλος.» — Παρὰ τίνος ὁ Σοῦτσος ἐδιδάχθη τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ ποιεῖν; Εἰς τὸν κ. Ἀφεντούλην φαίνεται ὅτι εἶναι πρωτότυπος. Ἀλλὰ τὸν ἐπιστομίζει αὐτὸς οὗτος ὁ Σοῦτσος ἀπαθῶν καὶ ἐπιμαρτυρόμενος, ὅτι ἐμιμήθη τὸν Ὀμηρον. — «Πρὸς ποῖον ὁ Σοῦτσος ἐκμυστηρεῖται τοῦτο ὥστε οὐδέποτε περιῆλθεν εἰς τὰ στόματα τῆς δημοσιότητος; — Ὁ κ. Ἀφεντούλης οὐδὲν οὐδόλως γινώσκει πλέον, ἐφ' οὗ περὶ τοῦ πράγματος τούτου τοιαῦτα τὸ μέγεθος ἐρευνήσας, καὶ τοσαῦτα τὸ πλῆθος ἐξετάσας ἀπεφάσισε. Τῷ δακτυλοδεικτῷ, ἐν τῇ Νεῇ σχολῇ (σελ. 70), ὅπου ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς δὲν λέγει, ὅτι εἶναι ὁ ἐφευρέτης τοῦ εἶδους τοιοῦτων ἐπῶν, ἀλλὰ καὶ διαβεβαίωσι ὅτι οὗτος αὐτὸς ἐμιμήθη εἰς τοῦτο τὸν Ὀμηρον, ἐξ οὗ παραίτησιν ἐξ στίχους, παρασημειοῖ καὶ τοὺς κατὰ μίμησιν ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένους, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐν λόγῳ «ὁ σιγαλὸς αἰγιαλός.» — «Ἄν οὐχὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ Μίλτωνος, τοῦλάχιστον τοῦ Ὀμή-

ρου τὴν δόξαν ὁ κ. Ἀφεντούλης δὲν σέβεται; Ἴδου λοιπὸν πόσον δίκαιον εἶναι ἀντὶ τοῦ Θεοκρίτου νὰ τὸν ἀντιδωρήσωμεν τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἰππ. 505 «Ἐρέτην χρῆναι πρῶτα γενέσθαι, πρὶν πηδαλῖος ἐπιχειρεῖν.»

Μετὰ τοσαύτας τρανὰς καὶ ἀκαταμαχῆτους ἀποδείξεις τῆς καταφωραθείσης ἀγνωσίας τῶν κριτῶν καὶ τῆς διαστροφῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας, οὗτοι τῶντι ἤθελον μὲ ὑπολάβει καὶ ὡς βλακίστερον ἄνθρωπον, ἂν ἐπίστευον εἰς τὰ γραφόμενα αὐτῶν, τόσον ἐγὼ μᾶλλον ἀξιοπίστος κριτὴς τῆς ἰδίας ἐμοῦ ἐργασίας, παρ' ἀνθρώπους πάντη ἀπείρους καὶ ἀνιδεοῦς αὐτῆς, ὅσον καὶ πᾶς ἀπροσωπώλητος καὶ ἀδέκαστος ἄνθρωπος. Δὲν διατεινομαι, ὅτι ὁ ὕμνος ἀπήλλακται ἀμαρτημάτων, ἅτινα ὅμως εἶναι ἀσημάντως πολὺ ὀλιγώτερα, παρὰ τὰ δαψιλῶς ἐκκεχυμένα εἰς τὸ κριτικώτατον φυλλάδιον μιᾶς ὁμάδος πανεπιστημιακῶν. Ἀλλὰ καὶ μάλιστα συγγνωστὸν καὶ ἀνεπαίτιον εἶναι τὸ μὴ ἀπλημελεῖς τοῦ ὕμνου, ὡς προλαβὼν ὁ λόγος ἐδήλωσε. «Χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μὴδὲν ἀμαρτεῖν· χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντας ἡμῖ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν.» Εὐνοφ. ἀπομν. β'. Η'. Ἐν τούτοις ὁ ὕμνος καὶ τοῖ μὴ ὦν ἔργον ἐξόχου τέχνης, ἀλλ' εἶναι, κατὰ τὸν Ἀθηναγόρην «Θυσία τῷ Θεῷ μεγίστη,» διότι ἐν αὐτῷ ὑμνεῖται καὶ δοξολογεῖται ὁ Θεός· ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ Θεός· εἰς τὰ ἀποθεούμενα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀφεντούλη ὄργια τῆς Κοτυττοῦς, καὶ εἰς τοὺς θυμιωμένους κτηνώδεις ἔρωτας τῶν Μαλτέζων, καὶ ὁ Θεός, καὶ ἡ φύσις, καὶ ὁ ἄνθρωπος διὰ μειλίχου χαριτολογίας ἐξυβρίζονται. Ὁ ὕμνος βλέπων παντοῦ τὸν Θεὸν εἰς ὅλα τὰ καλὰ καὶ ἀγαπητὰ, εἰς τὰ θαυμάσια καὶ ἐράσματα, ἐνισχῆει τὰς θρησκευτικὰς παποιθήσεις, ὑποστηρίζει τὴν ἠθικὴν τάξιν, συντρέχει μὲ τὴν ἐπικρατούσαν ἐκκλησίαν τοῦ εἰλωτείου ἔθνους, ὅπερ πλουτίζει καὶ παχύνει τοὺς Ἑλλανοδικὰς διὰ τὸν εὐσεβῆ φωτισμὸν τῶν παρ' ἡμᾶς θεοσεβεστέραν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Θεός τοῦ ὕμνου μάλιστα μέλλει ν' ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τῶν ζυγῶν τῶν χριστιανομάχων καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα τοῦ ἱατροσοφιστοῦ, τὴν ὁποίαν ἢ ὑπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν τοῦ Βυζαντίου ἐπαινομένη ἀκολασία καὶ ἀσέβεια ὑπεδούλωσαν εἰς τοὺς Τούρκους· διότι ὑπὸ μόνην τὴν θεοκρατίαν ἢ Ἑλλάς ἰσχύει νὰ καρπώσῃ πατρίδα, καὶ ἡ πατρίς νὰ καρποδοτήσῃ πατριώτας. Διὰ τοῦτο ὁ ὕμνος ἀναγινώσκεται διακρόως ὑπὸ τῶν ἐναρέτων καὶ θεοσεβῶν ἀνδρῶν, ψάλλεται τονιζόμενος ὑπὸ τῶν μουσικῶν, ἐπιζητεῖται ὑπὸ τῶν τιμίων οἰκογενειῶν ὡς ἱερὸν περίκτερον τῆς παρθενίας, σωφροσύνης, καὶ ἀγνίας, μελετᾶται ὑπὸ τῶν ἱεροκηρύκων καὶ θεολογούντων, συνιστᾶται ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ τῶν πνευματικῶν

πατέρων, επιβάλλεται ὑπὸ τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα των ὡς ἐντυπώνων τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν καὶ σοφίαν τὴν ἀληθινὴν σοφίαν, ἐπιζητεῖται πρὸς εὐρεῖαν δημοσίευσιν δις ἤδη ἐκτυπωθεῖς καὶ ἀναπασχάν τὴν Ἀνατολὴν διατρέχων, καὶ εἰσέρχεται τιμώμενος εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἁγιοτάτου θυσιαστηρίου, ὅπου θύεται καὶ διαμελίζεται ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ ἄμνος. Πλὴν ἀλλὰ καὶ μόνον νὰ δεξιωθῆ δὲν ἠδύνατο κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν εἰς τὴν Θεοκριτικὴν, τὴν Ἀφροδισιακὴν, καὶ τὴν Μαλτεζικὴν σχολὴν τοῦ κ. Ἀφεντούλη, διότι ἐν αὐτῇ ταύτῃ μόνον καὶ μονώτατον ἐλευθερίως καὶ εὐχερῶς διδάσκειται ἢ κατὰ θεωρίαν γνῶσις καὶ ἢ κατὰ πρᾶξιν ἔσκησις τῶν ψυχωφελῶν ἀρετῶν καὶ ἀγαθοεργιῶν. Εἶναι δὲ ἐπὶ πᾶσι τούτοις καὶ ἀναγκαϊότατον ὁ ὕμνος πρὸς πάντα χριστιανὸν, ὅστις καὶ κατ' Ἀθηναγόραν καὶ κατὰ τὰς ἀποστολικὰς διατάξεις (βιβλ. 7. Κεφ. 40) ὀφείλει κατηχοούμενος νὰ παιδεύηται «Μανθανέτω δημιουργίας διαφόρου τάξιν, προνοίας εἰρήμην, νομοθεσίας διαφόρου δικαιοτήρια. Παιδεύσθω διατὶ κόσμος γέγονε, καὶ δι' ὃ κοσμοπολίτης ὁ ἄνθρωπος. Ἐπιγινώσκέτω τὴν ἐκυτοῦ φύσιν, οἷα τις ὑπάρχει. Παιδεύσθω ὅπως ὁ Θεὸς τοὺς πονηροὺς ἐκόλασεν ὕδατι καὶ πυρὶ, τοὺς δ' ἁγίους ἐδόξασε καθ' ἑκάστην γενεάν. Παιδεύσθω.— » Καὶ ὅμως ὁ κ. Ἀφεντούλης οὐχὶ μόνον ἀγνοεῖ τὴν Ὀκτώηχον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ στόματος τοῦ πανεπιστημίου διαβάλλει αὐτὴν παρὰ τῇ χριστωνύμῳ αὐτοῦ πατρίδι.

Ἐν Μεσολογγίῳ.

ΑΝΑΣΤ. Κ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ.

Ο ΧΑΡΩΝ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΚΥΠΡΙΟΙΣ.

Ἐπιγράφων οὕτω τὴν μικρὰν μου ταύτην περὶ τοῦ Χάρωνος πραγματείαν, δὲν πιστεύω νὰ νομίση τις ὅτι ὁ ἀρχαῖος Χάρων τῶν Ἑλλήνων παρέστη καὶ πάλιν μετὰ τοῦ σεσαθρωμένου του πλοίου, ξενείας τυγχάνων ἐν Κύπρῳ. Προλαμβάνω νὰ τὸ προείπω, μήπως τὸ τρομερὸν καὶ ἐπιφοβὸν τοῦ προσώπου τούτου μᾶς ἐπενέγκῃ ζημίαν τινά. Ὁ γέρον ἐκεῖνος ἀπέδρα διὰ παντὸς πρὸ χιλίων ἑκτακοσίων ἐξήκοντα ἐννέα ἐτῶν, ἀποξηρανθείσης τῆς Ἀχερουσίας του λίμνης, ἐφ' ἧς ἐπεκάθη τὸ ψυχοφόρον πλοιάριόν του· καὶ ἔκτοτε διατελεῖ κεκλεισμένος εἰς τὸν Ἄδην ὁ δῦστηνος.

Ἀλλ' ὅταν τις μεταβῆ εἰς τινὰ τῶν τοῦ Ἀρχιπελάγους νήσων, τὴν Κύπρον ἐν παραδείγματι, ἥτις

κἄπως πλειότερον ἀνταμείβει τὸν περιηγητὴν καὶ ἱκανοποιεῖ τὰς προσδοκίας αὐτοῦ, ἀκούσῃ δὲ αἴφνης τοὺς Κυπρίους νὰ ἔδωσι τῷ Χάρωνι καὶ πάλιν, νὰ ἀναμιγνύωσι τὸ ὄνομά του ἐν ταῖς ἀναστροφαῖς, ὡς περὶ οἱ νῦν Ἀθηναῖοι τὸ τῶν ὑπουργῶν, νὰ διαλέγωνται μετ' αὐτοῦ, νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ σέβας ὡς ζῶντι, καὶ νὰ πτοῶνται μήπως τὸν κακολογήσωσι, σὰς βεβαιῶ ὅτι ὁ περιηγητὴς ἐν πρώτοις θὰ τεθῆ εἰς ἄπορον θέσιν καὶ θὰ νομίσῃ ὅτι ὁ Χάρων ἔλυσεν τὰ δεσμά τοῦ Ἄδου, δι' ὧν ἐκλείσεν αὐτὸν ἐκεῖ ὁ Χριστὸς, τελευταῖον δὲ θὰ ῥιφθῆ εἰς περιέρχουσαν, ἥτις οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ θαυμασμοῦ θὰ τὸν ἐξαγάγῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν κόπον αὐτοῦ θὰ ἱκανοποιήσῃ. Τότε θὰ νοήσῃ ὅτι ὁ Χάρων ἐκεῖνος δὲν δύναται νὰ ἀναβῆ, καλῶς ἀποξηρανθείσης τῆς Ἀχερουσίας, θὰ ἐξιχνιάσῃ δὲ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οἱ Κύπριοι εἶναι τόσο ἐξοικειωμένοι μετὰ τοῦ Χαρωνείου τούτου ὀνόματος.

Ἴδου δὲ πῶς ἐν ταῖς ἀναστροφαῖς ἀκούεται·

«Ὁ Χάρων μαυροφόρησε μαῦρα καθολικεῖναι
» χρυσοὺν σπαθὴν ἐξώσθηκε καὶ πᾶ' ἑ τὸ πανα(γ)ήρι
» γιὰ νὰ ἔρῃ καὶ τὴν μάναν του γιὰ νὰ τοῦ παραγγείλῃ.
» Γυεῖ μου, μὴν πέρνης ἄμορφαις μὴν πέρνης ταῖς γρηάδες,
» μὴν πέρνης τὰ μικρὰ παιδιὰ νὰ κλαίουν ἢ μανάδες.
— » Ἄν δὲν πέρνω ταῖς ἄμορφαις, ἂν δὲν πέρνω γρηάδες
» ἂν δὲν πέρνω μικρὰ παιδιὰ τί Χάρωντας λογοῦμαι; »

Καὶ ἀλλαχοῦ·

«Δὲν ἤρτα ἴγῳ ὁ Χάρωντας νὰ φά' νὰ πῶ μετὰ σας
» παρὰ ῥετα ἴγῳ ὁ Χάρωντας τὸν κάλλιον σας νὰ πάρω.»

Ἐν δὲ τοῖς ἔσμασιν, ὅπου καὶ ἀλφαριθμητικῶς περιέγραψαν τὸν ἀκαμπτον χαρακτήρα του, ὡς ἐξῆς·

«Ἄνθρωπος εἶμαι, Χάρωντας, γαμάτος πάσης χάρις
» ἀκόμη νέος ἔρισκομαι, πῶς ἤλθες νὰ μὲ πάρης;
— » Ἄνθρωπος εἶς ἀληθινὰ ἀπὸ Θεοῦ πλασμένος.
» Μὰ ἴγῳ εἶμαι πεμπάμενος, ἔτ' εἶμαι προσταγμένος.
» Ἄνθος εἶ τὸν κόσμον ἔρισκομαι ἀνθεῖς καὶ λουλουπίζεις,
» ἔσαν τὸ βασιλικὸν ἀνθὸν ἀλήθεια δὲν μυρίζεις.»

Ἐν ταῖς διηγήσεσι δὲ, ὅτι ὁ Χάρων ἐπλήρωσε τὸν δεῖνα, ἐκτύπησε τὸν ἄλλον, τὸν ἐπῆρεν ὁ Χάρων καὶ ἄλλα.

Τόσον ἐπηρέασεν ὁ ἑλληνισμὸς ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, ὥστε τινὰ λείψανα τῶν ἡθῶν τῶν ἡμετέρων προγόνων τηροῦνται μετὰ ζωηρότητος ἀπαραδειγματίστου. Ὁ χριστιανισμὸς ἐπῆλθεν. Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας ἀνέλαβον νὰ ποδηγετήσωσι τοὺς Κυπρίους εἰς τὴν νέαν διδασκαλίαν, ἵνα μεταβιβάσωσι τὰ νάματα τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν νήσον ἐκείνην, ἥτις εἶχεν ἐν ἑαυτῇ βαθέως ἐρριζωμένον τὸν ἐθνισμὸν καὶ τὴν Ἀφροδίτην κατέστησε κορωνίδα ἐν τῇ λατρείᾳ αὐτῆς· ἀλλ' ἐνταῦθα μικροῦ δεῖν ὁ Παῦλος νὰ ναυαγήσῃ ἀρπάξας παρὰ τῶν Παφίων τεσσαράκοντα παρὰ μίαν. Οἱ Κύπριοι τότε οὐδένα ἀπεξεδέχοντο· καὶ πιστοὶ εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης ἐρράβδισαν τὸν ἀπόστολον, τολμήσαντα νὰ τοῖς ἐπιβάλλῃ δοξασίας νέου θρησκευματος.

Ἡ αὐστηρότης αὕτη τῶν Κυπρίων εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὰ ἥθη ἐτήρησεν ἀγνότερα πάντων τῶν ἄλλων τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Ἠσπάρθησαν μὲν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ εἰσῆγαγον τὴν νέαν λατρείαν εἰς τοὺς ναοὺς των, ἀλλὰ τόσο ἀποτόμως ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ εἰς τὸν βίον· ἕνεκα δὲ τούτου, ἐνῶ ὁ Χριστιανισμὸς ἀλλαχοῦ ἔκειρε τὰς ρίζας τοῦ ἐθνισμοῦ, ἐνταῦθα ὑπεχρῶθη κατ' ἀρχάς νὰ ψαλίσῃ μετὰ προσοχῆς τὰς ρίζας ταύτας ὡς πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν. Προσεκολλήθησαν δὲ οἱ Κύπριοι οὕτω μετὰ τοῦ ἐνδύματος τοῦ ἐθνισμοῦ εἰς τὴν νέαν λατρείαν, καὶ μετὰ θαυμαστῆς ἐπιδειξιότητος ἠρύοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ καλὰ ἀμφοτέρων τῶν θρησκευμάτων, κηδόμενοι ἀείποτε ἵνα μὴ περιπέσωσι μετὰ ταῦτα εἰς ἀνωμαλίαν ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν θρησκείων. Ὡς μέλισσαι ἠνθολόγησαν τὰ καλὰ ταῦτα καὶ ἠδυνήθησαν νὰ συμβιβάσωσι τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ἐθνισμοῦ μετὰ τῆς φιλοσοφίας τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Λέγω δὲ τὰ καλὰ, οὐχὶ δι' ἄλλο παρὰ ἵνα διακρίνω ταῦτα ἐκείνων, τὰ ὅποια διέσπειρεν ἡ δεισιδαιμονία καὶ ὁ φανατισμὸς τῶν ἀνθρώπων, ἅτινα συνήθως γεννῶνται ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν, οἷα καὶ ἡ παρούσα, καθ' ἣν ἡ μὲν εἰδωλολατρεία ἔπνευσε τὰ λοιπὰ παραγκωνιζομένη ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς νέας διδασκαλίας, ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἐμφανιζόμενος εἰσῆρχετο μὲ θρίαμβον εἰς τὸν κόσμον. Οἱ Πατέρες δὲ τῆς ἐκκλησίας συνετέλεσαν καὶ οὗτοι ἵνα μὴ ἀποτόμως καταταμῆ ἡ ρίζα τοῦ ἐθνισμοῦ· διότι θὰ περιέπιπτον ἴσως εἰς δυσκολίαν. Ὅθεν καὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Χάρωνα ἀντειπροσώπευσαν διὰ τοῦ ἀγγέλου, εἰπόντες ὅτι ἕκαστος ἔχει τὸν ἀγγελόν του συνοδοιποροῦντα τῷ ἀνθρώπῳ καὶ παριστάμενον ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ. Οἱ Κύπριοι μὲν ἤκουσαν τὸν λόγον, ἀλλ' εἶχον ἐρριζωμένην τὴν ἄλλην ἰδέαν τοῦ Χάρωνος. Καὶ δὴ ἐξεκλουθοῦσι λέγοντες ὅτι ὁ Χάρων καὶ παρίσταται καὶ μεταβιβάζει τὴν ψυχὴν ἐνώπιον τοῦ πλάστου αὐτῆς.

Ψυχορράγουντος τινος ἐπιβάλλουσιν ἡσυχίαν ἵνα ἐργασθῆ ὁ Χάρων. Νοοῦσι δὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χάρωνος διὰ τοῦ «ἀγγελοςκιάσματος», τοῦ ἀσθενοῦς περιπίπτοντος αἴφνης εἰς ἀταξίαν. Δὲν ἐπιτρέπουσιν οὐδενὶ νὰ σταθῆ παρὰ τὴν θύραν τοῦ ψυχορράγουντος, ὑποτιθεμένου ὅτι εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται ὁ Χάρων κομίζων διαταγὰς παρὰ τοῦ ἀνωτέρου του. Καὶ ἂν ποτε εὐρεθῆ εἰς ἀγωνίαν ὁ ψυχορράγων, ἀγριονεύων καὶ χειρονομῶν, λέγουσιν ὅτι ἀνθίσταται καὶ παλαίει πρὸς τὸν Χάρωνα, βουλόμενον νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Τόσον ζωηρὰ δὲ φαντάζονται τὴν πάλιν ταύτην, ὥστε ἐνιαχοῦ τῆς νήσου ὑποβοηθοῦσι τὴν πάλιν, δίδοντες ῥάβδον μακρὰν τῷ ψυχορράγουντι, λαμβάνοντες δὲ καὶ οὗτοι ἐτέραν,

καὶ συνεργάζονται οὕτως εἰπεῖν μετ' αὐτοῦ ἵνα καταβάλωσι τὸν Χάρωνα, λογγεύοντες ὑψηλὰ ἄνωθεν τῆς στρωμνῆς του πρὸς τὴν ὄροφον, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι περιπολεῖ ὁ Χάρων· ἐνταῦθα ἡ πάλιν κλίνει ὑπὲρ τοῦ Χάρωνος, ἀλλὰ κατωτέρω ἐν τῷ ἀποσπασματίῳ τοῦ ἔσματος τοῦ Χάρωνος καὶ Διγενοῦς θέλετε ἴδει ὅτι ὁ Χάρων ἠττάται καὶ οὕτω πραγματοποιεῖται ἡ ἐλπίς τῶν Κυπρίων, ἐξ ἧς ὀρμῶνται νὰ καταβάνωσιν εἰς τὴν πλαιίστραν μετὰ τοῦ Χάρωνος. Τέλος πάντων κατιδόντες τὸ ἀδύνατον καταφεύγουσιν εἰς παρακλήσεις καὶ ἱεσίας πρὸς τὸν Χάρωνα. Ὁ Χάρων φαίνεται ἀκαμπτος καὶ δὲν ἐνδίδει· καὶ ἕνεκα τούτου οἱ Κύπριοι εἰκονίζουσιν αὐτὸν κωφὸν καὶ ἀμείλικτον. Ἀναμνησκόμενοι δὲ τούτου παύουσι τῶν ἱεσιῶν, καὶ οὕτω λήγει ἡ θρηνώδης παράκλησις, ἀπέλπιδες ὅτι ὁ Χάρων δὲν ἀκούει τὰς φωνὰς τῶν ἀνθρώπων. Τὸ συμβᾶν τῆς κωφεύσεως του ἠβουλήθησαν ἔτι ζωηρότερον νὰ παραστήσωσι διὰ τοῦ ἐξῆς διηγήματος· θελήσας ποτὲ ὁ Χάρων νὰ κλίνῃ οὐς ἵλεων ἐπὶ τὰς φωνὰς τῶν κοπτομένων καὶ νὰ καμφθῆ εἰς τὰς ἱεσίας τῶν ὀδυρομένων, ἐβράδυνε νὰ κομίσῃ τὴν ψυχὴν. Ὅτε δὲ παρέστη εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἠρωτήθη διατὶ τοσοῦτον χρόνον ἐδαπάνησεν εἰς μίαν ψυχὴν, ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἠδύνατο καὶ αὐτὸς νὰ μὴ ἀκούῃ τοὺς θρήνους τῶν κοπτομένων. Ἐφαγε τότε καλὸν ῥάπιμα ἐπὶ τῆς παρειᾶς καὶ ἔκτοτε μένει ἀκαμπτος καὶ κωφός.

Παρομοίαν διαγωγὴν ἔδειξεν ὁ Χάρων καὶ ἐν ἄλλῃ περιπτώσει, πρῶτος βουλευθεὶς νὰ ῥιφθῆ εἰς τὴν κονίστραν μετ' ἀνδρείου τινός. Τὴν πάλιν ταύτην ἐκόσμησαν οἱ Κύπριοι διὰ τῆς ποιήσεως καὶ παριστώσιν ἐν ἔσματι τινι «Διγενὴς καὶ Χάρων» ἐπιλεγόμενῳ, ὅπερ πρὸ τεσσάρων περίπου ἐτῶν ἔχω δεδημοσιευμένον εἰς τὸ ΕΖ' φυλλαδ. τῆς Χρυσολιθίδος. Ἐνταῦθα χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ διὰ νὰ ὑποδείξω συγχρόνως ὅτι καὶ ἐν τῇ πάλιν ἀναφρανδῶν καταβιβάζουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Χάρωνος, (διότι ἡ πάλιν ἐν Κύπρῳ καὶ σήμερον ἔτι τηρεῖται ὡς φιλοτιμίας ἀγῶν κρητυτόμενος ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ἐνώπιον τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν, αἵτινες συγκαλοῦνται πλειστάκις διὰ νὰ παραστῶσιν εἰς τὸ θέαμα τοῦ ἀγῶνος) ὡς ἐν παρόδῳ θὰ ἀποσπάσω τινὰς στίχους παρακατιῶν ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου ἔσματος τῶν Κυπρίων. Σημειώτεον ὅτι ὁ Διγενὴς τηρεῖται κατὰ παράδοσιν εἰς τὰ στόματα τῶν Κυπρίων ὡς ἐκ τῶν ἀνδρειότερων ἀνθρώπων. Περὶ αὐτοῦ σώζονται πολλὰ μυθολογικὰ ἀνέκδοτα. Τὰ λεγόμενα «Διγκρία» τοῦ Διγενῆ εἶναι λίθοι παμμέγιστοι δύο κυλινδροειδεῖς, οὓς ὁ Διγενὴς διὰ τοῦ μικροῦ του δακτύλου ἐρρίψεν ὡρας μακρὰν, ὅπως οἱ παῖδες τῶν Κυπρίων ρίπτουσιν ἐν παιγνιδίοις τὸ λεγόμενον «λιγκρίον». Τὸ θαυ-

μαστότερον ὅς, ὅπου τῆς νήσου ἀπαντηθῶσι δύο παρόμοιοι λίθοι λαμβάνουσι τὴν ἐπωνυμίαν «λιγκρία τοῦ Διγενῆ». Ὁ Διγενὴς δὲ οὗτος, ὡς ἐν παρόδῳ καὶ πάλιν εἰρήσθω, εἶναι ἐξάπαντος ὁ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἡρακλῆς (1), ὅστις ἐκ τῆς παραγωγῆς, ἦν τῷ ἀπένειμον οἱ Κύπριοι καταφάνεται ὅτι εἶχε πατέρα τὸν Δία. Ὅθεν λέγεται ὅτι εἶχε χεῖρας γιγαντιαίας καὶ ἀνάστημα πελώριον. Ὅταν θέλωσι νὰ προσαγορεύσωσιν τινὰ ὡς ἰσχυρὸν, ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν Διγενῆ. Ἐτι τέλος φαντάζονται ἄριστον παλαιστὴν τὸν Διγενῆ, καὶ προβάλλουσιν αὐτὸν εἰς τὸν ἀμείλικτον Χάρωνα, ὅστις ἠτῶται ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, καὶ οὕτως ἰκανοποιεῖται τὸ πείσμα τῶν Κυπρίων κατὰ τοῦ Χάρωνος, ὡς καταφάνεται ἐκ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀποσπασματίου.

«Κι' ἀπολο(γ)ήθη Διγενὴς τοῦ Χάρωντα καὶ λέγει»
 «Κι' ἄν με νικήσῃς, Χάρωντα, ἔβαλε τὴν ψυχὴν μου,
 «κι' ἄν σε νικήσω, Χάρωντα, χάρισ' μου τὴν ζωὴν μου.
 «Χεῖρας, χεῖρας ἐπιάσασιν κ' ἐπῆγαν ε' τὴν παναίστραν
 «Κι' ἀπολοήθη Χάρωντας καὶ λέγει καὶ λαλεῖ του'
 «Κι' ἀλαθροπιάς με, Διγενῆ, νὰ σὲ ἀλαθροπιάσω.
 «Κι' ἀλαθροπιάν' ὁ Διγενὴς καὶ σφιγγοπιάν' ὁ Χάρων.
 «Κεῖ πῶπιανεν ὁ Χάρωντας τὰ γαίματα π'ιτοῦσαν
 «κεῖ πῶπιανεν ὁ Διγενὴς τὰ κόκκαλα ἔλυοῦσαν.
 «Κ' ἔδωκαν κ' ἐπαλλιώνανσιν τρεῖς νύκτας, τρεῖς ἡμέρας.
 «Σ' τὰ τρία τὰ μέρηνοκτα ὁ Διγενὴς νική τον.
 «Κι' ἄνοιξεν ταῖς ἀγκάλαις του καὶ τὸν Θεὸν δοξάζει.
 «Δοξάζω σε, καλὲ Θεέ, ποῦ σαι ἔς τὰ ψηλωμένα
 «κι' ἀποῦ γινώσκεις τὰ κρυφὰ καὶ τὰ φανερωμένα'
 «τὸ πλῆσμαν ἀποῦ μου π'εμφῆς ἐβγῆκ' ἀντρειωμένον.»

Ἐνταῦθα ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, αἰσθημένου τὸ πικρότατον βῆμα τοῦ Χάρωνος, ὅπερ τυγχάνει παραπλήσιον ἐκείνῳ, καθ' ὃ ἠβουλήθη νὰ φανῆ ἴλεως ταῖς ἰκεσίαις τῶν κοπτομένων.

«Καὶ δὲν σ' ἐπεμψα, Χάρωντα, παληώματα νὰ κάμνῃς,
 «παρὰ στείλα σε, Χάρωντα, ψυχαῖς γιὰ νὰ μοῦ βγάλῃς.»

Ἐλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. Θεωροῦντες λοιπὸν οἱ Κύπριοι κωφὸν τὸν Χάρωνα, παύουσι τῶν ἰκεσιῶν καὶ ἀναμένουσι μετ' ἀπελπισίας τὰς τελευταίας πνοάς τοῦ ψυχορραγούντος. Ἐναποθέτουσι δὲ ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ψαλτήριον τοῦ Δαβὶδ ἵνα παύσῃ ἡ ἀγωνία τοῦ ψυχορραγούντος. Τότε δὲ ἂν καὶ πάλιν ἐξακολουθῆ ἡ ἀγωνία, σαλεύουσι τὴν κλίνην αὐτοῦ, ὥστε ἡ κεφαλὴ νὰ ἔλθῃ ἀπέναντι τῆς Δύσεως. Διὰ τῆς στροφῆς ταύτης ὑποσημκίνουσι λίαν ἐπιτυχῶς τὴν δύσιν τῆς ζωῆς τοῦ ψυχορραγούντος καὶ καλοῦσιν αὐτὴν «νεκρικὴν». Ὅθεν καὶ ἡ κατάρα τῶν Κυπρίων νὰ σὲ γυρίσουν νεκρ(κ)ιά. Ἐκπνεύσαντος τοῦ ψυχορραγούντος διὰ τῶν ὑστάτων ἀνοικοκλεισμάτων τοῦ στόματος, ὑποτίθεται ὅτι ὁ Χάρων ἀπέσπασε τὴν ψυχὴν

(1) EBM. ΠΑΝΔ. Τοιαύτην ἰδέαν ἠρμηνεύσαμεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ φυλῆδ. 438 τῆς 13 Ἰουνίου 1868, ἐν σελ. 116.

ἀπὸ τοῦ στήθους, καὶ τότε δίδεται ἡ ἐλευθερία νὰ ἴστανται καὶ παρὰ τὴν θύραν ὡς ἀποδημήσαντος πλέον τοῦ Χάρωνος.

Ἐνταῦθα ἐπιτραπήτω μοι νὰ προσθέσω ὀλίγα ἀκόμη, ποῖαν ἰδέαν ἔχουσιν οἱ Κύπριοι περὶ τῆς ψυχῆς μέχρι τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου. Ἀποδημήσαντος τοῦ Χάρωνος, ἡ ψυχὴ δὲν μεταβιβάζεται ἐν ἀκαρεῖ εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον, ἀλλὰ χαρίζομενος ὁ Χάρων περιέρχεται αὐτὴν ἐν τεσσαρακοθημέρῳ διαστήματι εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, ἔνθα μετέβη οὔσα ἐν τῷ σώματι. Δείκνυσιν ἡ ψυχὴ τὰς χώρας ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπάτησε καὶ ἀναμνήσκεται τὰ ἐγκόσμια. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐφαντάσθησαν τοῦτο οἱ Κύπριοι, ἵνα κἄπως βίψωσι σταγόνας παρηγορίας εἰς τὴν ψυχὴν, ὅπως αἱ ἐν τῷ κόσμῳ τελῶσιν αὐτῇ τὰ νενομισμένα. Ἀἰξάντος τοῦ τεσσαρακοθημέρου μεταβιβάζει ὁ Χάρων τὴν ψυχὴν, οὐχὶ εἰς τὸν Ἄδην, ἀλλ' εἰς τοὺς οὐρανούς πλέον (καὶ τοῦτο ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ) καὶ ἀπολύει αὐτὴν εἰς τὴν χώραν τῶν ἄλλων ψυχῶν, ὅπου λέγεται ὅτι μένουσι συμπεφυρμένοι αἱ δίκαιαι καὶ αἱ ἁμαρτωλαὶ μέχρι τῆς δευτέρας τοῦ Κυρίου παρουσίας. Ἐκεῖ αἱ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ψυχαὶ προσαγορεύουσιν ἀλλήλας διὰ τῶν λέξεων «κἄπου με εἶδες, κἄπου σὲ εἶδα,» καὶ τοῦτο ὑπεμφαίνει ὅτι αἱ ψυχαὶ κατὰ τὸ Κύπριον φρόνημα δὲν γνωρίζουσιν ἀλλήλας. Τοιαύτην ἰδέαν ἔχουσιν οἱ Κύπριοι περὶ τοῦ Χάρωνος καὶ τῆς ψυχῆς.

Δὲν ἤθελε δὲ εἶσθαι ἀπο σκοποῦ ἂν μοι εἰδίδετο καὶ πάλιν ἡ ἄδεια νὰ εἶπω τινὰ καὶ περὶ τῆς ἐπέκεινα περιποιήσεως τῶν Κυπρίων ἐπὶ τοῦ νεκροῦ. Ἀποδημήσαντος τοῦ Χάρωνος μετὰ τῆς ψυχῆς, πάρεσιν αὐθωρεῖ οἱ τὸν νεκρὸν κατὰ τὸ ἔθος περιποιηθῆσόμενοι. Καὶ δὴ διασταυροῦσι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐνόσω εἰσὶν εὐλύγιστοι. Κλείουσι τὸ στόμα, τοὺς ὀφθαλμούς, φράττουσι τὰ ὄτα δηλοῦντες διὰ τούτων τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ σώματος ἀπομάκρυνσιν τῶν πέντε αἰσθήσεων. Κομίζουσι τότε «τὰ μύζαρά» διὰ νὰ τὸν μυζαρῶσωσιν ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν. Ἀξία σημειώσεως ἡ λέξις αὕτη ἀπαντωμένη καὶ παρ' Ἡσυχίῳ σπανίως. Τὰ μύζαρα δὲ εἰσὶ τὰ λευκὰ ἐνδύματα τοῦ νεκροῦ, τὰ ἐθόνια, ἰδίως ἡ σινδὼν ἣτις τελευταία θέλει περικαλύψει καὶ αὐτὴν τοῦ τὴν κεφαλὴν. Εἰδοποιοῦσι τὸν ἱερέα, ὅστις τελεῖ τὰ νενομισμένα καὶ ἄρχονται τότε ἐν τάξει τῶν μυρολογίων. Ἐν καιρῷ δὲ νυκτὸς ἀποχωροῦσιν οἱ μυρολογοῦντες, ἀλλὰ δὲν καταλίπουσι τὸν νεκρὸν μόνον ὑποχρεοῦσιν ἐμμισθόν τινὰ, ὅστις παρακάθηται εἰς τὸν νεκρὸν καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Μέχρι τῆς ταφῆς πάντα τὰ ἐν τοῖς ὑδρίαις ὕδατα δὲν εἶναι πόσιμα διὸ χύνουσιν αὐτὰ καὶ κομίζουσι νέον ἐκ τοῦ φρέατος. Δὲν ἐπιτρέπεται οὐδενὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην

νὰ ἀνοίξῃ κιβώτιον ἢ παρόμοιον τι, νὰ προσέλθῃ εἰς μεταξοσκωληκίον ἢ εἰς λεγὼν καὶ τὰ τοιαῦτα, διότι λέγεται ὅτι εἶναι ἄσχημον ἔργον. Τὸν νεκρὸν συνοδεύουσιν ὁ τε πατήρ καὶ ἡ μήτηρ ἢ ἡ σύζυγος μέχρι τοῦ τάφου, ὅπου ἐξακολουθοῦσι κοπτόμενοι, μυρολογοῦντες καὶ τύπτοντες τὰ στήθη καὶ τὰς παρειάς ὡς καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τάφου. Καλύψαντες δὲ αὐτὸν, κομίζουσι λάγνηνον ὕδατος, ἀφ' ἧς οἱ παρόντες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ βρῆξωσι τοῦλάχιστον τὰς ἄκρας τῶν δακτύλων ἰστάμενοι ἐπὶ τοῦ τάφου. Χέαντες δὲ τὸ ὑπόλοιπον ἐπὶ τοῦ τάφου, θραύουσι καὶ τὴν λάγνηνον ἐπ' αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἀπέρχονται ἐν σιγῇ πάντες εἰς τὴν πρώτην κατοικίαν τοῦ τεθνεώτος, ἵνα εὐχρηθῶσιν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ συλλυπηθῶσιν τοὺς συγγενεῖς, ὅτε ἅμα ἀπέρχονται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Τοσαῦτα καὶ περὶ τοῦ νεκροῦ.

Ἦδη δὲ ἵνα ὑποστηρίξω ὅσα εἶπον ἐν ἀρχῇ τῆς πραγματείας μου ταύτης, πῶς δηλ. εἰκονίζουσιν εἰς τὴν φαντασίαν τῶν οἱ Κύπριοι τὸ σκληρὸν πρόσωπον τοῦ Χάρωνος, τὸ ἄκαμπτον, τὸ κωφὸν, ἐπισυνάπτω καὶ τὸ παρὰ πόδας περίεργον διαλογικὸν ἄσμα αὐτῶν, ἔνθα δύναται τις νὰ συλλέξῃ καὶ πλεῖστα ὅσα περὶ γλώσσης καὶ ἐθίμων τοῦ τόπου. Συνιστῶ δὲ ἐνταυτῷ τὸ ἄσμα τοῦτο τῆς ἰδίας μου πατρίδος καὶ εἰς τὴν φροντίδα καὶ προσοχὴν τῶν ἀναδιφόντων τὸν βίον καὶ τὰ ἦθη τῶν ἡμετέρων προγόνων ὡς καὶ τὴν ἐπιγραφὴν.

Γ. ΛΟΥΚΑΣ.

Τὸ ἀλφάβητον τοῦ Χάρωνος.

«Ἄρχοντες, ἀδρικήσετε τ' ἀλφάβητον τοῦ Χάρου.
 Ὅταν ὁ Χάρων κ' ἄνθρωπος στέκουν καὶ διαποντάρουν,
 τὸν Μιχαὴλ ἀρχάγγελον ἔχομεν ἔς ταῖς δουλαῖς μας
 καὶ τὴν θεοτὴν τοῦ δῶκεν νὰ πέρνῃ ταῖς ψυχαῖς μας.
 Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ θεοῦ εἶναι κτιστοπλασμένος
 μὲ τοῦ δῶκεν καὶ ἄγγελον νᾶναι συντροφισμένος.
 Ἀθάνατον τὸν ἔκαμεν, μὲ ἦτον ποῦ τὸν νεῦν του,
 πολὺν κακὸν τοῦ ἔκαμεν αὐτὸς τοῦ ἑαυτοῦ του.
 Ἀθάνατον τὸν ἔκαμεν, μὲ τῶρα ἀποθνήσκει
 ψυχὴ πάει ε' τοὺς οὐρανούς, τὸ σῶμα π'ομίνισκει. (1)
 Θεὸς τ'ἀνθρώπου χάρισεν ψυχὴν εἰς τὸ κουφάρι.
 Δικὸν του πράγμα ἦταν κ' ἔστειλε νὰ τὸν πάρῃ.
 Φόδος καὶ τρῶμος περισσὸς εἶναι αὐτὴν τὴν ὥραν,
 ὄντας ἐξεχωρίζεται ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα.
 Αὐτὴν τὴν ὥραν δὲν ἔχει νὲ (2) φίλον νὲ κουμπάρον
 οὔτε κανέναν βοηθὸν νὰ φύγῃ ποῦ τὸν Χάρων.
 Χάνουν μανάδες τὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ ταῖς μάναις,
 π'ομνήσκουν κ' οἱ ἀντράδες τους καὶ μένουσιν χηράταις.
 Ἄς ἔλθωμεν ε' τὸν θρηνησιμὸν κ' εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου
 ν' ἀκούσετε νὰ κλάψετε γιὰτ' εἶναι καὶ τοῦ φρέου.
 «Σταυρέ μου, ξύλον ἅγιον, ξύλον χαριτωμένον
 ξύλον ζωῆς πανάχραντον, ξύλον εὐλογημένον,
 Σταυρέ μου, ποῦ ἔσταυρώσαν τὸν πλάστην καὶ θεόν μου,
 τὴν ὥραν τοῦ θανάτου μου νὰ σ' ἔχω βοηθόν μου.»

(1) Ἀπομείγει. (2) Οὔτε, λατ.

Σταυρὸν ὁ Χάρων ἔφερον κ' ἐβάλλαν τον ὁμάδιν
 καὶ τὴν θεοτὴν τοῦδαιξεν τέλος ζωῆς σημάδιν.
 «Ἄνθρωπος εἶμαι, Χάρωντα, γαμάτος πάσης χάρης
 ἀκόμη νέος ἔρθεομαι (1) πῶς ἤλθες νὰ μὲ πάρῃς;
 Ἄνθρωπος εἶσ' ἀληθινὰ ἀπὸ θεοῦ πλασμένος
 μὲ γῶ εἶμαι πεμπάμενος, ἔτ' εἶμαι προσταγμένος.
 Ἄνθος ε' τὸν κόσμον ἔρισκεσαι ἀνθεῖς καὶ λουλουπίζεις. (2)
 Ὅσιν τὸ βασιλικὸν ἀνθεῖς ἀλήθεια δὲν μυρίζεις.
 Βάρος ὅσιν τοῦτο δὲν ἔχω, Χάρη, κ' ἔμολογῶ το
 καὶ κείνος ἔπου σ' ἔστειλεν τιμῶν καὶ προσκυνῶ τον'
 βάρος ὅσιν τοῦτο δὲν ἔχω καὶ μὴ μὲ καταγνώσῃς (3).
 ἔτ' εἶναι τ' ἔριζόμενον χρέος νὰ μὲ πληρώσῃς.
 Βάρος πολὺ μ' ἐφόρτωσες, Χάρωντα, ε' τὸ κεφάλιν
 καὶ τὴν καρδίαν μου κέντησες κ' ἔχω μεγάλην ζάλην.
 Βάρος πολὺ σοῦ φαίνεται, ἄνθρωπε, γιὰ τὴν ὥραν
 γιὰτ' ἐξεχωρίζεται ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα.
 Γέλασε, Χάρη, μὲ χαρὰν μὲν ἤλθες θυμωμένος
 καὶ μὲ θωρεῖς ε' τὸ πρόσωπον πολλὰ ἀγριωμένος
 Γελῶ, θωρῶ σε, χαίρομαι, βλέπω καὶ τὴν ζωὴν σου
 κ' ἐγὼ εἶμαι πεμπάμενος νὰ πάρω τὴν ψυχὴν σου.
 Γονεὺς ἔχω, Χάρωντα, λυποῦμ' νὰ τοὺς ἀρξήσω
 λυποῦμαι τὰ παιδιὰ μου καὶ σὲ ν' ἀκολουθήσω
 Γονεὺς ἔχεις καὶ παιδιὰ, ἄνθρωπε, τί νὰ κάμνῃς;
 ὁ Κύριος ἐπρόσταξεν ὀργήγορα νὰ πάρῃς.
 Γονεὺς ἔχω καὶ παιδιὰ καὶ κλαῖουν πᾶσαν ἡμέραν
 καὶ κλαῖουν καὶ σκοτάνονται πῶς πάω μετὰ σίαν.
 Δύναμιν ἔχεις περισσὴν καὶ δὲν ἔμπορῶ νὰ φύγω
 ἀμὴ (4) ζητῶ σου θέλημα νὰ μοῦ πομείνης λίγον.
 Δόξαν καὶ πλοῦτον περισσὸν ἔχεις εἰς τὴν ζωὴν σου
 ε,τι κ' ἂν ἔχῃς, ἄνθρωπε, δὸς τα γιὰ τὴν ψυχὴν σου.
 ἔχω παιδιὰ λυποῦμαι τα δ'ικαὸς τὸ καυμένον
 ἔπου τ' ἀφίγω κ' ἔρχομαι μαζῶ σου ὅσιν τὸν ξένον.
 ἔχεις παιδιὰ λυπᾶσαι τα, μὲ ὁ Θεὸς τὰ θρέφει,
 γιὰ σίαν βαρετὸν ἐνι, μὲ πίσω δὲν σὲ στρέφει.
 ἔχω ἀνάγκην περισσὴν κ' ἡ ὥρα μ' ἀναγκάζει
 νὰ παρπατῶ ε' τοὺς οὐρανούς, κ' ὁ Χάρων μὲ βιάζει.
 Βιάζει σε ὁ τάρτακος (5) καὶ δὲν ἔμπορεῖς νὰ γγίσις
 καὶ ὡς (6) τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ νὰ πᾶς νὰ προσκυνήσῃς.
 Ζύγισε, Χάρη, κ' ἔπαρε ἀσπὴν καὶ λουδάριν (7)
 καὶ ἔχω πλοῦτον περισσὸν καὶ μὲνα μὴ μὲ πάρῃς.
 Ζύγιν βασιτῶ ε' τὸ χεῖρὸν μου τῆς ἐλεημοσύνης
 γιὰ νὰ ζυγίσω τᾶκαμες καὶ σὺ νὰ μὴν πομείνης.
 Ζύγισε, Χάρη, τὴν ψυχὴν τὴν πολυπικραμένην
 ἀμ' ἔχει θάρρος περισσὸν εἰς τὴν χαριτωμένην.
 Ζυγιάζω τὴν καὶ πέρνω τὴν ε' τοὺς οὐρανούς ἐπάνω
 ἔπου ὄρις ὁ Κύριος, ἐκεῖ θεὸς νὰ τὴν βάνω.
 Ἦντα (8) δεινρὸν εὐρίσκομαι κ' ἤλθες νὰ μὲ τοξεύσῃς
 μὲ τὴν σάιτταν τὴν πικρὰν νὰ μὲ ἐξολοθρεύσῃς!
 Ἦσουν δεινρὸν μὲ τὸν καρπὸν κ' ἤλθα νὰ σὲ τριγύσω
 διὰ νὰ πάρω τὴν ψυχὴν, τὸ σῶμα νὰ τ' ἀφίσω
 Ἦντα (9) θωρεῖς λυπητικὰ, ἄνθρωπε, τοὺς γονεὺς σου;
 Παρπαταί νὰ πηγαίνωμεν καὶ δὲν σοῦ βοηθοῦσιν.
 Θεοτὴν εἶδα καὶ βασιτῆ καὶ ἡ ψυχὴ ὠσφρεύθη
 καὶ δὲν μοῦ κάμες εἶδῃσιν μὲν ἤλθες ὅσιν τὸν κλέφτην.
 Θεὸς θέλησαν μ' ὀδοῦσιν, ἄνθρωπε, εἰς τὸ χεῖρὸν
 διὰ νὰ βλέπουν ἡ ψυχαῖς νὰ τρέμουν ὅσιν ἔφητ' ἐρι.

(1) Εὐρίσκομαι. (2) Λάμπεις κατ' ἀρχάς. (3) Κατακρίνης.
 (4) Ἄλλὰ. (5) Ὁ βῆξ τοῦ θανάτου. (6) Ἐως. (7) Μαρμαρι-
 τᾶριον. (8) Εἰς τί. (9) Διατί.

- Θεὸς καὶ κτίστη τ' οὐρανοῦ καὶ δικαιοκριτῆ μου
Καὶ φώναξε τὸν Χάρωντα ν' ἀφήσῃ τὴν ψυχὴν μου!
Ἦταν καλὰ, κύρ Χάρωντα, νὰ μὴν εἶχα παιδία
ἤθελα νὰ λῶ με χαρὰν, μὲ πόθον καὶ καρδίαν.
- Λύπῃσιν ἔχεις περισσὴν, ἔτσι τ' ὀρίζει ὁ νόμος
ἐσὺ νὰ δώσῃς τὴν ψυχὴν κ' ἐγὼμαι κληρονόμος.
- Δὲν τῶξευρα, δὲν τῶλιζα πὼς ἤθελα 'πεθάνω'
καὶ πὼς νὰ λάβω θάνατον καὶ νὰ γευθῶ τὸν Χάρον
- Νύκτα σοῦ φαίνεται τωρὰ καὶ λυπημένα κλαίεις
κι' ἀπὸ τ' ἀπόψε ὡς τὸ πωρὸν 'ς τοὺς οὐρανοὺς 'πομένεις.
- Ξεύρεις καλὰ, κύρ Χάρωντα, 'ς τί μέρες θὰ μὲ βάλῃς
καὶ τί στράταν θὰ πιάσωμεν καὶ πόθον θὰ μὲ πάρῃς;
- Ἦξεύρω καὶ γνωρίζω το καὶ θὰ νὰ στ' ἀδιζάρω (1),
'ς τὸν παντοκράτορα Θεόν, ἐκεῖ θὰ νὰ σὲ πάρω.
- Ξένον μὲ κάμνεις, Χάρωντα, ἀπὸ τὰ γονικά μου (2)
βγάλῃς μ' ἀπὸ τὸ σπήτιν μου κι' ἀρνούμαι τὰ παιδιὰ μου.
- Ξεύρω το καὶ γνωρίζω το πὼς ἐνὶ (3) βαρετόν σου
διότι 'ποχωρίζεσαι ἀπὸ τὸν σύντροφόν σου.
- Ὁ Μιχαὴλ ἀρχάγγελος καὶ πρῶτε τῶν ἀγγέλων
ποῦ χαίρεισαι κι' ἀγάλλεσαι μετὰ τῶν ἀρχαγγέλων,
καὶ Μιχαὴλ ἀρχάγγελος πρόφθασε εἰς ἐμένα
καὶ παραστάθους τὴν ψυχὴν γλυκὰ ταπεινωμένα.
- Ὁ Μιχαὴλ ἀρχάγγελος, γράφει τὰ κρίματά σου
κι' ὄντας σὲ πάρῃ 'ς τὸν κριτὴν φέρνει τα ὀμπροστά σου
- Πανάρχαντε τοῦ οὐρανοῦ χαίρει, χαριτωμένη,
ψυχὴ μου ἢ ἀμαρτωλὴ 'ς τὰ χέρια σου δοσμένη.
- Ἡ παναγία Δέσποινα εἶναι γονατισμένη
καὶ δέεται εἰς τὸν Θεόν ὅσ' εἶναι βαπτισμένοι
- Παρακαλῶ σε, Χάρωντα, νὰ 'ῥῃς τὴν Παναγίαν
ἴσως καὶ νὰ με 'γλύτωσῃς 'π' αὐτὴν μου τὴν αἰτίαν.
- Πάλιν νὰ 'ἔγω 'ς τοὺς οὐρανοὺς, τὸν λόγον σου δὲν κάμνω
μόνον σοῦ σφίγω τὴν καρδίαν καὶ τὴν ψυχὴν σου 'εγάλλω.
- Καὶ νὰ θέλεις ἄχ! Χάρωντα, ἐτοῦτο νὰ ποιήσῃς
νὰ πάρῃς ἄλλον γέροντα καὶ 'μένα νὰ μ' ἀφήσῃς . . .
- Μακάρι νᾶτον βολετὸν ἐτοῦτο νὰ ποιήσω,
ὁ Κύριος ἐπρόσταξεν 'πίσω νὰ μὴν 'σ ἀφήσω.
- Μαντάτον ἐνὶ φοβερόν μαυρὰ σου τὰ χαπάρια
κι' ὅταν σὲ 'δοῦν οἱ ἄνθρωποι δέρνονταὶ σὰν τὰ ψάρια.
Μίαν ῥομφαίαν δυνατὴν ἐμπήξῃς 'ς τὴν καρδίαν μου
ἔσχισες κ' ἐκατάκαψες μέσα τὰ 'σωτικά μου.
- Ρομφαίαν ἔχω δεξιάν εἰς τὴν ζαβρὴν (4) μερῆν μου
κ' ἐγὼ θεωρῶ λυπούμαι σε, μὰ τί 'μπορῶ νὰ κάμω;
- Σαράντ' ἄγιοι βοηθᾶτέ μου νὰ φύγω 'πὸ τὸν Χάρον
καὶ νὰ σᾶς κάμω λειτουργεῖαν καὶ νᾶμα νὰ σᾶς πάρω,
- Σαράντ' ἄγιοι καὶ ἂν ταχθῆς, βοηθῆσαν ἂν γυρεύῃς
ταῖς λειτουργιαῖς σου χάνεις ταῖς καὶ μέναν δὲν μοῦ φεύγεις.
- Ὅσα παθαίν' ὁ ἄνθρωπος καὶ πάει σ' ἄλλους τόπους
ἦντα τοὺς θέλει τοὺς καύμους καὶ περισσοὺς τοὺς κόπους;
'ς ὅλον τὸν κόσμον πανταχοῦ τοῦτον εἶναι δοσμένον
ἔτσι κι' ἂν ἔχη, ἄνθρωπε, 'ς τὸν κόσμον ἐν 'χμείνον'
ἔλα χαμαὶ μεινίσκουσιν κ' ἐγὼ το (5) ποῦ 'ποθαίνω
κι' ἀφίνω καὶ τὸν πλοῦτόν μου καὶ 'πάγω 'σάν τὸν ξένον.
Τὴν δυνάμιν μου πέρνεις τὴν, Χάρε, κι' ἐμολογῶ το
κ' ἐκείνος ἔπου σ' ἔστειλεν τιμῶ καὶ προσκυνῶ τον.
- Τάφος εὐρίσκει' ἀνοικτὸς τὸ σῶμα ἐν νὰ θάψω
καὶ τὴν ψυχὴν 'ς τοὺς οὐρανοὺς νὰ πάρω νὰ φυλάξω
- Κ' εἶπα σου, Χάρε, ἄφεις με τρεῖς ὥραις γιὰ νὰ ζήσω
νὰ φέρω τοὺς γειτόνους μου νὰ τοὺς 'ποχαριτίσω

(1) Ἀναγγεῖλω. Ἰταλ. (2) Ἀπὸ τὰ κτήματά μου. (3) Εἶναι
(4) Ἀριστερέαν. (5) Ἰδοῦ το.

- Οἱ ἄνθρωποι οἱ βρένιμοι (1) προχοῦ θὰ νὰ μισήσουν
ἀνάβειον τὰ φανάρια τοὺς ὀμπρὸς διὰ νὰ βλέψουν.
- Φανάρια οἱ ἄνθρωποι ἐκείνοι π' ἀγρυπνοῦσι,
καὶ ἔορτάδες κάμνουνσι καὶ τὸν Θεόν ὕμνουσι.
- Φαίνεσται μου ν' ἀξιώθῃ τὸ πῦρ τὸ τῆς γέννησ
τὸν σκόληξ τὴν ἀκοίμητον καὶ τὴν φωτιὰ ποῦ καίει.
Φανέρωσέ μου, Χάρωντα, ἂν 'πάγω εἰς τὸν ἄδην,
ἂν 'πάγω 'ς τὸν παράδεισον ἐκεῖ ποῦ πᾶσιν κι' ἄλλοι.
- Τὸ φανερόν ἐστι Θεὸς μὲ τὴν δικαίαν κρίσιν,
νὰ 'πᾶμεν εἰς τὸν θρόνον του ἐκεῖ ἔπου ὀρίσει.
- Φαίνεται μου καὶ 'κόντεψεν ἡ ὥρα καὶ 'κλουθᾶ μας (2)
— Ὁ Κύριος ἐπρόσταξεν νὰ 'πᾶμεν 'ς τὴν δουλιάν μας.
- Καὶ ποῖός εἶναι ποῦ ἔρχεται; — Εἶναι ἡ παναγία
κ' ἡ Μυροφόραις ψάλλουσιν μ' ἔλθῃ τὴν συνοδίαν.
- Χριστέ μου καὶ νὰ θέλησες τρεῖς ὥραις γιὰ νὰ ζήσω
νὰ φέρω τὸν πνευματικὸν διὰ νὰ κοινωνήσω.
- Χρεῖαν καὶ χρειαζόμενον ἦντα διὰ νὰ δράμῃς;
νὰ φέρῃς τὸν 'ξαγορευτὴν διὰ νὰ μεταλάβῃς.
- Χρεῖαν καὶ χρειαζόμενον ἦντα διὰ νὰ δράμω;
δὲν τῶξευρα ὁ δύστυχος πὼς μέλλω νὰ 'ποθάνω
- Χάνεις τὰ λόγια σ', ἄνθρωπε, ὅσα κι' ἂν συνταχῆς
καὶ ἡ ψυχὴ σωρευτὴκεν εἰς τὸ κουφάριν μένει.
- Ψεματινὰ ἐπάσχισες, 'ς τὸν κόσμον ἦντ' ἀφῆκες;
ψυχὴν σου πέρνει ἄγγελος κι' ὅλα χαμαὶ τ' ἀφῆκες.
- Ψεματινὰ ἐμάχουμουν κ' ἐδοῦλα τοῦ Χάρου
καὶ νὰ μοῦ πάρῃς τὴν ψυχὴν ποτέ μου δὲν ἐθάρρουν (3)
- Ψεῦτικον κόσμον 'ερίσκεσαι σ' ἀληθινὸν σὲ πέρνω
καὶ τὴν ψυχὴν σου 'ς τὴν στιγιμὴν εἰς οὐρανοὺς τὴν φέρνω
- Ψεῦτικον κόσμον θρίσκομαι καὶ ἤλθες νὰ μὲ πάρῃς
μὰ δὲν ἤξεύρω βέβαια ποῦ θέλεις νὰ με βάλῃς.
- Ψάλλε καὶ δόξαζε Θεόν ποῦ 'ναί 'ς τὰ 'ψηλωμένα'
καὶ ἡ ψυχὴ σου ἔλαθεν 'ς τὰ χέρια μου ἐμένα.
- Ὁ κόσμ' ἀφίνω σε εἶδὼ καὶ τὴν ψυχὴν διῶ τὴν (4),
νὰ 'πάγῃ νὰ κατακριθῇ μὲ τὴν γλυκὴν θεότην.
Ὁ ἄγγελος μὲ τὴν ψυχὴν 'ς τοὺς οὐρανοὺς ἐπήγε
κ' ἐπέσαν ἐπροσκύνησαν Χριστοῦ τὴν σωτηρίαν.
Ὁ δικαιοτάτος κριτὴς ὤρισε νὰ τὴν θέλω
'ς τὸν τόπον τῆς Ἀμανατᾶν(5) καὶ πηλὸν νὰ μὴ τὴν 'εγάλω.
ὥστε (6) νὰ ἔλθῃ εἰς οὐρανοῦ Κύριος τῶν ἀπάντων
κι' οἱ ἄγιοι Ἀπόστολοι μὲ τῶν ἁγίων πάντων.
Τότες νὰ ἔλθουν νὰ κριθοῦν ὅλη ἡ οἰκουμένη,
γυναῖκες, ἄνδρες, γέροντες, παιδιὰ τε καὶ νέοι.

ΝΕΟΝ ΕΤΟΣ ΕΝ ΜΑΔΑΓΑΣΚΑΡ.

Κύριε Διευθυντά!

Καθὼς εἰς τὴν Εὐρώπῃν ἑορτάζομεν τὴν *Πρωτο-
χρονιάν*, οὕτω καὶ εἰς Μαδαγασκάρ ἑορτάζουσι τὴν
Φανδροάρναν ἢ τὴν τελετὴν τοῦ λουτροῦ. Εἶναι δὲ
ἡ *Φανδροάρνα* ἡ μόνη ἐνιαύσιος ἐθνικὴ ἑορτὴ τοῦ
τόπου τούτου, μετὰ τὴν τελουμένην ἀνά εἰς ἢ ἑπτὰ
ἔτη ἐν ὥρᾳ περιτομῆς διὸ καὶ πολὺ πρὸ αὐτῆς
γίνονται παρὰ πάντων μεγάλαι προετοιμασίαι ὅπως

(1) Οἱ βρένιμοι. (2) Μᾶς ἀκολουθεῖ. (3) Δὲν ἤλπιζον. (4) Τὴν
εἶδω. (5) Τῆς γέννησ. (6) Ἔως οὗ.

κατασταθῆ λαμπροτάτη. Πάντες ὑποβάλλονται εἰς
οἰκονομίας, πωλῶσιν, ἔτι δὲ καὶ κλέπτουσιν ὅπως
δαπανήσωσι πλεονέκτα πάντες ἀμιλλῶνται τίς νὰ
ἐνδυθῆ λαμπρότερον τοῦ ἄλλου, ἢ τοῦλάχιστον νὰ
φορέσῃ *λάμβαρ* (σινδόνην περικαλύπτουσαν τοὺς ἐγ-
χωρίους), πλουσιωτέραν ἢ ἄλλοτε. Τότε οἱ ἔμποροι
ἀναχωροῦντες χάριν κέρδους ἀπὸ τῆς παραλίας, ἐπι-
χειροῦσι μακρὰς ἐκδρομὰς εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπως
πωλήσωσι τὰ πλοῦσια αὐτῶν ὑφάσματα' δυστυχῶς
ὅμως ὀλίγιστοι ἐπανέρχονται, διότι ποτὲ μὲν οἱ ὀ-
δηγοὶ ποτὲ δὲ αἱ λόγχοι τῶν Σακαλάβων φρονέου-
σιν ἢ πνίγουσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς ποταμούς.

Πρὸ τῆς ἑορτῆς οἱ Μαλγάχοι καταγίνονται εἰς
ἐπισκέψεις συγγενῶν, φίλων καὶ τῶν ἀνωτέρων αὐ-
τῶν. Καὶ ἐπειδὴ θεωρεῖται ὅλως βάρβαρον τὸ νὰ μὴ
προσφέρωσι τι πρὸς ἀλλήλους, ἕκαστος περιδέει εἰς
τὴν ἄκραν τῆς ζώνης αὐτοῦ ὡς εἰς βαλάντιον ἀριθ-
μόν τινα νομισμάτων οὐχὶ ἀκεραίων, ἀλλὰ τετμη-
μένων εἰς τεμάχια, ἅτινα διαρκούσης τῆς *φανδρο-
άρνας* ὀνομάζονται *ζάκα* ἢ *ἀγιοβασιλιάτικα*. Ὅταν
δὲ ὑπάγῃ εἰς ἐπίσκεψιν εἴτε μόνος εἴτε μετὰ τῆς
οἰκογενείας αὐτοῦ, προσφέρει μετὰ τῆς δυνατῆς χά-
ριτος ἐν κεραμίτιον προσαγορεύων τὸν οἰκοδεσπό-
την οὕτως: « Εὐλογητὸς ὁ Θεός! Ἐπειδὴ μετα-
θαίνομεν εἰς νέον ἔτος καὶ ἐπειδὴ ἔφθασεν ἡ ἀρω-
ματικὴ ὥρα τοῦ χρόνου, σοὶ προσφέρωμεν τοῦτο τὸ
ζάκα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀληθινὸν
ζάκα. » Καὶ ὁ λαβὼν ἀποκρίνεται: « Ὁ Θεὸς ἔστω
σοι βοηθός. » Τὰς αὐτὰς δὲ λέξεις ἐπαναλαμβάνων ὁ
οἰκοδεσπότης δίδει καὶ αὐτὸς *ζάκα* εἰς τὸν ξένον,
τοῦ αὐτοῦ μὲν εἶδους ἀλλὰ κατωτέρας ἀξίας.

Πάλαι ἦτο συνήθεια νὰ προσφέρωσι τὴν πρώτην
τοῦ ἔτους τεμάχια βοείου κρέατος ἢ πτηνὰ' τὰ τέ-
κνα ἐδίδον εἰς τοὺς πατέρας τὰ ὀπίσθια, οὗτοι δὲ
μῆρους ὄρνιθος. Τοῦ ἐθίμου ὅμως τούτου μόνη ἢ
μνήμη σώζεται, δι' ἣ τὰ τέκνα δίδουσι *ζάκα* εἰς
τοὺς γονεῖς, ἐπιφωνοῦντα: « Ἰδοῦ προσφέρωμεν ὑμῖν
τὸ ἰσότημον τοῦ μηροῦ τῆς ὄρνιθος, τὸ ὁποῖον πρέ-
πει νὰ θεωρήσῃτε ὡς ἀληθὲς *ζάκα*. »

Οἱ μὴ δίδοντες αὐτοπροσώπως τὰ δῶρα στέλ-
λουσιν αὐτὰ διὰ φίλων ἢ παράλειψις τοῦ καθήκον-
τος τούτου νομίζεται διακοπὴ σχέσεων, ἢ δὲ ἐκτέ-
λεσις ἀπόδειξις φιλίας καὶ συνδιαλλαγῆς.

Περὶ ἕκαστον ἀρχηγὸν φυλῆς συναθροίζονται
πάντες οἱ κάτοικοι αὐτῆς, καὶ καθήμενοι σταυρο-
ποδιπτι βυθίζονται εἰς βαθεῖας σκέψεις. Αἴφνης δὲ
ἐγειρόμενός τις ἀναφωνεῖ ταῦτα: « Ἐὰν θέλωμεν νὰ
συμπληρωθῆ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον χρεωστέϊ νὰ προσ-
φέρῃ ἡ φυλὴ εἰς τὴν βασιλίαν, πρέπει κατ' ἐμὲ νὰ
συνεισφέρῃ ἕκαστος τόσα. » Εὐθὺς ἡ προαθεῖσα πο-
σότης συζητεῖται, καὶ ἂν εὐρεθῆ ἀκριβὲς ἐπικυροῦ-
ται εἰδεμὴ, ἐπέρχεται νέα σιωπὴ, καὶ μετ' αὐτῆν

νέοι λογάρισμοὶ μέχρι τῆς ὀριστικῆς λύσεως τοῦ
ζητήματος. Συνήθως δὲ ὁ ἔρανος ἕκάστου εἶναι
ἴσος σχεδὸν τὸ βάρος πρὸς κεφαλὴν καρφίδος (καρ-
φίτσας). Ἐχουσι δὲ ἀκατανόητον εὐκολίαν περὶ τὴν
ἐκ μνήμης ἀπαρίθμησην τῶν ἀποθανόντων καὶ τῶν
νεογνῶν, ὡς καὶ περὶ τὴν ἄγραφον πρόσθεσιν, ἀφαί-
ρεσιν καὶ διαίρεσιν τῶν ἀριθμῶν. Τὸ ἐξαγόμενον εἶ-
ναι πάντοτε ἀλάνθαστον.

Ἔως οὗ φθάσῃ ἡ τελετὴ τοῦ λουτροῦ, ἦτις γίνε-
ται τὴν ἐπαύριον μετὰ μεσημβρίαν, ἰδοῦ τί συμβαί-
νει τὴν προηγουμένην νύκτα. Πανταχοῦ ἀκούεις ὀ-
λοφυρμούς, στεναγμούς καὶ σχεδὸν ὠρυγὰς. Ὅποια
ἄρα συμφορὰ κατέπεσεν εἰς τὴν Ταναρίαν; Οὐδε-
μία, οἱ Μαλγάχοι καταγίνονται εἰς ἐπισκέψεις' πάν-
τες ἀπέρχονται *κατὰ διάνοιαν* εἰς ἐπίσκεψιν τῶν
ψυχῶν τῶν ἀποθανόντων συγγενῶν αὐτῶν. Φαίνε-
ται δὲ ἐκ τῶν συνομιλιῶν ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ζών-
των συνήντησαν τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων καὶ
ὅτι προσαγορεύουσιν ἀλλήλας. Ἡ μὲν ἀναγνωρίζει
πάσας τὰς τῶν πρὸ ὀκτώ ἢ δέκα γενεῶν μεταστάν-
των εἰς τὰ ἄνω καὶ συνδιαλέγεται μετ' αὐτῶν ἢ δὲ
θρηνοῦσα καὶ κοπτομένη μόλις δύναται νὰ ἐρμη-
νεύσῃ τὴν λύπην τῆς καρδίας αὐτῆς. « Ὁ ἄγαπητέ
μου πάτερ, ὦ φιλάτη μου μῆτερ, μὴ νομίζετε ὅτι
σᾶς ἐλησμόνησα. Ἰδοῦ ἐφθασαν νέαι ἑορταί. Οἱμοὶ!
ἄλλοτε ὑμεῖς ἦσθε ἡ χαρὰ καὶ ἡ δόξα αὐτῶν' διὰ
τί νὰ μὴ ἦσθε καὶ σήμερον; Καὶ ὅμως δὲν εἴμεθα
ὅμως διόλου χωρισμένοι' μᾶς βλέπετε, μᾶς ἀκούετε,
καὶ ἰδοῦ διὰ τί ἀρχίζομεν τὴν ἑορτὴν ἵνα λυπηθῶ-
μεν μὲ ὑμᾶς διὰ τὴν ἀπουσίαν σας. Ἐὖ περιπόθητοι
ἡμῶν πρόγονοι! εὐτυχεῖτε εἰς τὰς κατοικίας σας!
εἴθε νὰ εὐτυχήσωμεν καὶ ἡμεῖς! » Αἱ κατὰ διάνοιαν
αὐταὶ ἐπισκέψεις διαρκοῦσι δι' ὅλης τῆς νυκτός, τὴν
δὲ πρῶταν μεταβαίνουσιν εἰς τοὺς τάφους, κειμένους
ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἵνα ἐπισκεφθῶσιν ἀληθῶς τοὺς
νεκροὺς, καὶ καλέσωσιν αὐτοὺς εὐπροπέστερον εἰς
τὰς ἑορτὰς τῆς *φανδροάρνας*.

Τῶν Μαλγαχῶν οἱ τάφοι εἶναι εὐρεῖς, περιέχον-
τες τρεῖς ἢ τέσσαρας μεγάλας ἀλλεπαλλήλους κλί-
νας ἐκ πέτρας ἀνυψωμένης κατὰ τὰς ἄκρας' ἐν αὐ-
ταῖς δὲ κείνται περιτετυλιγμένοι οἱ νεκροί. Ἄπαξ δὲ
τοῦλάχιστον τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐρχόμενοι οἱ εὐσεβεῖς αὐ-
τῶν ἀπόγονοι περιβάλλουσιν αὐτοὺς διὰ νέων ὑφα-
μάτων, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνάπτοντες πῦρ ἐντὸς τοῦ
τάφου, ἐψήνουσι τεμάχια κρέατος, εἰς οὗ τρώγουσι
τὸ ἐν καὶ διὰ τοῦ ἄλλου τρίβουσι τὸ μνημα' ἀφοῦ
δὲ φάγωσι, προσαγορεύουσι τοὺς νεκροὺς καὶ ἐπα-
νέρχονται εἰς τὴν πόλιν.

Καὶ οὐ μόνον ὁ λαὸς ἀλλὰ καὶ οἱ μεγιστᾶνες καὶ
ἡ βασιλίσα αὐτῆ ἐπισκέπτεται τοὺς τάφους. Τὸ
πρῶτ', ἔρχονται εἰς τὸ μέγα παλάτιον πάντες οἱ ἐν
ἀξιώμασι φοροῦντες πορφύρας ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι

ποδῶν· τὴν δὲ ἐβδόμην ὥραν ἀνοίγουσι τοὺς βασιλικούς τάφους ἢ μᾶλλον τὴν ἐπ' αὐτῶν οἰκίαν. Αἱ εὐγενεῖς δέσποναι συνέρχονται ἐπίσης, καὶ φέρουσαι ψιάθους τὰς ὁποίας αὐταὶ ἐπλεξάν οὐ πρὸ πολλοῦ διὰ βύβλων ἐκ τῶν βασιλικῶν λιμνῶν, εἰσέρχονται εἰς τοὺς τάφους, σαρώσι καὶ περικοσμοῦσιν αὐτοὺς διὰ νέων ψιάθων. Οἱ νεκροὶ τῶν βασιλέων, κείμενοι ἐντὸς ἀργυρῶν σκαφιδίων καὶ οὐχὶ περιτετυλιγμένοι ὡς οἱ λοιποὶ, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην περιποιήσεως. Λατρεύουσι δὲ ἰδίως τὸ μνήμα τοῦ μεγάλου Ραδάμου τοῦ Α'. Δύο ἢ τρεῖς γράϊκι αὐτοῦ ἀδελφὰ καὶ μία ἢ δύο ἀνεψιὰ εἰσέρχονται μόναι, γυμνοὺς καὶ καθαρούς· ἔχουσαι τοὺς πόδας, καὶ ἀφοῦ σαρώσωσι τὸ ἔδαφος ἐξαπλοῦσιν ὠραῖον ὑφασμα πορφυροῦν, τὸ ὅποιον μέλλει ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλου τὴν προσεχῆ ἑορτὴν τῆς *φανδροάννας*. Τὰ αὐτὰ πράττει καὶ ἡ βασίλισσα, ἀλλὰ μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ λουτροῦ, πρὸς τὸν νεκρὸν τοῦ Ρανοβαλόνα καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας. Τελεῖ δὲ καὶ ἐτέραν ἑορτὴν, τὴν τοῦ βασιλικοῦ καθαρισμοῦ ὡς ἐξῆς·

Ψικίδης τις ἢ μάγος, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ μαγίσσης, λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας κόκκινον ἀλέκτορα, κομισθέντα εἰς τὸ παλάτιον ὑπὸ τῶν ἐπιφανεστέρων ἡγεμονίδων, καὶ ἐκφωνῶν διάφορα λόγια ῥίπτει εἰς τὴν ῥάχιν αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ ἄλλου ἀποπομπαίου τράγου, τὰς ἁμαρτίας πάντων καὶ μάλιστα τῆς βασιλικῆς συνοδίας. Πῶς νὰ ζήσῃ ὁ ταλαίπωρος ὑπὸ τὸ τόσον βῆρος! διὸ σπεύδοντες κόπτουσι τὸν λαίμῳ αὐτοῦ καὶ συνάγοντες τὸ αἷμα ἐντὸς φύλλου βανανέας, προσφέρουσι εὐλαβῶς εἰς τὴν βασίλισσαν, ἥτις ἐμβάπτουσα τὸν μικρὸν δάκτυλον ἀλοιφεῖ τὸ μέτωπον, τὸν λάρυγγα ἐσωτερικῶς, τὸν στόμαχον, τὰς μασχάλας, τὰς φάλαγγας τῶν δακτύλων, τοὺς ὄνυχας καὶ τοὺς πόδας. Ἡ πράξις αὕτη καθαρίζει τὴν βασίλισσαν, τῆς ὁποίας τὸ παράδειγμα μιμῶνται καὶ πάντες οἱ πιστοὶ ὑπήκοοι μετὰ τοσοῦτου μάλιστα ζήλου, ὥστε καταντῶσιν ἀγνώριστοι.

Ἴδου καὶ δευτέρη παρασκευαστικὴ τελετὴ πρὸ τῆς τοῦ λουτροῦ. Περὶ λεκάνην πλήρη ὕδατος παρατάσσονται πάντες ὄσους συνδέει φιλιὰ εἰλικρινῆς. Καὶ βυθίζοντες εἰς τὸ ὕδωρ τὰς ἄκρας τῶν δακτύλων ῥαντίζουσι ἑαυτοὺς λέγοντες· «Κυρίῳ τῷ Θεοῦ μισοῦσιν, Κυρίῳ τῷ μισοῦσιν τὰς ἀπρχάς! Τὰ ἔτη ἡμῶν εἴησαν χίλια! Θεὸς βοηθήσοι ἡμᾶς ἵνα μὴ χωρισθῶμεν.» Καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέρχονται.

Περὶ τὴν τρίτην ἢ τετάρτην ὥραν τῆς ἡμέρας, τῆς πόλεως ἢ ὅψις ἀλλοιοῦται ὡς ἐκ θαύματος. Αἱ ὁδοὶ ζωογονοῦνται καὶ κυλίσουσι ζῶντα κύματα Μαλγαχῶν, πάντων φερνόντων λαμπρότατον ἔνδυμα. Σημαίνει δὲ τοῦτο ὅτι ἤρξατο ἡ ἑορτὴ τῆς *φανδροάννας*, δι' ἣν ἐγένοντο τόσαι παρασκευαί. Κύκλω τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς τάσσονται ὡς ἐλαιόφυτα

τὰ τέκνα καὶ οἱ ἔγγονοι προσαγορεύοντες ἀλλήλους καὶ ἦθος ἔχοντες μακαριότητος. Καὶ οἱ ἀξιοματικοὶ δὲ, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι μικρὸς, φοροῦντες ἀλλοκότους στολὰς στρατηγῶν, στραταρχῶν, ναυάρχων καὶ καθεξῆς, καὶ ὀγκωδεστάτας ἐπωμίδας, διευθύνονται πρὸς τὴν *φαλαγγόνακ* (εἶδος θρανίου φερομένου ὑπὸ δούλων) πρὸς τὰ ἀνάκτορα, ἵνα παρασταθῶσιν εἰς τὸ βασιλικὸν λουτρόν. Οὐδεὶς πιστεύει, βλέπων τὸν χεῖμαρρον τοῦ περιχαροῦς ἐκείνου λαοῦ, ὅτι δι' ὅλης τῆς παρελθούσης νυκτὸς καὶ μέρος τῆς ἐναστῶσης ἐθρήνου καὶ ἐξετέλουν καθήκοντα πρὸς νεκρούς. Τὴν ὥραν ὅμως ταύτην τὸ πένθος ἐξέλιπε καὶ ἐξηράνθησαν τὰ δάκρυα· τοῦ λοιποῦ χαρὰ καὶ γέλως. Ἐὰν κατὰ τύχην ἀποθάνῃ τις, ὁ ταλαίπωρος μακαρίτης ἀναγκάζεται νὰ περιμένη μόνος εἰς τινὰ γωνίαν, ἕως οὐ φθάσῃ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς συγγενεῖς νὰ κλαύσωσι καὶ ἐνταφιάσωσιν αὐτόν.

Τὴν δὲ ἐβδόμην ὥραν μετὰ μεσημέριαν οἱ ἀνώτεροι ἀξιοματικοὶ, τεταχμένοι κατὰ σειρὰν, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι ἐκάστης φυλῆς, ἔρχονται νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν βασίλισσαν τὸν τελευταῖον *Χαζίραρ* τοῦ ἔτους. Μετὰ δὲ τοῦτο ἡ Α. Μ. ἐγείρεται καὶ ἐρχομένη πρὸς τινὰ ἄκραν τῆς ἀπεράντου αἰθούσης, ὅπου κεῖται λουτρόν ὀπισθεν παραπετάσματος ἀναφωνεῖ· «ὦ! πόσον εἶμαι ἀγία!» Καὶ συγχρόνως πεντήκοντα κανόνια ἀναμιγνύουσι τοὺς κρότους αὐτῶν μετὰ τῶν ἀνευφημιῶν τοῦ λαοῦ. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ βασίλισσα λούεται, καὶ συγχρόνως ὁ αὐστηρὸς νόμος ὅς τις ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν ἀπηγόρευεν εἰς πάντας, μικροὺς καὶ μεγάλους, νὰ νίπτωνται ὑπὲρ τὸ ἀνώτερον χεῖλος παύει· εἰς ἕκαστον Μαλγάχην ἐπιτρέπεται νὰ πλυθῇ, τὴν δ' ἐπιούσαν καὶ νὰ λουσθῇ. Σημειώτεον ὅτι συνήθως ἡγεμονίδες γεμίζουσι ὕδατος τὸ βασιλικὸν λουτρόν. Ἐπειδὴ δὲ ποτε ἔπεσεν ὁ κληρὸς εἰς ἡγεμονίδας πρεσβευσούσας τὴν καθολικὴν θρησκείαν, ἡ βασίλισσα ἀπεκρίθη εἰς τοὺς ὑποδείξαντας τὴν παρανομίαν ταύτην, «ὅτι ἡ ἀρετὴ τοῦ λουτροῦ δὲν θέλει ἐλαττωθῆ ἕνεκα τούτου.»

Ὅταν ἡ βασίλισσα ἐτοιμάζεται νὰ ἐκβῇ τοῦ λουτροῦ, καλεῖ τὴν πρώτην ἡγεμονίδα, τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς. Καὶ ἀποσυρομένου τοῦ πορφυροῦ παραπετάσματος φαίνεται περιλαμπρῆς καὶ ὁμοιάζουσα, κατὰ τὴν ἐγχώριον ἔκφρασιν, πρὸς τὴν σελήνην ἀναφαινομένην ὠραιότεραν μετὰ τὸ γῆρας αὐτῆς. Καὶ ἀληθῶς φορεῖ πλουσιώτατον ἔνδυμα. Κρατοῦσα κέρας πλήρες ὕδατος ἐκ τοῦ λουτροῦ ἐπιφανεῖ καὶ δευτέρον· «ὦ! πόσον εἶμαι ἀγία!» Τότε καὶ δευτέρη ἐκπυροσκοπήσεις ἀναγγέλλουσι τὸ τέλος τοῦ λουτροῦ. Ἡ δὲ βασίλισσα, διερχομένη μετὰ τῶν ἀξιοματικῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν φυλῶν, ῥαντίζει αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐν τῷ κέρατι ὕδατος,

φθάνει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δῶμα καὶ ῥίπτει τὸ ἐπιλοιπον ὕδωρ εἰς τὸν ὄχλον τὸν ὅποιον εὐλογεῖ ἐνταυτῷ. Τότε βομβοῦσι καὶ τρίτον τὰ κανόνια. Μετὰ ταῦτα ἐπανερχεται εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν, ὅπου προσφέρουσι αὐτῇ ὀρύζιον μετὰ κρέατος πρὸ ἐνὸς ἔτους παρεσκευασμένον ὑπὸ τῶν βασιλικῶν μαγειρῶν κατὰ τινὰ πολύπλοκον τρόπον. Λαμβάνουσα δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐντὸς τῆς χεῖρός τρώγει ὀλίγον, τὸ δὲ λοιπὸν καταχεῖ ἐπὶ τῆς ἰδίας κεφαλῆς εὐχομένη εἰς ἑαυτὴν εὐδαιμονίαν καὶ ἔτη μαθουσάμεια. Καὶ οἱ περιστώτες ὡσαύτως ποιῶντες τὰ αὐτὰ ἀναχωροῦσιν εὐχαριστοῦντες τὴν βασίλισσαν διὰ *τραραρλιτίας*, ἥτοι μεγάλης τιμιτικῆς προσαγορεύσεως.

Τὴν ἐπιούσαν, πρώτην ἡμέραν τοῦ μαλγαχεῖου ἔτους, τελεῖται ἡ θυσία τῶν βοῶν ὡς ἐξῆς·

Εἰσάγοντες ἐν παρατάξει καὶ πομπῇ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ παλατίου, φέρουσι αὐτοὺς ἀπέναντι μικροῦ κτιρίου καλουμένου *Ἰμασάνδρ* ἥτοι ἡλίου. Ἡ δὲ βασίλισσα παρούσα λαμβάνει παρὰ τοῦ λαοῦ ἀντὶ πρώτου *Χαζινά* τοῦ νέου ἔτους ἀργυροῦν νόμισμα, τὸ ὅποιον λείχει· ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ εὐγενέστεραι ἡγεμονίδες λείχουσι τοὺς ἄλλους *Χαζινάδας*. Τότε σφάζουσι μέγαν βόα λευκῶς κεχρωματισμένον καὶ προσφέρουσι τὴν παχειὰν ῥάχιν εἰς τὴν βασίλισσαν, ἥτις λείχει καὶ αὐτὴν ὅπως καὶ τὸ νόμισμα, καὶ δίδει εἰς τὰς ἡγεμονίδας ἵνα πράξωσι τὸ αὐτό. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ὥραν ἐκείνην εὐλογοῦνται πάντες οἱ βόες τῆς *Ταναρίθης*, σφάζει ὅς τις θέλει αὐτοὺς ἄνευ τύψεως συνειδήσεως· διὸ καὶ ἀναριθμητοὶ οἱ θυσιαζόμενοι.

Διεξοδικῆ εἶναι ἡ διήγησις τῶν ἀλλοκότων τελετῶν αἵτινες γίνονται κατὰ τὴν σφαγὴν· λέγω μόνον ὅτι ὁ ἀρχαιότερος τῆς οἰκογενείας, ἢς πάντα τὰ μέλη παρίστανται, ἐμβάπτων εἰς τὰς πρώτας σταγόνας τοῦ αἵματος τεμάχιον τριγώνου παπύρου καλουμένου *ζόζορα*, προσηλόνει αὐτὸ ἄνω τῆς πύλης τῆς οἰκίας· τὸ ἔθιμον δὲ τοῦτο δὲν εἶναι ἀνόμιον πρὸς τὸ τῶν Ἰουδαίων ὅταν σφάζωσιν ἀρνίον τὸ Φάσκα.

Ἡ βασίλισσα δίδει τρικκοσίους βόας εἰς τὸν λαόν, καὶ ἀριθμὸν τινὰ εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς νυκτοφύλακας. Καὶ οἱ ἔχοντες δὲ δούλους δίδουσι τεσσαράκοντα ἢ καὶ πεντήκοντα, ἢ καὶ πλείονας ἐὰν ἦναι πλούσιοι καὶ γενναῖοι ὄντες.

Ὁ σφαγεὶς βοῦς κόπτεται χωρὶς νὰ ἐκδερῆ εἰς μύρια τεμάχια, ἅτινα μετὰ τῶν ἐντοσθίων καὶ τινῶν μυρωδικῶν βάλλονται ἀνάμικτα εἰς χύτραν καλουμένην *τορομβιλάνν*· μετὰ δὲ μεσημέριαν ἄρχονται αἱ ἐπισκέψεις, καθ' ἃς πρέπει ἀφεύκτως νὰ φάγῃ ὁ ἐρχόμενος *τορομβιλάνν*. Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ εὐκόλως ὅτι πολλάκις τὰ ἀποτελέσματα συμποσίων τοσοῦτω ἀλλεπαλλήλων καὶ ἐδέσματος τοσοῦτω δυσπέπτου ἀποβίβουσι θανατηφόρα.

Τὰ δὲ παιδία, συνοδευόμενα ὑπὸ θεραπεινίδων μεταβιβάζουσιν εἰς τὸ παιδίον τοῦ Ἄρεως, καὶ ἐνταῦθα τρώγουσι τὸ μερίδιον αὐτῶν. Ὠραιοτάτη εἶναι ἡ θέα χιλιάδων παιδίων, εὐγενῶν καὶ μὴ, πολλῶν φερνόντων κόκκινα ἀλεξήλια, ἅτινα βάλλοντα χύτρας ἐπὶ τοῦ πυρὸς βράζουσι τὰ τεμάχια, καὶ μετὰ ταῦτα προσφέρουσι πρὸς ἄλληλα χαίροντα καὶ σκιρτῶντα.

Ἴδου δὲ πῶς καθιερώθη ἡ ἑορτὴ τῆς *φανδροάννας*. Κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τῶν πρώτων βασιλέων *Ραλάμβος* τοῦνομα, περιερχόμενος τὴν ἐπικρατίαν εὐρέθη κτενέκντι ἀγνώστου ζώου ἔχοντος μεγάλη κέρατα καὶ κύφωμα τοσοῦτω παχὺ καὶ ὀγκῶδες εἰς τὴν πλάτην, ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ σκευάσῃ· τότε στραφεὶς πρὸς τὸν βεζύρην ἠρώτησεν· «Ἢμπορεῖς νὰ μὲ εἰπῆς τί ζῶν εἶναι τοῦτο;» — «Ὀἴμοι! ἀπεκρίθη ὁ βεζύρης, οὐδέποτε εἶδον παρόμοιον.» — Βλέπεις, ἐπανελάθει ἡ Α. Μ. δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ περιπατήσῃ φόνευσέ το καὶ ἄς τὸ μαγειρεύουν διὰ νὰ φάγω.» Καὶ ὁ πιστὸς πρωθυπουργός, ἀφοῦ πρῶτον συνεβούλευσε τὸν βασιλέα νὰ μακρυνθῇ ἵνα μὴ πάθῃ ἐκ τῆς πνοῆς τοῦ τέρατος, ἐφόνευσεν αὐτὸ, ἔκοψεν ὀλίγον κρέας καὶ ἐψίσα· προσέφερον εἰς τὸν βασιλέα. Καὶ ἐπειδὴ ἐφάνη εἰς αὐτὸν ἐξαίσιον, διέταξε νὰ κυνηγήσωσι βόας. Μυριάδες τοιούτων ἐφρονεύθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡγγίζεν ἡ ἐπέτειος ἡμέρα τῆς γεννήσεως τοῦ διαδόχου, διέταξε νὰ ἐπαναλαμβάνεται καθ' ἕκαστον ἔτος ἡ σφαγὴ τῶν βοῶν, ὅπως πνηγυρίζωνται μεγαλοπρεπέστερον τὰ γεννέθλια. Τὸ ἐρχόμενον ἔτος ἐλθὼν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ μέρος ὅπου ἦτο συνηγμένος ὁ λαὸς καὶ ἰδὼν ὅτι οὐδεὶς εἶχεν ἐγγίσει τὴν ῥάχιν τῶν θυμάτων· αἰδοῦν, ἀνεκράξεν, ἀπόδειξις ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο εἶναι τὸ ἀνήκον εἰς τὸν ἡγεμόνα. Προστάσσω λοιπὸν νὰ τὸ φυλάττωσι τοῦ λοιποῦ καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ τοὺς διαδόχους μου.» Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς τελετῆς. Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν οἰκογενειῶν δὲν ἔχουσι τὸ προνόμιον τοῦτο, λείχουσι, τρώγουσι καὶ προσφέρουσι ἀντὶ βοῦς ῥάχιν ἀλεκτρούων καὶ ὀρνίθων. Βραδύτερον ὅμως, χάριν οἰκονομίας, ἀντικατέστησαν αὐτὸ διὰ τεμαχίων νομισμάτων, ὡς εἶδομεν.

K. P.

ΠΕΡΙ ΚΑΛΥΜΝΟΥ.

«Ἡ Κάλυμνος, εἰς τὸ σύμπλεγμα τῶν Σποράδων ἀνήκουσα, ἔχει σχῆμα τετραγωνοειδὲς ἀνόμαλον, κατὰ μέσον πλατυνομένη, καὶ προμήκη γλῶσσαν κατ' ἄρκτον ἐκτείνουσα διήκει σχεδὸν μέχρι Λέρου, ἀρ' ἧς διὰ στενοτάτου χωρίζεται πορθμοῦ. Περιβαλλομένη ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ γυμνῶν ἐπὶ τὸ πλεῖστον

δρέων, ὧν τὸ ὕψος καὶ ἡ τραχύτης διήγειραν τὸν θαυμασμόν εἰς τὸν Βουλδεμόντην καὶ τὸν Ῥός, κέκτηται ἐν τοσούτῳ μικρὰς τινὰς κοιλάδας καὶ πεδιάδας, αἱ δὲ δίκελλα καὶ τὸ ἄροτρον τοῦ ἄλλως ναυτίλου τούτου λαοῦ μετέβαλεν εἰς ἀμπελώνας καὶ συκῶνας, ἀρίστους ἀποφέροντας καρπούς. Ἐπὶ κατωφερείας ὄρους ἐπικειμένου εἰς κοιλάδα μικράν, κείται ἡ πόλις ἐκ τριῶν περίπου χιλιάδων οἰκιῶν συγκειμένη καὶ κοινῶς Χώρα καλουμένη. Ἄνω τῆς πόλεως πρὸς βορρᾶν κείται βράχος τις ἐπὶ τοῦ ὄρου, τοῦ ὁποίου ἦν ὠκοδομημένη ἡ παλαιὰ τοῦ μεσαιωνοῦ πόλις, ἀντικρὺ δὲ τῆς πόλεως πρὸς μεσημβρίαν εἰσὶν ἐπὶ ἐξέχοντος λόφου τὰ εἰρήνια ἐτέρου φρουρίου μεσαιωνικοῦ, τὰ τείχη τοῦ ὁποίου φέρουσιν ἐτι ἐγκεχαραγμένα οἰκόσημά τινα τῶν τότε φράγκων φρουρᾶρχων τῆς Καλύμνου καὶ τῶν συζύγων αὐτῶν. Ὀλίγῳ δὲ ἀπώτερον κείται ὁ λιμὴν ὑπὸ πλῶν καὶ λαμπρῶν οἰκιῶν κοσμούμενος.

Πετρώδης καὶ ἄγονος κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ γῆ, ἐξέβιασεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τοὺς κατοίκους αὐτῆς νὰ τραπῶσιν ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἐξ ἧς περιποίησαν εἰς ἐκυτοὺς ἀπειρα πλούτη. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὀμήρου μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν τὸ πρῶτον, ἡ Κάλυμνος παρίσταται εὐρισκόμενη εἰς μέγιστον βαθμὸν πολιτικῆς, δικονομικῆς καὶ ὑλικῆς ἀναπτύξεως, ὡς μαρτυροῦσι τὸ πλῆθος τῶν ἀναθημάτων καὶ ἱερῶν, τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἀρχαιοτήτων, ὧν μνημονεύουσιν οἱ νεώτεροι περιηγηταί. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὸ πλεονεκτικὸν καὶ ἀδδηφάγον στόμα τῆς Ἑνετίας περιήγαγεν εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῆς ἅπαν τὸ Ἀρχιπέλαγος, ἡ ἀκμὴ καὶ ὁ πλοῦτος τῆς νήσου ἤρξαντο βαθμηδὸν ἐκλείποντες· ἔνθεν μὲν τὸ βραχὺ τῶν τόπου, ἔνθεν δὲ τὰ πλημυροῦντα τὴν Μεσόγειον σιμῆν τῶν πειρατῶν, ἔνθεν δὲ οἱ πλεονεκτικοὶ ὄνυχες τῶν ἱπποτῶν τῆς Ἑνετίας κατέθλιβον καὶ κατέτρυχον τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους νησιώτας, οἵτινες ἀπρειαλίτως ἔβαινον εἰς φθίσι καὶ παντελῆ μαρκασμόν. Καθ' ὃν χρόνον δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ νικηφόροι ἐξεδίωξαν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρχιπελάγους τοὺς Ἑνετοὺς, ἡ κατάστασις τῆς νήσου ἦν ἀπελπιστικὴ· οἱ βράχοι τῆς νήσου, ἡ πλημύρα τῶν πειρατῶν, ἡ κακὴ ἐπικράτουσα διοίκησις, ἐπέφερον τὴν νέκρωσιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἐμπορίου. Ὁ δὲ Βουλδεμόντης ἐπ' ἐσχάτων περιηγούμενος, ἐνῶ ἐκπλήττεται διὰ τὸ ὕψος τῶν δρέων καὶ τὸ ἄγονον τοῦ ἐδάφους, θαυμάζει εἰσέτι τὸν ἐκ τῶν ποιμνίων πλοῦτον τῶν Καλύμνιων, οὗτινος ὅμως σήμερον ἐλάχιστα λείψανα ἀπομένουςι. Τοιαύτη ἦν ἡ κατάστασις τῆς νήσου, ὅτε γεγονότα τινὰ λαβόντα χώραν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος ἔμελλον νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τὰ δεινὰ αὐτῶν, καὶ νὰ δώσωσι νέαν ὠθησιν εἰς τὴν δραστηριότητα καὶ

ναυτικὴν ἐπιτηδειότητα τῶν, ἐφ' ἧ διεκρίθησαν ἀνεκαθεν οἱ νησιῶται.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης, πατὴρ τοῦ νῦν αυτοκρατορέοντος, ἀπεφάσισε νὰ βαδίσῃ τὴν ὁδὸν τῶν μεταρρυθμίσεων, ἐγκαινίζων νέαν ἐποχὴν πολιτικοῦ βίου. Ἐνθέρμως ἀγαπῶν τοὺς νησιώτας διὰ τὸ φιλόνομον καὶ φιλήσυχον αὐτῶν, λυπούμενος δὲ διὰ τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν εἰς ἣν περιήλθον, τὸ μὲν ἕνεκα τοῦ ἀγόνου ἐδάφους τῆς χώρας αὐτῶν, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς διαρπαγῆς τῶν πειρατῶν, ὧν συχνότατα ἦσαν τὸ ἔρμαιον, ἐδαψίλευσεν αὐτοῖς τὰ εὐεργετήματα τῆς εὐνοίας αὐτοῦ, ἀναγνωρίσας δι' ὑψηλοῦ αυτοκρατορικοῦ φερμανίου κατὰ τὸ 1835 τὰ τότε ἐπικρατοῦντα ἔθιμα ὡς ἴδιον διοικητικὸν σύστημα, ἀναθεὶς τὴν φρούρησιν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν νησιῶν ἀπὸ τῶν κατακλυζόντων τὴν θάλασσαν πειρατῶν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ῥόδου.

Ἐκτοτε ἡ θέσις αὐτῶν ἐβεβλήθη ἐπαισθητῶς καὶ θαυμασίως. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐπλήθυνον ἀπλοῦν τινὰ φόρον εἰς 40 περίπου χιλιάδας γροσίων συμποσούμενον, ἀπαλλαγέντες οὕτω παντὸς ἄλλου ἀμέσου ἢ ἐμμέσου φόρου, ἢ παντὸς δασμοῦ δεκάτων καὶ τελωνείων. Ἡ διοίκησις, ὅπως ἐπιτόπιος, εἶναι σχεδὸν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς κεντρικῆς διοικήσεως τῆς Ῥόδου. Δύο δήμαρχοι, εἰς γραμματεῖς καὶ δωδεκαμελὲς συμβούλιον ἀποτελοῦσι τὸ προσωπικὸν τῆς διοικήσεως. Ἄπαντες οὗτοι ἐκλέγονται κατ' ἔτος διὰ χειροτονίας ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐπὶ τούτῳ συνεργουμένου εἰς γενικὴν συνέλευσιν. Τὰ δὲ καθήκοντα αὐτῶν συνίστανται εἰς τὸ νὰ συζητῶσι καὶ ἀποφασίζωσι μέτρα ἀστυνομικὰ καὶ διοικητικὰ, καὶ νὰ δικάζωσι τὰς εἰς αὐτοὺς ἀναθεωμένους δίκας καὶ ὑποθέσεις συμφώνως πρὸς τὰ ἐπικρατοῦντα ἐπιτόπια ἔθιμα.

Ἐπὶ τοιοῦτον εὐεργετικὸν καὶ ἐξαιρετικὸν σύστημα, διὰ τὴν ξηρότητα τοῦ τόπου οἱ Καλύμνιοι ἀνέπτυσαν τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν εἰς βαθμὸν καταπληκτικόν, καὶ ἐξησφάλισαν τὴν τάξιν διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῶν ἐγγυρίων γραπτῶν καὶ ἀγράφων νόμων, καὶ τῆς συνετῆς καὶ σκοπίμου χρήσεως τῶν δημοσίων χρημάτων. Οἱ Καλύμνιοι τοσούτον ἀγαπῶσι τὴν τάξιν καὶ σέβονται τὸν νόμον, ὥστε ἐν ὅλῃ δεκαετίᾳ δὲν ἀναφαίνεται ἀδίκημά τι φέρον τὸν χαρακτήρα κακουργήματος· τὰ λοιπὰ ἀδικήματα, ἅτινα συνήθεστερον βλέπει τις, φέρουσι τὸν τύπον τοῦ πταισματος, τιμωρούμενα αὐστηρῶς καὶ ἀμερολήπτως. Οἱ Καλύμνιοι μόνον εἰς ἕν κατευθύνουσι τὰς πράξεις καὶ τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εὐμερίας καὶ τὸν καλλωπισμὸν τῆς νήσου αὐτῶν. Ἡ ἄλλοτε πτωχὴ καὶ ξηρὰ νῆσος κοσμεῖται σήμερον δι

οἰκιῶν φερουσῶν λαμπρὸν καὶ κανονικὸν ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμὸν. Ἀνήγειραν ἐκκλησίας, κατεσκεύασαν λιμένα, ἐν ᾧ προφυλάττονται πλοῖα μεγάλης χωρητικότητος, διατηροῦσι δύο ἰκτροὺς ἐν Εὐρώπῃ ἐκπαιδευθέντας δι' ἀδροτάτων μισθῶν, δύο φαρμακεία παρ' ὧν δωρεὰν λαμβάνουσι τὰ φάρμακα οἱ κάτοικοι, συντηροῦσι τέσσαρα δημοτικὰ σχολεῖα, δύο σχολαρχεῖα κατὰ τὸ πανταχοῦ ἐπικρατοῦν σύστημα, πρὸς δὲ καὶ ἕν παρθενγωγεῖον, ἐν ᾧ τὰ κοράσια λαμβάνουσι ἀνάπτυξιν οὐ τὴν τυχοῦσαν, καὶ ἐκδιδάσκονται τὰ ἔργα τῆς ἐργῶδους Ἀθηνᾶς. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ συνέδεσαν τὴν πόλιν μετὰ τοῦ λιμένοσ πλεον τοῦ ἡμίσεως τῆς ὥρας ἀπέχουσιν διὰ λαμπρᾶς ἀμαξίτης ὁδοῦ, ἐπὶ τούτῳ προσκαλέσαντες μηχανικὸν ἐπιστήμονα ἐκ Σύρας.

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐποψιν ἐμπορικὴν καὶ ναυτιλικὴν ἡ πρόδοσις τῶν Καλύμνιων εἶναι ἀξιοθαύμαστος. Κατὰ τὸ 1840, πέντε ἔτη δηλ. μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ νέου διοικητικοῦ συστήματος, ὁ ἀριθμὸς τῶν σπογγαλιευτικῶν πλοίων ἀνήρχετο κατὰ τὸν περιηγητὴν Ῥός καὶ Ραγκαβῆν εἰς 130—140. Ἐκτοτε ἀπαλλαγέντες τῶν δυσβαστάκτων φόρων, καὶ ὑπὸ τῶν πειρατῶν οὐδὲ ἕως ἐνοχλούμενοι, οἱ Καλύμνιοι ἠύψησαν τὸ ναυτικὸν αὐτῶν εἰς 300 περίπου πλοιαρία ἐπιτοπίως ἐν μέρει κατασκευασθέντα, καὶ εἰκοσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μεγάλης χωρητικότητος ὑπὸ ἰθαγενῶν πλοιαρχῶν κυβερνώμενα. Οἱ Καλύμνιοι ἐτρέπησαν, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἔτων ἐπὶ τὴν ἄγραν τῶν σπόγγων· τολμηροὶ ναυτίλοι περιπλέουσι τὰ ἀπώτατα τῆς Ἀφρικῆς παράλια, Συρίας, Μ. Ἀσίας καὶ Ἑλλάδος καθ' ἅπαν τὸ θέρος· δύται δὲ περίφημοι, ὡς τὸ πάλαι οἱ Ἄγριοι, κατέρχονται μέχρι τῶν βαθυτάτων ἐδρῶν τῆς θαλάσσης, ἐκρίζουτες ἐπιτηδείως τοὺς σπόγγους, τὸ σύνθημα ἐμπόρευμα αὐτῶν. Κατὰ τὸ μακρὸν τῆς σπογγαλιείας διάστημα, αἱ γυναῖκες μένουσιν ἐν τῷ τόπῳ ὑπὸ τὴν φρούρησιν τῶν γερόντων, διεσθύνουσαι λίαν συνετῶς καὶ ἐπιτηδείως τὰ τοῦ οἴκου, ὡς ἐξασκούμεναι εἰς τοῦτο ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, μέχρι οὗ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν οἱ σύζυγοι ἀπὸ τοῦ μακροῦ καὶ ἐπικινδύνου ταξιδίου. Τὸ πρῶτον τοῦ σπόγγου μεταφέρουσι ἐμποροὶ ἐγγύριοι εἰς οὗς ἀνήκουσι καὶ τὰ πλοιαρία, εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Τεργέστης, Μασσαλίας, Παρισίων καὶ Λονδίνου, μεταλλάσσοντες αὐτὸ εἰς διαφόρου εἶδους ἐμπορεύματα, ὧν ἡ κατανάλωσις γίνεται ἐν τῇ νήσῳ καὶ ταῖς παρακειμέναις χώραις, καὶ ἰδίως ἐν Ἀνατολῇ μεθ' ἧς εὐρίσκονται εἰς μεγάλην ἐμπορικὴν συνάφειαν.

Τοιαῦτα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγαθῆς καὶ συνετῆς χρήσεως τῶν προνομίων, ἅτινα ὁ Σουλτάν Μαχμούτης ἐχορήγησεν εἰς τὴν Κάλυμνον καὶ τὰς λοιπὰς Σποράδας, ἐπιθυμῶν νὰ διορθώσῃ τὴν ξηρὰν καὶ ἄγο-

νον φύσιν τῆς χώρας τῶν. Ἐν βραχεὶ χρόνου ἠδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς κατατρυχούσης αὐτὴν ἐνδείας καὶ ἐλεεινότητος, τείνει δὲ ἀκαταπαύστως νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πρῶτην αὐτῆς ἀκμὴν καὶ εὐδαιμονίαν· πλὴν δυστυχῶς αἱ τελευταῖαι ἐκ τῆς νήσου εἰδήσεις εἰσὶν λίαν δυσάρεστοι.

Πρὸ τινῶν ἡμερῶν στολισκὸς ὀθωμανικὸς εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου, ὁ δὲ διοικῶν τὸν στολισκὸν τοῦτον Ἐξ. Ἀχμέτ πασσᾶς καταλαβὼν τὴν παραλίαν διὰ πεντακοσίων στρατιωτῶν, κατὰ τὰς ἐκείθεν πληροφορίες, προτίθεται νὰ καταργήσῃ τὰ μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦντα προνόμια ἐγκαθιδρῶν νέον διοικητικὸν σύστημα. Καθ' ἃ δὲ ἐπιστέλλουσι ἡμῖν ἐκεῖθεν, αἱ ἀρχαὶ τῆς νήσου ἠρνήθησαν νὰ παραδεχθῶσι τὰς προτάσεις τῆς Α. Ἐξ. περὶ καταργήσεως τῶν προνομίων τῶν. Τὰ προνόμια ταῦτα ἐδόθησαν, ὡς εἶπον, εἰς τοὺς δυστυχεῖς νησιώτας ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Μαχμούτη, ἀνεγνωρίσθησαν δὲ καὶ κατεκυρώθησαν ὑπὸ τοῦ αἰδίδιμου Σουλτάν Μετζίτ διὰ τοῦ Χάτι-Χουμαγιούν, καὶ ὑπὸ τοῦ νῦν εὐκλεῶς βασιλεύοντος Σουλτάν Ἀζίζ. Ἐν μεγίστῃ ἀπορίᾳ καὶ λύπῃ εὐρισκόμεθα ἀναλογιζόμενοι ὅτι πρόκειται νῦν νὰ καταργηθῶσι προνόμια, χορηγηθέντα μὲν τῇ πατρικῇ μερίμνῃ καὶ τῇ ἀγάπῃ τριῶν μεγαθύμων Σουλτάνων, ἕνεκα τοῦ βραχὺ τῶν νήσων, κατακυρωθέντα δὲ διὰ πολυετίας καὶ ἐπισήμων ὑψηλῶν διαταγμάτων.»

(Νεολόγος.)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

« ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ. »

Πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐλάχιστος ἀριθμὸς νεανίσκων, ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποφύγωσι τὴν κακοσχολίαν καὶ τὴν κοινὴν παρ' ἡμῖν πολιτικὴν ἀργολογίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἐπὶ τὴν ἠθικὴν ἰδίως ἀγωγὴν ἐπιβροῆ εἶναι ὅσον δὲν φανταζόμεθα ὀλεθρία, συνέστησαν μικρὸν σύλλογον, οὗ τινος τὰ μέλη συνεργούμενα ἐν παραβύσῳ κατὰ τὰς ἑορτὰς συνδιελέγοντο ἢ καὶ ἀνεγίνωσκον ἰσχνὰ τινὰ ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ προγευμένα. Καὶ ἐπειδὴ οὔτε ἐφήβου ἡλικίαν εἶχον, οὔτε τὴν ἀτέλειαν τῆς δικονομικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως ἠγνόουν, ἐφρόντιζον νὰ συνεδριάξωσιν ὅπως ἄγνωστοι· εἰ δὲ τις μαθῶν τὴν ὑπαρξιν τοῦ παιδικοῦ συλλόγου ἔλεγέ τι εὐμενές, τὰ παρόντα μέλη ἠρρυθρίων ἐκ δειλίας ἢ καὶ ἐσπευδον ν' ἀπαντήσωσιν ὅτι παιδιὰς χάριν ἐγένετο ὅ,τι ἐγένετο. Ἀλλ' ὁ χρόνος παρήργετο· οἱ νεανίσκοι προέκοπτον τῇ ἡλικίᾳ, μετ' αὐτῶν δὲ προέκοπτε καὶ ὁ σύλλογος· οἱ ἑταῖροι ἐδιπλασιάσθησαν, τὰ ἀθύρ-

μκτα προεβιάσθησαν εις γυμνάσματα, κατεβλήθησαν τὰ θεμέλια βιβλιοθήκης, και τῆ συνδρομῆ τῶν μελῶν ἠγοράσθησαν περιοδικὰ συγγράμματα, ἡμέτερά τε και ξένα, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν βᾶσιν ἀναγνωστηρίου. Ἐπὶ τέλους οἱ ἔφηβοι γενόμενοι θαρραλεώτεροι μετεκομίσθησαν εις αἴθουσαν ἐπίτηδες ἐνοικιασθεῖσαν, και ἀνεκέρυξαν τὴν ἴδρυσιν τοῦ Παργασσοῦ· καλὸν δὲ νομίσαντες και νὰ περιβάλωσιν αὐτὸν διὰ τινος ἀρχαιοτέρου ἀξιώματος, προσέλαβον τιμῆς ἕνεκα και τινας ἐκ τῶν πρεσβυτέρων και γνωστῶν λογίων. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ἐπλάτυνθη και τῶν γνώσεων αὐτῶν ὁ κύκλος, προσέθεντο εις τὰ ἀναγνώσματα και τὴν συζήτησιν.

Ἴδου πῶς εἰς εὐτελοῦς μὲν ἀφετηρίας ὀρμηθέντες, πολλὴν ὅμως ἔχοντες τὴν καρτερίαν και, χρῆμα σπανιώτατον ἐν Ἑλλάδι, πλείονα τὴν ὁμόνοιαν, ὀργῶσι σήμερον πρὸς γενναϊότερα και σπουδαιότερα.

Εἰς τινὰ τῶν συζητήσεων παρεστάθημεν και ἡμεῖς ἐσχάτως· προέκειτο δὲ θέμα οὐχὶ φιλολογικὸν ἢ ἱστορικὸν ἢ ἐπιστημονικὸν, ἀλλὰ πολιτικόν· «Τίνα τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου.» Ἴσως ζητήματα δίδοντα νύξιν εις πολιτικὴν πάλιν εἰσι παράκαιρα ἐν ἐφηβείῳ· διότι ἡ πολιτικὴ οὐσα ἢ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν, εἶναι και τὸ τελευταῖον πόρισμα, τὸ διαυγέστερον ἀποστάλαγμα, ἢ λεπτοτέρα ἄχνη τῆς θεωρίας και τῆς πείρας. Ἐπικυροῦ δὲ τὸν λόγον μου αὐτὸς ὁ τοῦ Σωκράτους διάλογος, τὸν ὁποῖον εἰς τῶν λαλησάντων δις και τρις ἐπεκαλέσθη. Πολλὰ πρέπει νὰ διδαχθῆ, πολλὰ νὰ μάθῃ, πολλὰ νὰ πάθῃ και κατὰ πολλὰ νὰ τριβῆ ὁ ἀξίων ν' ἀποφθέγγεται περὶ πολιτείας. Καὶ δὲν ἀρνούμεθα μὲν ὅτι πάντες σήμερον ἀμετρολογούμεν περὶ τῶν κατ' αὐτὴν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ δὴ τοῦτο δὲν ἐφαρμόζεται εις τὰ ἡμέτερα τὸ τοῦ Χείλωνος ἀποφνημαμένου, «τὴν μάλιστα νόμων ἥκιστα δὲ ρητόρων ἀκούουσιν πολιτεῖαν ἀρίστην εἶναι.» Καὶ μὴ δὲν ἐδικαίωσαν δυστυχῶς αἱ Ἀθηναῖοι τοῦ Λακεδαιμονίου σοφοῦ τὸ ἀπόφθεγμα; τί ἄλλο ἀπώλεσε τὴν ἐνδοξὸν ἐκεῖνην δημοκρατίαν ἢ οἱ ῥήτορες και οἱ σοφισταί;

Προτιμότερα λοιπὸν καθ' ἡμᾶς τὰ ἀμέτοχα πολιτικῆς γυμνάσματα, ὡς φέρ' εἰπεῖν τὸ τοῦ Κ. Κ. Π. Λάμπρου, τὸ ἀφηγηθῆν τὸν βίον και ἀναλύσαν τὰ ποιητικὰ ἔργα τοῦ ἀειμνήστου Ζαλοκώστα, ὅπερ ἀνέγνωμεν εὐχαρίστως ἐκδοθῆν και διὰ τοῦ τύπου εις φῶς.

Πέντε ἢ εἰς ἐλάλησαν ἐπὶ τοῦ θέματος, γεγραμμένας ἔχοντες οἱ πλείους τὰς ἀγορεύσεις, εἰ και τινες ἀνήγγειλαν προλογίσαντες ἑαυτοὺς ἀπαρρακεύουσ. Καὶ οἱ μὲν ἔθιξαν αὐτὸ ἐγγύτερον, οἱ δὲ περιεπλανήθησαν εις μακρὰς ἀποδημίας, διαφωνοῦντες μὲν ἐπὶ τὸ φιλοτιμότερον πρὸς ἀλλήλους, ὁμοιοῦντες ὅμως ἀνεξαιρέτως εις ἓν, εις τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἐνθουσιασ-

μόν. Διὰ τοῦτο φρονοῦμεν ὅτι ὁ ἑταῖρος ἐκεῖνος τοῦ Παργασσοῦ, ὁ διὰ μακρῶν ἀποφνηθεὶς ὅτι ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωσ εἶναι καθήκον, θὰ ἐδίδεν ὀρθότερον ὀρισμὸν ἂν ἔλεγεν αὐτὸν αἰσθημα, και αἰσθημα συμφορῆς τῷ ἀνθρώπῳ, ἀναφλέγον τὴν καρδίαν πολὺ πρὶν ἢ διδαχθῆ ὁ νοῦς τί ἐστὶ καθήκον. Τὸ βρέφος τὸ ἐναγκαλιζόμενον περιπαθῶς τὴν μητέρα αὐτοῦ, δὲν ἔχει βεβαίως τὴν συνείδησιν τοῦ καθήκοντος.

Οἱ ἀγορεύσαντες ἀνῆκον, ὡς ἐκ τῶν λεγθέντων, εις διαφόρους σχολὰς· οἱ μὲν ἦσαν δημοκράται, οἱ δὲ *libres penseurs* ἢ ὀρθολογισταί, ὡς τινες εἶπον ἐν μεταφράσει, ἕτεροι μεταστατικοί, παραδόξως δὲ και τινεσ συντηρητικοί.

Ὁ ὀπαδὸς τῆς δημοκρατικῆς ὑπεστήριξε κατ' ἐξαιρέτην τὴν δόξαν αὐτοῦ διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς ἀρκτώας Ἀμερικῆς, ἧς τινος, εἶπε, τὸ πολίτευμα ἐθριαμβεύσει κατὰ τὸν πρόσφατον περὶ δουλείας ἀγῶνα. Καὶ ἀρμόδιον μὲν τὸ παράδειγμα· ἂν ὅμως ἀπὸ τῆς ἀρκτώας συγκατένευε νὰ μεταβῆ ἐπὶ βραχυτάτον μόνον χρόνον· εις τὴν ἀπέναντι παραλίαν, εις τὴν μεσημβρινὴν λέγομεν Ἀμερικὴν, ἂν ἐρρίπτεται ἔστω και ταχύτατον βλέμμα εις τὰ ἀπὸ πολλοῦ δραματιζόμενα ἐν τῇ δημοκρατουμένῃ Μεξικῇ, και τῇ δημοκρατουμένῃ Βολιβίᾳ, και τῇ δημοκρατουμένῃ Ἀργεντίνῃ, και τῇ δημοκρατουμένῃ Περούβιᾳ, και ἐν ἄλλαις παρακειμέναις οὐκ εὐαριθμοῖς δημοκρατίαις, πολὺ φοβούμεθα μὴ ἠναγκάζετο ν' ἀναφωνήσῃ μετὰ τοῦ νομοθέτου τῆς Σπάρτης, ἀποκριθέντος πρὸς τὸν ἀξιούοντα ποιεῖν δημοκρατίαν ἐν τῇ πόλει· «Σὺ γὰρ πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν.»

Ὁ δὲ ὀρθολογιστὴς ἐδογματίσει μετὰ τῶν ἄλλων ὅτι ὁ τῆρων τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, και ἂν παραβαίῃ τούτους θρησκευτικούς, οὐδὲν ἦττον λογίζεται χρηστὸς πολίτης ἐκπληρῶν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον. Ἐκ τῶν ὀλίγων ὅμως ὅσα ἐρρέθησαν μετ' αὐτὸν και ἐκ τῆς γενικῆς φυσιογνωμίας τῆς συνελύσεως ἐφάνη ὅτι τοῦ δόγματος τούτου μόνος ἱεροφάντης ἦτο ὁ ῥήτωρ. Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον ἢ συνελύσει, διότι τί ἐστὶ πατρίς και τί θρησκεία, ἡγῶν τινὰ τὰ στοιχεῖα ἐξ ὧν συγκροτεῖται ἢ ἰδέα τῆς πατρίδος, και τίνες οἱ θεσμοὶ τῆς θρησκείας τῶν ὁποίων τὴν τήρησιν εἶπεν ἐκεῖνος περιττῆν;

Και πρῶτον τί ἐστὶ πατρίς; εἶναι τάχα τὸ χῶμα, οἱ λίθοι, τὰ δένδρα, οἱ ἄγροί, τὰ ὕδατα, τὰ τετράποδα, τὰ πτηνά; Ἐὰν ταῦτα και τὰ τοιαῦτα συνιστῶσι τὴν λεγομένην πατρίδα, τότε μωρὸς τῇ ἀληθείᾳ ὁ μὴ ἀπαρνούμενος τὴν γῆν ἐν ἣ ἐγεννήθη και ἐτρέφη ἵνα ζητήσῃ ἄλλην, λιπαρώτερον ἔχουσαν χῶμα, πολυτιμότερους λίθους, εὐθαλέστερα δένδρα, εὐφορώτερος ἄγρους, ἀφθονώτερα ὕδατα, εὐγενέστερα τετράποδα και χαριέστερα πτηνά· τότε

«πατρίς γὰρ ἐστὶ πᾶσ', ἢ' ἂν πράττη τις εὖ.» Ἡ πατρίς ὅμως δὲν συγκροτεῖται «ἐκ δρυὸς ἢ ἐκ πέτρας,» ὡς ἔλεγε ποτε ὁ ὕπατος τῶν πάλαι φιλοσόφων, ἀλλὰ ἐξ ἠθῶν, και ἐθίμων, και σχέσεων, και παραδόσεων, και θρησκείας, και γλώσσης. Ἴδου ἡ πατρίς. Πῶς ἄρα θὰ ὀνομάσωμεν χρηστὸν πολίτην ἐκπληροῦντα τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, τὸν ἀσεβοῦντα πρὸς τὸ κυριώτατον τῶν στοιχείων τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν πατρίδα αὐτήν;

Ἡ θρησκεία λοιπὸν εἶναι μέρος ἀναπόσπαστον τῆς πατρίδος· αὐτὸς τοῦ Ὀμήρου ὁ ἦρωσ, ὑπὸ τὴν ἀλουργίδα τοῦ ὀποῖου ἔθετο τὸ ἑαυτοῦ δόγμα ὁ ῥήτωρ, εις ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ὑπετάσσεται ὅτε ἔλεγε μόνον οἰωνὸν ἄριστον τὸ περὶ πατρίδος ἀμύνεσθαι· «ἡμεῖς δὲ μεγάλοι Διὸς πευθόμεθα βουλή.»

Ἀλλὰ, χωρὶς νὰ ὀρειθατήσωμεν εις παναρχαίους χρόνους, ἐπειδὴ χριστιανὸς ἦν ὁ λαλῶν και πρὸς χριστιανούς ἀπετείνετο, ἐρωτῶμεν· ποῖοι οἱ θεσμοὶ τῆς ἡμετέρας θρησκείας, τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξιν ἐκήρυξεν ἀνωφελῆ; Ἴδου αὐτολεξεῖ ὅπως ἀναγράφονται εις τὸ σύνταγμα αὐτῆς, τὸ Εὐαγγέλιον· Ἰσότης, δικαιοσύνη, ἀλήθεια, ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, θεσμοὶ ἀπαράλλακτοι πρὸς ἐκεῖνους τοὺς ὀποῖους καθιεροῦ ἢ μᾶλλον ἐφ' ὧν θεμελιούται τὸ πολιτικὸν ἡμῶν σύνταγμα. Καὶ λοιπὸν αὐτοὺς καταφρονεῖ ὁ ῥήτωρ τοῦ Παργασσοῦ; ἀλλὰ τότε ἄξιοι καταφρονήσεως εἰσι και τῆς πολιτείας οἱ νόμοι.

Ὁ δὲ μεταστατικὸς καθήκον τοῦ πολίτου εἶπε τὴν ὑπακοὴν μὲν εις τοὺς νόμους, ἀλλὰ και τὴν ἀντίστασιν ἢ και τὴν ἀνατροπὴν αὐτῶν ὅσακις ὤσι κακοὶ ἢ κακῶς ἐνεργῶνται.

Και ὅτι μὲν ὑπάρχουσι και κακοὶ νόμοι οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων· διότι και αὐτοὶ εἰσὶν ἔργα ἀνθρώπων, και διότι πολλάκις οἱ νομοθέται ἐπιδιώκοντες τὸ τέλειον δὲν μιμοῦνται τὸν ἐμπειρότατον Σόλωνα, ὅστις «προσῆρμοξε τοῖς πράγμασι τοὺς νόμους μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα τοῖς νόμοις.» Ἄλλ' ὁ μεταστατικὸς ῥήτωρ, και περ' ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ γινόμενα ἐν Ἑλλάδι, ὅπου πλουτοῦμεν ἀρίστων νόμων, οὐδ' ὅμως ἀμιλλώμενοι ἀθετοῦμεν και ἄρχοντες και ἀρχόμενοι, φαίνεται μὴ πρεσβεύων μετὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ὅτι «ὁ νόμος οὐχὶ οἶός ἐστι ποιεῖν ἀγαθούς τοὺς πολίτας.» Καὶ οἱ Ἄγγλοι ἔχουσι κακοὺς νόμους, μεταρρυθμίζουσιν ὅμως ἢ και ἀντικαθιστῶσι δι' ἄλλων αὐτοῦσ οὐχὶ διὰ τῆς βίαις, ἀλλὰ μετὰ μακρὰν δοκιμασίαν και διὰ μόνον λογικῶν συζητήσεων.

Εὐτυχῶς ἕτερός τις ἀναστάς ἠρμήνευσεν ἀντίθετον γνώμην, ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ Χαρόνδου «προσταζάντος ἐκ παντὸς τρόπου πείθεσθαι τῷ νόμῳ κἂν ἢ παντελῶς κακῶς γεγραμμένος,» ἕως οὐ διορθωθῆ δεινῶς· και πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ ῥηθέντος ἐμνήσθη

τοῦ Σωκράτους ὅστις, ἵνα μὴ ἀπειθήσῃ πρὸς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος, ἀπεποιήθη νὰ φύγῃ ὅτε ἀδίκως κατεψηφίσαντο αὐτοῦ θάνατον.

Και ὀρθὴ μὲν ἡ γνώμη· ἀλλὰ πρὸς τὸν φιλόσοφον τῆς ἀγορᾶς, εἰ και σφώτατον τῶν σοφῶν, τολμῶμεν νὰ διαφωνήσωμεν, διότι δὲν κατεδίκασεν αὐτὸν ὁ νόμος, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἢ παρανομία, οἱ τὸν νόμον δολιευθέντες σοφισταί και συκοφάνται. Τόσῳ δὲ εἶναι ἀληθές, ὥστε μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν καταδίκην κατεδιώχθησαν οὗτοι ἀπηνῶς παρ' ὀλοκλήρου τῆς πόλεως. Ἄρα ὁ Σωκράτης φεύγων δὲν ἐφευγε τὴν δίκην τῶν νόμων, ἀλλὰ τὴν ἀδικίαν τῶν δικαστῶν.

Ἐπειδὴ παρελθούσης τῆς ὥρας ἀνεβλήθη ἡ συζήτησις, δὲν ἠκούσαμεν και τοὺς λοιποὺς ῥήτορας ἵνα μάθωμεν τὸ τελευταῖον συμπέρασμα. Ὁμολογοῦμεν ὅμως ὅτι σπανίως κατενύγημεν τοσοῦτον τὴν καρδίαν, ὅσον ὅτε εὐρέθημεν μετὰ τῶν νέων τῶν ὀποίων και οἱ λόγοι και τὸ ἦθος ἐφαίνοντο προεξασφαλίζοντα ὀλοκλήρον αὐτῶν τὴν συνδρομὴν εις τὴν πατρίδα.

Και ἀναμφιβόλως ἡ συνδρομὴ αὕτη ἐστὶ δραστικωτάτη, ὅταν εις τὴν προαίρεσιν και τὴν σοφίαν προστεθῆ σὺν τῷ χρόνῳ και ἢ ἐκ τῶν πραγμάτων ἐμπειρία (δι' ὅ εὐκταῖον νὰ τιμῶσιν ἐνίοτε και οἱ πατέρες τὰς συνεδριάσεις τῶν νῆων), ἐμπειρία ἧς ἄνευ, ἂν πρέπει νὰ πιστεῦσωμεν ἀρχαῖόν τινα ἠθολόγον, «πᾶς λόγος ἀργός, περιττός ἐστι.»

Ἡ ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΣΤΕΡΩΝ ΘΕΡΜΟΤΗΣ.

Δυσκόλως θὰ ἐπήρχετο εις τὸν νοῦν πολλῶν ὅτι οἱ ἀστέρες παρέχουσι τῇ γῇ θερμότητά τινα ὅσον δῆποτε μικράν. Ἀκόμη και κατ' αὐτὰς τὰς διαυγεστάτας ἀλλ' ἀσελήνουσ νύκτας, ὅτε τὸ ὄλον τοῦ στερεώματος φαίνεται ἀνημμένον ὑπὸ ἀπειρίας σπινθηρίζουσῶν σφαιρῶν, τὸ μεγαλεῖον τῆς θεᾶς δὲν διεγείρει ποσῶς τὴν ἰδέαν τῆς θερμότητος· θὰ φανῆ παράδοξον λοιπὸν εις πολλοὺς, ὅτι ἐπιστήμονες οὐ μικρὸν μέρος τῆς θερμότητος ἦν ἡ γῆ ἀπολαμβάνει, ἀπέδωκεν εις τοὺς μεμακρυσμένους τούτους φωνούς. Πρὸ τινῶν ἐτῶν ὁ καθηγητὴς τῆς Καμβρυγίας Ὀπκινς (Hopkins) προσέθη και περαιτέρω, ἐκφράσας τὴν δόξαν, ὅτι ἂν ἡ γῆ τὴν ἀτμοσφαῖρα ἦτο ὕψηλότερα κατὰ 13,000 πῆχους Ἀγγλικούς, ὥστε νὰ ἔχη ἀνωτέραν δύναμιν συντηροῦσαν τὴν ἐκ τοῦ ἔξω κόσμου ἐκπεμπομένην ἐπ' αὐτῆς θερμότητα, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ζήσωμεν και ἄνευ τοῦ ἡλίου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀναγκαίαν ἡμῖν θερμότητα, ἰσχυρίζόμενος, ὅτι ὅπως ὕλινον οἰκοδόμημα συναγεῖ τὴν ἡλιακὴν θερμότητα, και τὴν διατηρεῖ διὰ τὸν χρόνον,

καθ' ὃν ὁ ἥλιος εἶνε ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα, ὁμοίως καὶ τὸ πρόσθετον τοῦτο στρώμα τοῦ ἀέρος θὰ ἀπεθήκευε τὴν ἀπὸ τῶν ἀστέρων θερμότητα εἰς ποσὸν ἐπαρκοῦν δι' ὕλας ἡμῶν τὰς ἀνάγκας.

Ἀλλὰ μέχρις ἐσχάτων ὕλαι αὐταὶ αἱ δοξασαίαι, ὅσον καὶ ἂν ἐφαίνοντο πιθαναί, δὲν ἐστηρίζοντο ἐπὶ δεδομένων, ἅτινα φυσικαὶ παρατηρήσεις ἀποδεικνύουσιν. Ἐπεφυλάχθη διὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, ἐν αἷς αἱ μάλιστα ἀπροσδόκητοι ἀνακαλύψεις ἀνταμείβουσι καθ' ἑκάστην τοὺς ἀγῶνας τῶν φυσικῶν, νὰ κατασταθῇ βέβαιον ὅτι πρότερον ἐστηρίζετο ἐπὶ ἀπλῆς πιθανότητος. Ὁ Κ. Huggins, φυσικὸς καὶ ἀστρολόγος ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως τὸ ἐξαγόμενον σειρᾶς πειραμάτων, ἅτινα ἔκαμε πρὸς ἀκριβῆ καταμέτρησιν τῆς θερμότητος, ἣν λαμβάνομεν ἀπὸ τῶν κυριωτέρων ἀστρῶν τοῦ νυκτερινοῦ στερεώματος.

Ὁ Κ. Huggins κατὰ τὰς ἐρεῦνας του ταύτας ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ ὄργάνου τοῦ καλουμένου γαλβανόμετρον, ὅπερ κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον ἔγεινε γνωστὸν τοῖς πολλοῖς διὰ τῶν παραδόσεων καὶ πειραμάτων τοῦ Κ. Τύνδαλ (Tyndall). Δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ περιγράψωμεν τὴν κατασκευὴν τοῦ ὄργάνου τούτου, ἢ ἐξηγήσωμεν τίνι τρόπῳ ἡ θερμότης ἐνεργεῖ ἐπ' αὐτοῦ διὰ μέσου τῆς θερμοηλεκτρικῆς καλουμένης στήλης, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπωμεν ὅτι, ὡς μέσον πρὸς ἐκτίμησιν ἀποτελεσμάτων καὶ τῆς λεπτοτάτης θερμότητος, εἶνε ἀναντιρρήτως παραδεδεγμένον, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ἐγερθῇ περὶ τῆς σημαντικότητος τῶν δι' αὐτοῦ πληροφοριῶν.

Τὸ ὄργανον προσηλώθη εἰς τὸν μέγαν διαθλαστὴν τοῦ Κ. Huggins οὕτως, ὥστε ἡ εἰκὼν ἀστέρος τινός, τὴν ὁποίαν σχηματίζει ὁ ὀκτῶ δακτύλων ἀντικειμενικὸς φακὸς (*), νὰ πίπτῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θερμοστήλης. Διὰ νὰ δώσωμεν ἰδέαν τινὰ τῆς ἄκρας προσοχῆς τῆς ἀπαιτουμένης εἰς τοιαῦτα πειράματα, ἀναφέρομεν ὅτι τὸ γαλβανόμετρον ἀφῆθη πρὸς τὸν ἥλιον εἰς τὸ τηλεσκόπιον ἐπὶ πολλὰς ὥρας, ἐνίοτε δὲ ἐπὶ ὀλοκλήρους ἡμέρας, μέχρις οὗ ἡ βελὼν τῆς ὁποίας αἱ κινήσεις δεικνύουσι τὴν ἐνέργειαν τῆς θερμότητος, ἀποκατασταθῆ εἰς τελείαν ἠρεμίαν. Ὅτε τέλος ἤρχετο ἡ ὥρα διὰ νὰ γείνωσιν αἱ παρατηρήσεις, ἡ θυρίς τοῦ θόλου, ὅς τις καλύπτει τὸ τηλεσκόπιον, ἠνοιγέτο, καὶ τὸ τηλεσκόπιον ἐστρέφετο πρὸς τι μέρος τοῦ οὐρανοῦ πλησίον λαμπροῦ τινος ἀστέρος, ἀλλ' ὄχι ἀκριβῶς ἐπὶ τὸν ἀστὲρα αὐτόν· τότε ἡ βελὼν ἐπετηρεῖτο μετὰ προσοχῆς διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν ἡ μεταβολὴ τῆς θέσεως παρήγαγεν ἀ-

ποτελεσμά τι· διότι εἶνε προφανῶς ἐπ' ἀνάγκης εἰς τοιαύτας περιστάσεις νὰ ὀρίζεται, ὅτι ἐκτὸς τοῦ πρὸς ἐξέτασιν προκειμένου οὐδὲν ἄλλο αἷτιον ἐπιφέρει ἐπιρροήν τινα. Ἄν ἐπὶ τέσσαρα ἕως πέντε λεπτά δὲν ἐφαίνετο κανὲν σημεῖον μεταβολῆς, τὸ τηλεσκόπιον τότε ἐκινεῖτο ὀλίγον, εἰς τρόπον ὥστε ἡ εἰκὼν τοῦ ἀστέρος νὰ πίπτῃ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πλόου, σχεδὸν δὲ πάντοτε ἡ βελὼν ἤρχετο νὰ κινήται ἄμα ἢ εἰκὼν τοῦ ἀστέρος ἐπιπτεν ἐπὶ τὸν πλόον· τὸ τηλεσκόπιον πάλιν μετεκινεῖτο ὀλίγον ἀπὸ τοῦ ἀστέρος, καὶ ἡ βελὼν πάλιν ἐπέστρεφεν εἰς τὴν προτέραν τῆς θέσιν. Αἱ παρατηρήσεις ἐπανελαμβάνοντο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀστέρος κατὰ τὸν ἄνω τρόπον δωδεκάκις ἕως εικοσάκις, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπελείπετο, ὅτι πραγματικῶς ἡ κίνησις τῆς βελὼνης ὠφείλετο εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ἀστέρος θερμότητα.

Οὕτως εὐρέθη ὅτι ὁ λαμπρὸς Ἄρκτουρος ἐκίνει τὴν βελὼν τρεῖς βαθμοὺς ἐντὸς τετάρτου τῆς ὥρας, ὁμοίως καὶ ὁ Ῥηγούλος ὁ πρωτεύων ἀστὴρ τοῦ Λέοντος· ὁ Πολυδεύκης ἔδωκε 1 1/2 βαθμὸν ἐκκλίσεως, ἐνῶ παραδόξως ὁ δίδυμος ἀδελφός του Κάστωρ οὐδὲν ἐπενήργησεν ἐπὶ τὴν βελὼν. Ὁ στίλβων Σείριος ἐπέφερον ἐκκλίσιν μόνον δύο βαθμῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀστὴρ οὗτος εἶνε πάντοτε χαμηλὰ καὶ ἐπομένως λάμπει διὰ μέσου μεγαλειτέρας ἐκτάσεως τοῦ πυκνοτέρου στρώματος τῆς ἀτμοσφαιρας, δὲν εἶναι παράξενον ἂν ἡ θερμότης του δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν λαμπρότητά του.

Αἱ ἐρευναὶ αὐταὶ εἶναι τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσαι, ἰδίως ὅταν ἀναπολώμεν εἰς τὴν μνήμην μας, ὅτι ἡ πληθούσα σελήνη ἢ πολλαπλασιῶς ὑπερέβλουςα κατὰ τὴν λάμψιν τὸ ὅλον σύστημα τῶν ἀστρῶν, ἢ οὐδεμίαν μᾶς παρέχει θερμότητα, ἢ τόσον μικρὰν ὥστε οὐδὲν πείραμα ἀπέδειξεν ὅτι λαμβάνομεν ἀπ' αὐτῆς ποσοστὸν τι θερμότητος. Ὁ Κ. Huggins ἐδοκίμασε πειράματα ἐπὶ τῆς σελήνης διὰ τοῦ ἰσχυροτέρου γαλβανόμετρον του, ἀλλὰ τὰ ἐξαγόμενα ἦσαν ὅλως ἀόριστα ἢ ἀντιφατικά, καὶ τοι ἱκανὰ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι οὐδὲν ἢ ἀνεπαίσθητον ἔχνος θερμότητος λαμβάνομεν ἀπὸ τῆς ὠχρᾶς ταύτης σφαιρας.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.)

I. X. Δ.

(*) Οὕτως ὠνόμασα τὸν φακὸν τοῦ τηλεσκοπίου, ὃν στρέφωμεν πρὸς τὸ ἐξεταστέον ἀντικείμενον, καὶ ὅστις σχηματίζει τὴν εἰκὼνα τοῦ ἀντικειμένου, ἣν διὰ τοῦ πρὸς τὸν ἐξετάζοντα ὀφθαλμοῦ ἐστραμμένου φακοῦ ὁρῶμεν.